

3. ՀԱՄԱԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԶՈՒ

1.

ՀԱՄԱԶԱՄՊ ՀԱՄԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՆԵՄՐ ԵՌԷՂԻՆ

ՎԻԵՆՆԱ 1927.

ՀԱՄԱԶԱՍԴ ՀԱԺԲԱՐՉՈՒԾԵԱՆ

891.99

2 -

ԲԱՆԱՍՏԵՂԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

A 11
1333

ՎԻԵՆՆԱ 1927.

Վ Ր Ի Պ Ա Կ Ն Ե Ր

ԸՆ	Տողը վերից	Գրուած է	Պէտք է լինի
6	15	զանրկ	զանրկ, զանրկ
8	3	պարտեզում	պարտիզում
29	13	Ու ամէն բան եմ ես,	Ու ամէն բան եղեւ եմ ես,
42	19	ու անշափ	անշափ
50	21	Դառը դատում, կարօտ նստում.	Բանուոր ենք մենք երկնքի տակ, Դառը դատում, կարօտ նստում.
54	6	հովերի	ծովերի
102	12	Սրտիս քեռը ում տամ.	Սրտիս քեռը ես ում տամ.
112	3	Աներեւոյթ հոգիներն	Աներեւոյթ հոգիներն են
116	14	համբոյրը	համբոյրը
141	11	Ես ճախրում եմ իմ ծանօթ	Ես ճախրում եմ ծանօթ
149	20	Եօրինում ես	Մանում ես
155	16	Արժանական	Արժանացայ
157	14	աւերակ	աւերակ
168	13	ահաբակ	ահաբակ
170	7	Ծնապարհին	Ծնապարհին
170	10	Որ հնչում	Որ հնչում են
175	2	լոյսերն է	լոյսերը

Ա.

ԴԱՐՔԻՆ.

Մտֆէ կայծակներ շանքող փաջ դարբին,
Որ կեանք ու հոգի գիտես միշտ կռել.
Ինչո՞ւ, ինձ ասա՛, գործադուլ, անհոգ
Կռան զնդանին դադար ես տուել . . .
Կայծակին նայիր,
Ճակատդ լայն բաց
Ու կարող ձեռքով
Նետի՛ր յաղք հարուած . . .

Ու զա՛րկ, զարկ անվերջ — երկաթէ սրտեր
Աստուած հոգիներ կռող կռանով.
Այդ աստուածաշունչ զնդանիդ վերայ
Թող ծնունդ առնի շանքէ մտֆի ծով.
Հպարտ անհունին
Հարագատ եղբայր
Զնդան ու մուրմով
Հրդեհիր աշխարհ . . .

Տիեզերքը հանուր հոգեբուլիս դարբնոց —
Հոգեծին արգանդ կռանն ու զնդան.
Կայծակը քեզ ձեռք ու սիրտդ որոտ,
Կռի՛ր ու կռիր, կռիր յաւիտեան . . .

Արար աշխարհը
Գարշ գծուծ զանգուած՝
Կրակի՛ր, դարձրու
Մի՛տք, հոգի՛ կռած . . .

Լազուրը լաջուարք աստղերով ցիրցան
Դարբէնց երազին թող փառք նուագեն .
Մասիս, Արագած եւ լեա՛ն եւ հովիտ
Քեզնով կրակուած՝ թող հոգի շնչեն . . .
Եւ կեանքն ու սրտեր,
Եւ չարն ու բարին
Թող ՚ի մի կազմեն
Հրաշունչ հոգին . . .

Դարբին քաջարի՛ նախատդ ազատ՝
Վերցո՛ւր յաղթ կռանն ու գա՛րկ գնդանին .
Ու գա՛րկ անդուլ, կռի՛ր ու կռիր,
Որ գծուծ աշխարհն առնէ իր ուղին . . .

1904 .

Էս աշխարհում կեանքս մի գուր գրագ էր .
 Իսկ սրտիս հուր անապարհը անհաս էր . . .
 Տանջանքը միշտ, գարուն ու վիշտ շուտ անցան,
 — կեանքս ասես բնութեան գուր տնագ էր . . .

Միտքս մի օր նա էր հզոր յաւերժութեան ծովի մէջ .
 Սիրտս ունէր բիւր այգիներ՝ միշտ անմահն ու անվերջ .
 Դիրքս մուրք եւ անցաւոր ճախորդութեան ծովի մէջ,
 — կեանքս մի լի՛, անմեկնելի երագ էր . . .

Քունս կ'անցնի, տունս կ'ընկնի յաւերժութեան սահմա-
 նում .

Մտքիս նաւը կ'մոռանայ կիրք ու կոխ, մահառում .
 Սրտիս ցաւը կ'վերանայ մոռացութեան խորանում,
 — Ինչո՞ւ, եարար, կեանքս ժոլի զարհուրելի տնագ
 էր . . .

1926 .

Գ.

ԻՄ ՊԱՐՏԷՋԸ .

Ոչ աշխարհի բախտն ու ծաղիկ,
Ոչ վարդն ու թուփ, ոչ բոյսեր .
Իմ պարտեզում չ'կայ թռչնիկ,
Չ'կան երգեր, չ'կայ սէր . . .

Իմ միտքը կուռ ու երկնահաս՝
Որոնում է ցնորքներ .
Հգոր ապրում, գարուն, երազ
Յօրինում է նոր կուռքեր . . .

Իմ պարտիզում երկինք ու լոյս՝
Բանաստեղծի սուրբ խոհեր .
— Հորտե՛ր է՛ք դուք անմիտ, անյոյս,
Ու չէ՛ք տեսնում իմ ջահեր . . .

1916.

Դ.

Անմահական ու երկնային կորուցել եմ իմ ուղին.

— Աշխարհ եկայ — անդրաշխարհի արեւները սրտիս
մէջ.

— Զ'տեսնուած գարունների սուրբ կարօտը սրտիս
մէջ . . .

Յաւերժութեան զանգերի պէս դողանջում եմ ես ան-
վերջ . . .

— Ճշմարտութեան անհաս ուղին կորուցել է իմ
հոգին . . .

1926.

Ե.

ԻՄ ԿԵԱՆՔԸ.

Հեֆեաթի պէս օրս վառուեց ու անցաւ.
Ողջ աշխարհը սրտիս համար ցաւ դարձաւ.
Լոկ մի վարկեան փայլեց ունայն իմ ուղին,
— Յաւերժութեան ծովը կիսող նաւ դարձաւ . .

Ինձնից առաջ՝ յաւերժութիւնն անպակաս.
Ինձնից յետոյ նա կ'լինի հանապազ . . .
Երկու անվերջ սահման ունի իմ ուղին,
Երկու կողմից յաւերժութիւնն է անհաս
Անդրդուելի սահման դրել իմ նամբին . . .
— Կեանքս իզուր անցա՛ւ, դարձաւ մի երազ . . .

1926.

Զ .

ՓԱՐՎԱՆԻ ՊԷՍ ՄԻՇՏ ԳԱԼԱՐՈՒԵՆՔ ԱՐԵԻԻ
ՇՈՒՐԶ . . .

Ինչ կայ այստեղ անմահակա՞ն վսեմ եւ լուրջ . . .

Զուր ինչո՞ւ են մեզ բորբոքում կիրք եւ անուրջ .

— Միայն մի բան կայ յաւիտեան — արեւն է վառ,
երկնածին .

— Փարվանի պէս միշտ գալարուենք նորա շուրջ . . .

Ինչ կ'լինի յաւերժական մեր սեւ ուղին

Ո՞ւր կ'դիմի անկարեկից եւ տարագիր մեր հոգին ,

Եթէ մտրի կամ տկարի արեւը վառ երկնային , —

— Փարվանի պէս միշտ գալարուենք նորա շուրջ . . .

1926 .

ՋՈՒԼՀԱԿՆԵՐ .

Երկնքի գաւակ — արեւի ծնունդ
 Քաջ աշխատաւոր՝ մտքի ջուլիակներ .
 Ձեր սիրտը ազատ՝ լռյսերի խառնուրդ ,
 Երկաթէ մկան՝ ածդահայ ձեռքեր —
 Հպարտ եւ արի՝
 Ձեռք գարկէք գործի .
 — Ձեր թափն ու հաննար
 Նոր կեանք կ'ստեղծի . . .

Եւ արեւագարդ երկնքի նման ,
 Որ արարչական դազգահն է , դիվան .
 Գորար ու ջուլիակ՝ ձեր կուրծքը արնոտ՝
 — Կանգնեցէք դազգահ հոգու մեծութեան . . .
 Ձեր նակտին կննիւ , ձեր սրտին աւիւն՝ —
 Քանի երկնքում դեռ կայ արեգակ ,
 — Գործի վիճակուած բանուոր ու ջուլիակ ,
 Ջարկէ՛ք , վերանայ կապանքն ու արիւն . . .

Քանի այս հզօր եւ վեհ տիեզերքում
 Դազգահն է գործում անմահ բնութեան —
 Իսկ արեւն , աստղեր , երկինք ու եթեր
 Վսեմ դազգահի կերտուածքն են միայն , —

Ձեր վիշտն ու յոյսեր
Երկաթ սրտերից .
Դրտինքն ու լոյսեր
Ձեր լայն նակատից
Սուրբ ազատութեան անհուն թելի տակ
Երկինք կ'ընեն, յաղթանակ կ'երգեն . . .
— Դազգահին զարկէ՛ք բանուոր ու ջուլհակ,
Աշխատանքն ու լոյս թող կեանքը գրկեն . . .

Հողմերն աշխարհի թող նիւթ կուտակեն,
Եւ մանեն մանած կեանքի անիւներ .
Գցէ՛ք ամէն ինչ դազգահի բերան,
Գզէ՛ք ու գործէ՛ք մեզ ազատ օրեր,
— Արդ՝ նորոգ կեանքի թերթերն են վսեմ
Հիմնուած դազգահի վերայ կախարդուն .
Թռիչն ու թռչմախ, մալանչն ու մանած
Կանչում են միշտ ձեզ դէպ գործը անհուն . . .
Աշխատաւորներ,
Ձեր սիրտը արեւ .
Յօրինէ՛ք աստուած
Եւ սէր յարատեւ . . .

Ձեր նոր գարունքին թող փարթամ ծաղկին
Սուրբ ազատութիւնն՝ աստուածը մտքի .
Թող գործն ու հոգին հեղեղեն աշխարհ, —
— Գործով են ազատ սրտերը փառքի . . .

Դործի սուրբ զեղում

Յրէ՛ք աջ ու ձախ .

— Զարկէ՛ք անդադրում .

Թռչի՛ր, քախ . . . քաշի՛ր — քրաշի՛ր . . .

1904 .

Ը.

Միթե՞ շֆեղ եւ փառահեղ աշխարհը այս տէր չունի.
Երկինքը լուռ, աստղերը հուր, կամ արեւը սէր
չունի՜ . . .

— Ո՞ր վեհագոյն աստուածութիւնն է այս ծնել ամուս-
նի.

Միթե՞ անափ եւ հոյակապ աշխարհը այս տէր չունի . . .

Ինչի՞ եմ պէտք իմաստութեան շէնքերը գուր, նրբամիտ,
Քանի մարդը չի հասկանում աշխարհը պարզ ու վնիւտ.
Ո՞վ կարող է քարգման լինել խորհուրդներին ճշմա-
րիտ,

— Սո՛ւտ է. կեանքը համայնական հգօր ու վեհ տէր
ունի . . .

1926.

Թ .

Ասէ՛ք, ինչո՞ւ երկիրը մեր
էս անկոպար տիեզերքի մէջ
Մենա՛կ, օտա՛ր, անընկեր
Թափառում է լու՛ռ, անվերջ . . .

Ո՞վ է գծել մեր սեւ ուղիւն
Միշտ երերուն ու տարագիր . . .
Հարց եմ տալիս միշտ դառնագին . . .
Ու՞ր ես, անգութ ցակատագիր . . .

Անծայրածիր տարածութեան՝
Ժամանակի ցանցի մէջ
Կա՞յ մի երկիր մեզ նման,
Միշտ ցաւ ու դաւ սրտի մէջ . . .

Օր ու գիշեր մտքիս փշեր —
Հարց եմ տալիս աստղերին .
Ո՞վ է մեր սեւ ուղիւն փաշել,
Ո՞վ կայ այսպէս մեր օրին . . .

1926 .

ժ .

ՄԻՏՔ ՈՒ ԵՐԱԶ .

Դուրս եմ գալիս իմ պարտեզ .
— Բիւր աննման ծաղիկներ .
Երազների հուր հանդէս , —
— Ո՞վ է վառել իմ լոյսեր . . .
Ծաղիկները աննման
Լուռ նայում են արեւին .
Երազներս դիւքական ,
— Ձեզ ո՞վ ցանեց սեւ հողին . . .

Ման եմ գալիս ծովափին .
— Մրրիկներ են շառաչում .
Իսկ ջրերը կայծակին
Անվախ կռուի են կանչում . . .
— Ո՞վ էր բռնեց իմ սրտից
Մրրիկները ահարկու .
Ո՞վ էր յանձնեց երկնքին
Կայծակները իմ հոգու . . .

1926 .

ԺԱ.

Ո՞վ է ԽՕՍՈՒՄ ՄԹԻ ՄԷՋ.

Ո՞վ է խօսում մթի մէջ
հօսքեր ասում ինձ անվերջ.
— Լուռ գիշերին իւր յուշերին
Միտքն է շողում ելեւէջ:

Ո՞վ է վառել սրտիս մէջ
ձրագները միշտ անշէջ.
— Ծաղիկներով զարդարուած
Հարսանիք կայ սրտիս մէջ . . .

Ե՞րբ է աստուածն աներեւ
Զարկել իմ մէջ իւր վրան.
— Ինչ եմ կապել յարատեւ
Կանաչ, կարմիր ծիածա՛ն . . .

Ո՞վ է եարար սեւաւոր
Սգում տրտում սրտիս մէջ . . .
— Մահն է իգուր ամէն օր
Թաղում անում սրտիս մէջ . . .

Գալարում եմ ինձ անվերջ
Յար հարսանիք, կռիւ ու զօրք,
Եւ մա՛հ, եւ լո՞յս սրտիս մէջ.
— Երա՞գ է սա, քե՞զ ցնորք . . .

1926.

Ես շատ անգամ ման եմ գալիս՝ աչքս գցած արեւին .
Գիշերները հարց եմ տալիս մարբայ ելած աստղերին .
— Երբ կ'լինի երկնքի պէս կեանքը վսեմ ու պայծառ .
Երբ կ'հասնի նա աստղերի կախարդական բարձուն-
քին . . .

Ասէ՛ք . ինչո՞ւ գոյութեան տէրն ահաւոր
Լեցրել է զուր կեանքը քոյնով նեղաւոր .
— Ինչո՞ւ միայն մարդը քաշի վիշտ ու ցաւ ,
Ու հանապազ կրի պատիժ անսովոր , —
Երբ ամէն ինչ կատարեալ է , ներդաշնակ .
Սնտառ ու բոյս , հաւք ու քոչուն , ծով-ցամաք ,
Լուսաւոր եմ , անվիրոյք , անվիշտ ու վնիտ .
— Ինչո՞ւ միայն մարդն է տրուած էս ժխորին այլան-
դակ . . .

Ես շատ անգամ ման եմ գալիս՝ աչքս գցած արեւին ,
Ու ամէն ժամ հարց եմ տալիս իմ սաւառնող մտքերին .
— Ի՞նչ էք այդպէս 'ի զուր սահում , ի՞նչ էք անվերջ
որոնում .
— Ե՞րբ կ'լինի երկնքի պէս վա՛ռ ու պայծառ մեր հո-
գին . . .

1926 .

Կեանքի լոյսով լեփ լեցուն է իմ հոգին.
 Անմահութեան բարձր տուն է իմ հոգին.
 Քանի կ'ուզէ փորձանքն ու վիշտ մեզ մաշեն.
 — Կեանքն ու աշխարհ իր մէջ ունի իմ հոգին :

Ժամանակի հախարակը թող գուր բանի, կեա՛նք մանի.
 Եւ նիւթական խենթ աշխարհը իրարանցում թող անի.
 Մեր օրերին թող միշտ իշխեն բռունցք եւ սուտ վայ-
 րենի, —
 — Ողջ աշխարհը, չարն ու բարին իր մէջ ունի իմ հո-
 գին . . .

Երկնքի լոյս եւ աստղերի սուրբ լեզուն,
 Ծաղիկ ու բոյս, սէր ու արեւ, նուրբ գարուն.
 Օր ու գիշեր, փառք եւ յուշեր, մահ-արիւն —
 — Յաւերժաբար իր մէջ ունի իմ հոգին . . .

Դրսի կեանքում թող միշտ գործի հրմուսնքը սուտ,
 անխնայ.
 Եւ նիւթական խենթ աշխարհը իր արարքով արբենայ.
 Քանի կ'ուզէ կեանքը անմիտ խա՛ղ դառնայ . . .
 — Էս աշխարհի միակ տէրը մա՛ է, — արթուն իմ հո-
 գին . . .

1926.

ԺԴ.

Դատարկ ու սին է աշխարհի սեւ ուղին,
— Միայն հոգին է լոյս տալիս մեր կեանքին.
Անարգ եւ հին է նիւթական այս շուկան,
— Ուխտաւոր է, մուրազ ունի մեր հոգին . . .

Ինչի՞ս են պէտք ձիրք ու ձգտում նիւթապաշտ.
Ինձ չեն յուզում կիրք ու կոիւր անհաշտ.

Մեզ կանչում են յաւերժութեան գարունքին, —
— Ուխտաւոր է, մուրազ ունի մեր հոգին . . .

Լսիր սրտիդ ներքին ձայնը լուսաւոր.
Հասիր մտքիդ թռիչքներին երկնաւոր.
— Լա՛ւ տես. այստեղ չի՛ վերջանում մեր ուղին,
— Ուխտաւոր է, մուրազ ունի մեր հոգին . . .

1926.

Արեւներին եւ աստղերին միշտ կանչում է իմ հոգին . . .
Յաւերթութեան զանգերի պէս դողանջում է իմ հոգին . . .

Ոչ ոք չասի, հասկանում է էս աշխարհի վերուդիր,
— Տիեզերական շարժումները ներշնչում է իմ հոգին . . .

Երագումս ես տեսնում եմ մեր էութեան անհաս եւ իսկ
մի բնոյթ,
Իսկը այնպէս, ինչպէս որ կայ, եւ ոչ խաբող երեւոյթ.
— Ինչ որ տեսար եւ ապրեցար, անցաւոր է, գուր եւ
սուտ.

Բնութեան ողջ անցուդարձը ներշնչում է իմ հոգին . . .

Ինձ կանչում են անյայտ աշխարհ, ուր չի հոսում ժամանակը երբեք.

Այնտեղ չ'կան տարածութեան ձեւերը սուտ եւ դժգոյն.

— Անդրաշխարհի կարօտն է սուրբ սիրտս լեցնում միշտ
անհուն,

— Հոգեպսակ աշխարհների ժպիտներով մանանչւում է
իմ հոգին . . .

Աշխարհը սուտ. նորա ունայն իրադարձը երեւոյթ.

Ինչ որ տեսար եւ ապրեցար, երազի պէս շուտով կ'անցնի
գուր, անփոյթ.

Լսի՛ր միայն սրտիդ ներքին աստուածների կանչերին, —

— Յաւերթութեան զանգերի պէս դողանջում է իմ հոգին . . .

1926.

Ո՞վ է հիմնել սփանչագործ այս տունը .

Արեւների եւ աստղերի յաւերժական այս բունը .

Ո՞ր հանճարն է յօրինել այս սարգն ու կարգ .

Ո՞վ է շինել արարչարգործ Անհունը . . .

Հագար ու բիր արեւների կան լոյսի՛ պէս՝

Յաւերժութեան տանարի մէջ՝ տեսանելի՛ եւ անտես .

— Ձեռքդ վերցուր մի հեռադէտ լուսավարք , —

Անմահութեան արեւները կ'տեսնես . . .

Մեր հոգին էլ երկնքի պէս մի տուն է .

Հագար ու բիր արեւների արարչական խոր բուն է .

Յրուած են հուր աստղերը բիր մեր սրտում .

— Մեր հոգին էլ տիեզերքի պէս անհուն է . . .

Ներկայ եւ անց արեւները սաւառնում են սրտի մէջ .

Կեանք յօրինում տեսանելի՛ եւ անտես՝ . . .

— Շիտկի՛ր սրտիդ հեռադէտը երկնաէջ ,

Քո հոգեւոր եւ հեռաւոր արեւները կ'տեսնես . . .

1926 .

ԺԷ.

Քանի՜ կ'ուզէ վայրենաբար թող ինձ տանջի իմ ցաւը.
Խեղճ իմ ուղին թշնամաբար թող հալածի սեւ դաւը.

Փորձանքն ու վիշտ, մրրիկը միշտ թող գալարուին իմ
գլխին,

— Կռուի դաշտում ոչ մի դէպքում չի՛ նահանջի իմ
նաւը . . .

Մի անգամ լոկ ծնուել եմ ես իմ մօրից.

Երբ մայր մտնի իմ արեւը, էլ յետ չեմ գայ ես նորից.
Էլ ինչո՞ւ գուր ես սարսափեմ էս աշխարհի ժխորից,

— Կեանքի կռում ոչ մի դէպքում չի նահանջի իմ
նաւը . . .

Քանի՜ անհուն խորհուրդ անեն սատղերը խոր երկըն-
քում,

Քանի՜ գարուն, սէր ու ծաղիկ նո՞ր կեանք շողան իմ
սրտում.

Քանի՜ միտքս արեւի պէս լուսաւորի բարձունքում —

— Կռուի դաշտում երբէ՛ք, բնա՞ւ չի նահանջի իմ
նաւը . . .

1926.

ԺԸ.

Կայծակը ինձ նետ՝
Անհունը հոգիս —
Աստղերը պսակ
Ազատ ճակատիս՝
— Կեանքիս կապանքը
Փշրե՛մ ու երթամ
Կայծակը ինձ թեւ
Երկի՛նք սլանամ . . .

Իմ երգն է ղօղանջ
Անհունի հօր .
Աստուած դառնալու
Կիրքն իմ ահաւոր . . .
Հեռու երկնքում
Մտքերս ցրե՛մ .
— Աստղերի ցանցում
Նո՛ր կուռք որոնեմ . . .

1903.

ԺԹ .

ՄԻՏՔԸ .

Տխուր եւ լուռ՝
Աչքերդ խուփ,
Մտքերդ հուր
Միշտ ալեծուփ .

Ինչպէս ալիք
Յուզում եմ յար .
Ինչպէս մրրիկ
Շաչում յամառ . . .

Ո՞ր ծովերի
Ալիքն է այդ .
Որ աշխարհի
Զօրքն է անյայտ . . .

Կամ ե՞րբ ու ո՞վ
Ի՞նչ արարքով —
Մրրիկն անշէջ
Թաղեց իմ մէջ . . .

1922 .

Ի.

ՁՄՐԱՆ ԳԻՇԵՐ.

Ձմրան գիշեր — տխուր յուշեր
— Ինչ էք ուզում ինձանից.
Մարած լոյսեր՝ կեանքի փշեր
Ի՞նչ էք յուզում ինձ նորից . . .

Շարժի՛ր, փաշի՛ր միշտ անխռով
Ժամանակի նախարակ —
Պատանքը մեր հիւսիս շուտով, —
Հանգչելու է արեգակ . . .

1926 .

ԻԱ.

ԵՍ ԵԿՈՒՈՐ ԶԵՄ ԷՍ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ.

Ինձ ասացին.

— Նոր ես եկել, գուր ես եկել էս աշխարհ.
Կարճ է, գծուծ մեր երկրային ճանապարհ . . .
Մեր օրերի կծիկը սեւ սկսում է էն օրից,
Երբ տանջահար մենք ծնում ենք մեր մօրից . . .
Ու գնում ենք մեր սեւ ուղին դառնութեան,
Մինչեւ մահը կանչի դէպի գերեզման . . .

— Սո՛ւտ է. երբեք ես չեմ ծնուել անէութեան ակուն-
փից.

Ես եկուոր չեմ այս փառահեղ ու հոյակապ աշխարհում.
Մայրս միայն ինձ սնել է, հանել նախորդ վիճակից . . .
Սո՛ւտ է, չ'կան մահ ու վախճան արարչագործ էս
կեանքում.

Ես եկուոր չեմ, երբե՛ք դժբախտ անցաւոր,
Որ գնում է խեղճ ու կրա՛կ, անհամարձա՛կ իր ուղին.
Վախճան չունի, սահման չունի ճանապարհն իմ երկ-
նաւոր.

Ես ծնուած եմ արարչագործ անհունի հետ միասին,
Արարչութեան վեհ գործի մէջ ես մաս ունիմ յաւի-
տեան.

Էութեամբ իսկ պատկանում եմ արեւների սուրբ դասին, —

Ես եկուոր չեմ էս ահաւոր անցուդարձում բնութեան...

Տիեզերքը ողջ ես անցնել եմ ծայրէ ծայր,

Ու եղել եմ աստղերի մէջ, արեւների զանգուածում.
Երբեքային բարձունքներին գծել եմ մերթ նամապարհ,
Եւ մասնակից եղել եմ ես բնութեան մեծ պայքարում..
Թափանցել եմ կայծակի մէջ եւ շանթահար բանակներում
ամպերի,

Միշտ ահարկու կռուի ժամին՝ ծովերի մէջ բարկանայք...

Մերթ ապրել եմ կեանքը հանգիստ ու անխռով բոյսերի,
Ու ամէն բան եմ ես, լոյս ու կրակ, պիրկ ու հեղուկ եւ երկաթ.

Այժմ ահաւոր զօրքերը բիւր տիեզերքի

Կարգել են ինձ տէր ու աստուած մեծ աշխարհի տաճարում.

Յաւերժութեան կրքերն ու ջանք, խաւար ու լոյս, եւ հոգի

Յօրինել են նոր արարիչ մեր մարդկային հանճարում...

— Ես եկուոր չեմ էս աշխարհում եւ ոչ մուր անցաւոր,
Ճանապարհն իմ վախճան չունի, իմ օրերին քիւ չ'կայ...

Քանի դեռ կան երկինքն, արեւ եւ աստղերը հեռաւոր,

Ինձ, իմ կեանքին, իմ հոգեւոր ջանքերին մահ չ'կայ . . .
— Երբէք չասէ՛ք ինձ զուր անցորդ համայնական էս
նամբին .

Էս աշխարհում ես եկուոր չեմ պատահական ու թշու-
առ . . .

Վեհ բնութիւնն է արարիչ աստուած կարգել իմ հո-
գին,

Որ քաջաբար նա թարգմանի իւր օրէնքներն յաղթա-
րար . . .

1927 .

ԻՅ .

Լուսնի պէս մեռակ՝ անդունդի ավին —
Արեւը հոգուս շողշողաց հեռուն .
Ծովի ավիւքներ — խորհուրդ մակատին՝
Անյայտի երգեր հնչեցին անհուն . . .
Ու ձայներն ահեղ , յաւիտենական ,
Իբրեւ աստուածներ զարքնեցին իմ մէջ .
Եւ բիւր դարերի արարքներ մահուան
Կապեցին հոգուս մոռյլ ելեւէջ . . .
Մեռակ եմ , մոլոր . . . հոգիս անսահման
Տեսարանների աստղեր ու յոյզեր . . .
— Այս վեհ տիեզերքը՝ անցեալն ու ներկան —
Թւում են ինչ որ անյայտ երազներ . . .

1916 .

ԻԳ.

ԴԶՐԱՐԻ ԵՐԳԸ.

Դեռ մեր կեանքը չունի արեգակ,
Մեր հովտում քարացած է խաւար.
— Բայց մեր սիրտը տոկուն, համարձա՛կ,
Մեզ նոր կեանք կ'ստեղծի մեր հանճար . . .
— Երգիր երգ լուսաւոր,
Երգ արիւն ու քրտինք —
Արեւներ ու երկինք
Յօրինող քաջ բանուոր . . .
Ինչպէս մէզն է լերան ուսերին
Կուտակուած վաղորդեան ժամերին.
Անգիւղ բուրդը տխուր, խառն ի խուռ,
Որ ծնունդ է կեանքի, փորձանքի,
Կուտակուած է մեր դէմ միշտ եւ լուռ,
— Պէտք է գործ ե՛ւ ձեռքի, ե՛ւ մտքի . . .
Ահա եւ վեհ չափն,
Ահա մեր սուրբ անեղ.
— Զան ընկեր անմեկին,
Զա՛րկ, գգեմք, «բըզ ու դըզ, չախ ու չեխ» . . .
Շուտ գգեմք ու գործեմք յաղթաբար,
Նոր արեւ յօրինեմք մեզ համար . . .
Երգիր երգ լուսաւոր,
Երգ արիւն ու քրտինք.

Արեւներ ու երկինք
Յօրինող քաջ բանուոր . . .

Մեր կննիւրը կայծակն է մտփի՝
Մեր նակտին քարացած լեռան պէս, —
Մեր այս գործը ազբիւրն է փառփի,
Նա միշտ կեանք է գգում — ա՛յ էսպէս . . .
Ջան ընկեր. մէկ նայիր դէպ հեռուն,
Տե՛ս ինչե՞ր են կեանքում կատարում.
Էս տանջանքն, էս արին դառնութիւն
Թշնամին մեր գլխին է քափում . . .
Տե՛ս, հեռուից՝ ծովի պէս անսահման —
Հեղեղում է կեղծիք եւ չարիք.
— Օձի պէս ննգաւոր ու դաժան
Իրար միս են ուտում չար մարդիկ . . .

Ահա քո վեհ չափն,
Ահա քո սուրբ անեղ.
Ջան ընկե՛ր անմեկին,
Զա՛րկ, գգեմք միատեղ . . .
Գգեմք բուրդը աղտոտ, խննուած,
Գգեմք կեանքը մթին, դառնագին.
— Աշխատանք է մեզի վիճակուած,
Գգելով կ'հասնենք արեւին . . .

Աշխարհի սկզբից կեանքի կեղտը էսպէս —
Կուտակուած է մեր դէմ անգիւղ բուրդ ծովի պէս.

Նորա մէջ խննուած են Բարին եւ չարիք
Ճշմարիտն ու կեղծիք եւ ստեր,
— Ամէն բան ինչ անում են մարդիկ . . .
Բայց մեր ձեռքը ազատ, քաջ ընկեր,
Մեր անեղը կայծակ երկնացու,
Մեր չափն է հոգին անվեհեր, —

— Զա՛րկ, գգեմք, գտեմք բուրդը խոժոռ . . .
Եթէ միշտ է, այս բուրդը աղտոտ, մքազոյն
Իւր մէջ ծէրք, լոյս արեւ էլ ունի.
Թէ կեանքին վիճակուած է գարուն,
— Մեր անեղ ու չափն կ'ծնի . . .
Եւ քանի երկնքում շողշողան
Տիեզերքի նրագները — աստղեր —
Իսկ ծովում ալիքները դաժան
Միշտ ոռնան, կրծոտեն սեւ ժայռեր —
— Թող անդուլ կայծկտայ մեր անեղ,
Թող չափն շանքէ միշտ յաղք հարուած.
Շուտ գգեմք բրդի դէզը ահեղ,
Զտուելու է այս բուրդը բերուած . . .

Ողջ աշխարհն ու արեւը հզօր
Նոյնպէս մեծ մի գգրոց են ազատ ու համայն
Ժամանակն է վարպետը նոցա, — մի գգրար ահա—
ւոր,
Որ գգում է անխախտ անցուդարձը հզօր բնութեան . .

Նա է, որ միշտ գգում է, գտում իրարից
Լուսաւո՛ր անհուն ծէրք եւ օւլանք աղտալից —
Իսկ երկիրը, լուսին եւ աստղեր
Երկնային, յաղթական այդ գգրոցն է ծնել . . .
— Ահա մեր վեհ չափն,
Ահա մեր սուրբ անեղ .
Զա՛րկ ընկեր սրտագին,
Դգենք կեանքն ահեղ . . .
Եկ գգե՛նք բուրդը մութ, լեռնացած,
Ու դիգենք ծէրքն ջոկ, օւլանք ջոկ եւ այստեղ —
լոյսին մօտ . . .
Բնութեան գգրարից, — որ ահեղ ժամանակն է կար-
գուած,
Առաւել փառահեղ մեքն կարող ենք գգել կեանքի բուր-
դը աղտոտ . . .
Շուտ արա՛. ա՛յ էսպէ՛ս, ծէրքն ջոկ, օւլանք ջոկ .
Զարկ ընկեր, աշխարհում չենք ծնուած
Որ ապրենք ու սողանք միշտ անգործ ու անհոգ . .

1904 .

ԻԴ.

Քանի՞ զնամ անդուր ի գուր իմ ուղին.

Ե՞րբ պիտի գայ մահը տխուր իր որսին . . .

Երբ հեռանամ, ո՞ւմ պիտի տամ շէնքերը վեհ իմ մըտ-
քի.

Ասէ՛ք, եարա՛ք ե՞րբ կ'հասնի վերջին ժամը տաջան-
քի . . .

Ո՞վ ինձ կ'ասի. ի՞նչ կ'լինի երազական աշխարհում.
Ով դուրս կը գայ ինձ ընդ առաջ յաւերժութեան նոր
կեանքում . . .

Ո՞ւր ես տանում անդուր, ի գուր մանապարհ,
— Ո՞վ է հիմնել քեզ, անպտուղ չար աշխարհ . . .

1926.

Ո՞վ էր ասաց, թէ կայ աստուած մեզնից հեռու երկըն-
փում —

Գահը նստած միշտ վեհապանձ վառ աստղերի խըն-
նոյփում,

Դատ է անում, հարց ու փորձում իւր ահաւոր զօրֆե-
րին,

— Զուր է ասուած, թէ կայ աստուած յաւերժութեան
բարձունքում . . .

Իմ մտքերի, երազների կախարդական թելերին

Ինձ լուր բերին բարձունքներից այն վերին,

Որ կայ աստուած գահը նստած արարչական իմ հո-
գում, —

— Ինձանից դուրս աստուածային ոչիչ չ'կայ անմար-
մին . . .

Իմ մէջն է նա — իւր վեհափորձ, արարչագործ զօր-
քերով —

Նա է ցրում սրտիս դաշտում լոյս ու արեւ, վիշտ ու ծով .

Նա է վարում արշաւանքն իմ, կռիւ եւ ջանք, փոքորիկ .

— Իմ մէջն է նա . — միայն իմ մէջ աստուածը կայ
անվրդով . . .

1926 .

ԻԶ .

Սուտ մի՛ ասէ՛ք . մարդը երբէք չի մեռնի .
Արեւների, աստղերի հետ նա յաւիտեան կապ ունի .
Իւր մարմնաւոր ու անցաւոր բունը մի օր կ'թողնի ,
— Բայց իբր հոգի , իբրեւ մի լոյս երկնքի —
Յաւերժական նոր հանապարհ կ'գտնի . . .

Սուտ է մահը , նորա գահը վրահաս .
Տիեզերքի մէջ չի մահանայ ոչ մի մազ .
Եւ ամէն ինչ , որ ծնուած է յաւերժութեան ակունքից ,
Անմահ կ'ապրի , միշտ կ'լինի բնութեան մէջ անպա-
կաս . . .

Միթէ՞ մարդը , կեանքի զարդը , գարունների սուրբ
վկայ . . .

Դէ՛ք աննշան մի աւազի չափ չ'կայ . . .
— Սուտ է՛ք ասում . մարդը երբէք չի մեռնի .
Յաւերժական բնութեան մէջ մահ չ'կա՛յ . . .

1926 .

Իէ.

Նստած մենակ միտք եմ անում.
— Միտք եմ անում ու ցանում.
Ցանֆաարար եմ ժիր եւ անվախ,
Միշտ մտքեր եմ ես ցանում . . .
Մտքերը իմ անհուն զօրքով
Արշաւում են աջ ու ձախ.
Յաւերժութեան սուրբ կարօտով
Կեա՛նք են հիւսում անխարդախ . . .

Սերմնացան եմ ես անլրդով,
Ցանֆա եմ անում ու սպասում.
— Ե՞րբ կ'հասնի հունձը շուտով,
Որ հաւաքեմ բերքն ամբարում . . .
Միտք եմ անում ես անդադար.
Ե՞րբ կ'տիրեն ողջ տիեզերքին
Զօրքերը իմ աստուածաբար . . .

1926.

Հագար տեսակ վարպետների կան իմ ձեռքի տակ շինարար ,

Հագար տեսակ մթերք ու նիւթ միտք ունի յաղթարար .
Քանի ազատ դեռ կ'շողան աստղ ու արեւ կենարար ,
— Ես զմայիլ երկնատեսիլ տուն եմ շինում ձեզ համար . . .

Աղիւսներս հուր ու կրակ միտքս է քափել համարձակ ,
Երկաթները պիրկ ու հաստատ սիրտս է տուել անյատակ .

Քար ու աւազ , կիր անպակաս միշտ կ'լինի ձեռքիս տակ ,
— Յաւերժական գարուններից տուն եմ շինում ձեզ համար . . .

Դիրքս ազատ , հիմքս հաստատ՝ իմ պատերը անասան ,
Պարիսպները հասնելու են անդրաշխարհին դիրքական .
Աշտարակներն ու զանգերը երկինք ցցուած յաւիտեան —
Եդեմական երգ կ'հնչեն , երգ անմման ձեզ համար . . .

Իմ երկնահաս՝ դիրքը երազ եթերային շէնքի մէջ —
Կան արեւներ յաւերժութեան-կախարդական եւ անշէջ ,
Ուր հոգեւոր գարունները շողշողում են երկնաէջ —
— Ճորտեր էք դուք եւ չէք տեսնում , անմահական տուն
եմ շինում ձեզ համար . . .

1926 .

ԻԹ .

Էս աշխարհից , էս ֆաղափից ու գիւղից —
Ես չեմ եկել ձեր մութ անգուր վայրերից .
Հեռո՛ւ է , վառ իմ երկնային հայրենիք ,
— Ես եկել եմ լոյս աստղերից , արեւից . . .

Եկել եմ ես արեւի պէս միտք հիւսեմ ,
— Աստուածային , յաւերժական միտք վսեմ ,
Որ տէր լինի այս տիեզերքին բովանդակ ,
Կեանքի համար դառնայ հոգի լուսադէմ . . .

Էս աշխարհից , էս ֆաղափից ու գիւղից
Ես չեմ ուզում ընկեր ու սէր կարեկից ,
— Իմն եմ արեւ , եւ աստղերը հայրենի .
— Արեւներ եմ ես յօրինում իմ մտքից . . .

1926 .

Լ.

ԿԼԵՅԶԻ.

Շուտ արա ընկեր իմ տարագիր.

Դրստուիր, սիրտդ բաց.

— Պէտք է գործ ու եռանդ անխտիր,

— Աշխատանքն է հոգի եւ աստուած . . .

Դէ՛հ վե՛ր կաց, փութադ բեր,

Շուտ վառենք մեր բուրան երկնային.

Մենք երբէք չենք մնայ անտարբեր

Յաղթակա՛ն հոգեւոր նոր կեանքին . . .

Բե՛ր, վառենք սիրտ ու ջանք,

Ե՛կ լարենք աշխատանք.

— Տիեզերքին նոր արեւ,

Մարդկութեան ազատ կեանք

Յօրինենք յարատեւ . . .

Դո՛ւ, լուսին, բռ մասին

Շատ յանալս եմ խօսում —

Երագներ ու հեքեաք.

— Ի՞նչ ես միշտ քափառում

Լոյսերովդ արծաթ . . .

— Ձանձրալի եմ ու անչափ դառնագին .

Քո գնացքը անփոյթ, բռ ուղին . . .

Մեզ ահա աշխատա՛նքն է կանչում.

Մեր ուղին՝ մեր սրտին
Նոր գարուն ու յոյսեր է հնչում,
Կախարդուած մեր հոգին
Նո՛ր կեանքի է տենչում . . .

— Տե՛ս. այստեղ մի կողմից
Մեր ծանօթ հին գրքարն է գգում,
Եւ շարժում քաջաբար իր չափին.
Միւս կողմից՝ պատին կից
Իր մեծ փուփսն է փչում
Մեր ծանօթ քաջ դարբին . . .

— Ահա՛, նա բարբոքում է քուրան
Եւ սարգում է իր կռանն ու զնդան,
Որ երկաթն ու պողպատը հալի
Եւ լինի երկնային դռներին բանալի . . .

Դէ՛հ, սարգեմք մեր դազգահը անվախ.
Շուտ արա՛, փուփսդ բեր եւ փչիր.
Բանուորներ ենք ազատ ու խիզախ,
Ճշմարի՛տ մեզ կ'ասեն կլէյչի . . .

— Ա՛յ էսպէս միշտ սրբիր,
Հա երգիր ու կանչիր.

— Աշխատանքը մեզնից չի՛ փախչի . . .
Կուրծքդ լայն քաց արա ու փչիր,
Գործի դիր եւ շարժիր փուփսդ ժիր.
Թող անկերջ բորբոքուի այս ածուխը ընտիր,

Ու անվերջ շողշողան մեր բոցերը կարմիր . . .

Այս բոցերը կարմիր ու փայլուն

Ճիշտ հոգի են հօր ու աստուած ,

Կ'վառին , կ'գտեն մարդկութիւն . . .

— Գիտե՞ս , ո՞ւր են տանում

Մեր կռիւն , աշխատանք . . .

Աշխարհի սկզբից կատարուած՝

Անարդա՛ր մեր վզին փաթաթուած

Սեւ ռնիրն ու յանցանք

Կ'շիտկի միայն նա —

Մեր տոկուն , անխնայ —

Յաղթական աշխատանք . . .

Շուտ արա՛ . մի լինի անտարբեր .

Բեր սարգենք մեր դազգահը գործի՛ .

Տե՛ս , ինչքան ամաններ

Աղտով լի , կեղտով լի

Կուտակուած են մեր դէմ . . .

Միայն մեր աշխատանքը վսեմ

Այս աղտոտ ամաններն ու անօթ

Կ'մաքրի՛ , կ'գտի յաւիտեան . . .

— Շուտ արա՛ . Ես գործի եմ կարօտ .

Բեր վառենք մեր կրակն ու բուրան . . .

Նիւթեղէն , հրեղէն ամաններ

Թափուած են մեր առաջ շարէշար .

Զանազան ու անթիւ անօթներ ,

Որ սրտեր եմ կարծես կենդանի,
Եւ հոգի յանցաւոր ու խաւար . . .
Տե՛ս, շատերը կեղտով եմ պատած,
Իսկ ռմանֆ՝ այլանդա՛կ, վայրենի՛
Կեանքից դո՛ւրս եմ նետուած . . .
Պէտք է ձեռք ու մկան,
Աշխատանք յաղթական,
Որ մաքրենք ամանները աղտոտ
Զա՛րկ անվերջ, որ սրբենք սիրտ, հոգի եւ աման,
Եւ առնենք վեհարար մեր փափա՛գն ու կարօ՛տ . . .

1904 .

ԼԱ.

Ժիր եւ հօր, տերեւագարդ յամառ անտառ .

— Հսկայ ծառեր՝ բիր եղբայրներ միշտ կողք-կողքի՝
Փունջ մագերով բռնել են խիտ հովիտն ու սար,
Ինչպէս բանակն անպարտելի անթիւ զօրքի:
Ամէն գարնան նոր հագուստով, նոր ժպիտով,
Ամէն ձմեռ ներմակ գլխով, խռիուն, տոկուն,
Իսկ ամառը երգ ու տենչով, խօսո՛ւն, շարժո՛ւն —
Կանգնած է նա — անյաղք, հպարտ զօրաբանակն,
Արհամարում ե՛ւ ահ, ե՛ւ մահ ու մրրիկներ . . .
Հողմն է փչում — ջինճ, աստղալից երկնքի՛ տակ —
Վարում է նա խորհրդաւոր իւր գրոյցներ —
Նա խօսում է համատարած ու կայտառ . . .
— Երկինք, աստղեր, հեռու աստուած լո՛յս ու կրակ,
Անմեկնելի ձեր գաղտնիքն է քննում անտառ . . .

1921 .

ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐ .

Կախարդական ուղիներով յաւերժապէս անվրդով
 Ընքանում են հազար ու բիւր ուխտաւորներ բեռնաւոր .
 Ուխտ են գնում վառ աստղերը հեռո՛ւ օտա՛ր խմբերով ,
 — Քոչուորներ են վառ աստղերը խորհրդաւոր եւ սո-
 վոր . . .

Եւ լուսեղէն ասպետները քոչի առաջ միշտ ընկած՝
 Հեփաքների են անվերջ ասում ուխտագնաց խմբերին . . .
 — Ու՞ր են գնում վառ աստղերը երազներով կախար-
 դուած .

Եարաք նոքա չե՞ն սպասում իրենց անյայտ մուրազին . .
 Ուխտ է գնում քարվանք մեծ անապատով երկնքի —
 Միշտ իրարու հաւատարիմ եւ միշտ յիշար ու արքուն ,
 Ուխտաւորներ միտք են անում եւ ընքանում միշտ հե-
 ոուն :

— Երկիրը մեր ձեռքը բռնած իր մէկուհար զաւակի ,
 Կախարդական երազ ունի , ուխտ է գնում առյաւէտ —
 Յաւերժական մուրազ ունի , ուխտաւոր է նա սա-
 հուն . . .

— Լուսընք-ագը՝ ինն երեխայ իւր փէշերից կախ ընկած ,
 Ուղեկիցը՝ վզին գցած վզնոցը հին , — հին պսակ , —
 Սաւառնում է տաս չափահաս որդու հետ :
 Ուխտ են գնում Հրատն , Ատդիկ , Փայլածուն .

Եւ արեւը, փէշտանգը ժիր ու կարմիր,
Ընթանում է, առաջ ֆաշում ֆարվանը իւր համար-
ձա՛կ . . .

— Ուխտաւորներ, ե՞րբ կ'հասնէ՛ք ուխտատեղին անա-
նուն . . .

Հագար ու բիւր բեռներ ունի մեր երկիրը ուխտաւոր .
— Քանի՞ տեսակ կենդանիներ, թռչուն եւ բոյս ան-
համար . . .

Զէ՞ որ մարդն էլ ուխտաւոր է, մուրազ ունի դարաւոր,
Աստղերի պէս նա յաւիտեան երազ ունի իր համար . . .
Եւ գնում է ֆարվանի հետ երկիրը մեր բեռնաւոր,
Հագար տեսակ վերքեր ու ցաւ իւր ուսերին կուտա-
կուած . . .

— Ասէ՛ք, եարար էլ ո՞վ ունի ֆարվանի մէջ հեռաւոր
Մեր երկրի պէս կեանք ու հոգի՛, մուրազներով կա-
խարդուած . . .

Ե՞րբ կ'հասնի ուխտատեղին ֆարվանը մեծ, երկնա-
ւոր . . .

1926 .

Իմ սեփական բեռները չեն, որ կրում է իմ հոգին.
 Իմ անձնական ցաւերը չեն, որ բարձել են իմ նաւին.
 Ողջ աշխարհի տառապանքը, միտք ու ցաւ
 Լուռ. եւ յօժար միշտ կրում է իմ հոգին . . .
 Յաւ են զգում եւ միշտ սգում ծառ ու ծաղիկ եւ բոյսեր,
 Դաւ ու կռիւ են զուր անում կենդանիներ, գազաններ.
 Փառք ու պատիւ են որոնում մարդիկ ի զուր, անարգել,
 — Սաղ աշխարհի ցաւերն ու վիշտ բարձել են միշտ իմ
 նաւին . . .
 Իմ հոգեւոր նաւի վերայ հազար տեսակ բեռներ կան —
 եւ բոյսերի տաջանքն ու մահ, եւ լոյսերի կիրքն հա-
 մայն
 Զիրք ու ձգտում, ազնիւ կռիւ միշտ տառապող մարդ-
 կուքեան.
 — Համայնական կեանքը իր մէջ միշտ կրում է իմ հո-
 գին . . .

1926.

ՀՈՒՌ ԵՍ ՄԱՍԻՍ .

Ճակտիդ կննիւ, դէմքիդ ամպեր,

Հոռո ես Մասիս .

Այդ ի՞նչ մտքեր — անհուն խոհեր,

Կաշկանդէլ եմ քեզ Մասիս . . .

Սէգ լեռները, դաշտ եւ արօտ,

Անտառ, հովիտ կանուչ հագած,

Քեզ եմ օրհնում՝ կամփիդ կարօտ .

— Դու վիշտ ունիս, լեռների քաղ . . .

Դու տեսնում ես եւ լաւ գիտես —

Սիրտդ մեծ է, հսկայ լերանց,

— Մենք դարդ ունինք, մեզ էլ քեզ պէս

Ցաւն է մաշուի, ցաւը անանց . . .

Եւ բիւր դարեր իբրեւ գերի՝

Մեր սիրտը ցաւ .

Ծծում էնք սեւ քոյնն աշխարհի

Կեանքը ողբում, լռյալին ծարաւ . . .

Այս դառնութեան սեւ օրերին

Մեր սիրտը պի՞րկի քար է կտրել .

Բողունցքն ու սուր միշտ մեր գլխին —

Մեր ուղեղն է արեան փոխուել . . .

Դառը դատում, կարօտ նստում.

Սույն ու կարիք, վիշտն ու կրակ
Աշխարհը բիրտ մեզ է բերում . . .

Խոր անցեալի անմահ վկայ՝
 Լուռ ես Մասիս.

Սէգ լեռների տէրն ես, Արքա՛յ,
Մեր սեւ օրը քե՛զ եմք լալիս . . .
Մենք դա՛տ ունենք խոր եւ արդար,
Մենք դարդ ունենք սարի նման.
Այս հորտուքիւնն ու խիտ խաւար
Արդեօ՞ք մի օր վերջ կ'ունենան . . .
Եթէ միշտ է — արշալոյս կայ.
— Մեր հանճարն է այն յօրինել.
Մենք ենք հիւսել, աստուած վկայ,
Կեանքին արե՛ւ, ազա՛տ օրեր . . .

Դէմք մօայլ, նախադր սեւ,
Լուռ եւ Մասիս.

Մենք մեր դատը գահիդ ներքեւ
 Վեզ եմք բերում, եւ տանջահար
 Աշխատանքի արեւ երգում. —
 — Անվերջ կռիւ լոյսի՝ համար,
 Նո՛ր աստուած եմք մենք յօրինում . . .
 Եթեբունմն է գահդ կանգնած՝
 Աստղ ու երկինք՝ մակտիդ սլասկ.
 Այս կոյր կեանքում միշտ հալածուած՝

Դա՛տ եմք ուզում մենք համարձակ . . .
 Էս աշխարհի չարն ու բարին
 Միշտ տեսել ես եւ լաւ գիտես .
 Քո բարձունքից այդ երկնային
 Ճշմարտութեան պատգամ տուր մեզ . . .

Քա՛ջդ լեբանց՝ երկնապսակ —
 Լուռ ես Մասիս .

Մեր կրծքի տակ ցաւ ու կրակ,
Մեր ցաւերը քեզ ենք լալիս . . .
Մեզ դա՛տ արա՛ արդա՛ր ու խոր
Եւ խորհուրդը կեանքի մեկնիր . . .
Ու երկնային կամփով հզօր
Մեր սեւ օրին շուտով հասիր . . .

1906.

ԼԵ.

ՆԱԽԱՎԱՐ Է ԻՄ ՀՈԳԻՆՆ.

Շուտով բերե՛ք — ով ինչ ունի .

Ծանր բեռներ ձեր սրտերում կուտակուած .

Բերե՛ք բարձե՛ք աննիւթական իմ նաւին .

— Ահա ձեր դէմ կանգնած է նա արժանի՛ —

Եւ քաջաբար մեկնելու է դէպ Աստուած . . .

— Անպարտելի նաւավար է իմ հոգին . . .

Հողմերը քող փող փչեն .

Շանքերը քող շառաչեն —

Մրրիկներին, կայծակին

Օրհասական կռիւների քող կանչեն . . .

Ծովը ներքեւ քող որստայ դառնագին

Ու բարկանայք ալեկոծի իւր ջրեր .

— Բայց անխախտ է մտքիս նաւը անվեհեր .

Նա համարձակ քաց է արել իր երազուն սողազատ ,

Իւր հրեղէն անիւները ու կայմեր —

— Մրրիկների, կռուի դաշտով նա կ'ընթանայ միշտ
անսաստ . . .

Ծովերի մէջ՝ ահեղ նամբին —

Զախորդութեան սեւ օրերին

Անպարտելի նաւավար է իմ հոգին . . .

Լուսածնունդ եւ հրեղէն իմ նաւը

Զի սարսափում մրրիկներից աշխարհի .

Նա անխափան կատարում է իր երկնային արշարը,
Կայծակի պէս սաւառնում է քաջարի՝ . . .

— Բերէ՛ք շուտով ձեր սրտերի

Բեռները շատ, ծանր ու հաստ .

Բերէ՛ք դարսէ՛ք աստծու պէս քեւաւորուած իմ նաւին .

Փորձանքների՝ հովերի մէջ՝

Եւ նիւթական հարաւածների տակ անվերջ

Նա կ'մեկնի միշտ անխափան եւ անսաստ . . .

— Աստուածագոր նաւավար է իմ հոգին . . .

Կեանքի ցամաքին մի՛՛ք նահանջի, տարակուսած հոգիներ ,

— Եկէ՛ք նստէ՛ք լուսածնունդ իմ նաւին .

Բերէ՛ք բարձէ՛ք հաստ ու բարակ ձեր բեռներ .

— Ահա շուտով դէպի երկինք նա կ'նախքի անվեհեր . . .

Իսկ երբ հասնի անմահութեան սահմանին —

Նա կ'գտնի յաւերժական նաւահանգիստ մեր կեան-
քին . . .

Թող գա՛ն մարդիկ, քող գայ աշխարհն ու տեսնի .

— Աստծու պէս վսեմ ու քաջ նաւավար է իմ հոգին . . .

1926 .

ԼԶ.

ԿՌԻԻ.

Մի ահաւոր զօրահաւաք է կատարուում երկնքում.

— Ո՞վ է ուզում կռուի հանել անպարտելի զօրքերին.

Ծովն է յուզում իր ջրերը, ծովն է հնչում, մոնչում . . .

— Ճակատամարտ է վիթխարի՝ զրահաւոր տարերֆին,
Ու կանչում են կռուի համար մրրիկներին, կայծա-
կին . . .

Սահմանադիրն է երկնային վե՛հ-վերել . . .

Նորան հլու է աշխարհը, լուռ աստղերը եւ արեւ.

Նա է անյագ չար հողմերեն

Պատուէր տալիս, հանդէս բերում,

Կռուի հանում քաջ զօրքերին,

Կռուի համար սուր ու սուսեր եւ հրագէնք բաժա-
նում . . .

Ի՞նչպէս է նա հաղորդում իւր պատուէրները աշխար-
հին,

Ի՞նչպէս է միշտ ցրում երկրին բոցապտոյտ մրրիկներ.

Ծովն է յուզում իւր ջրերը ահագին,

Ալիքներն են վազվազում

Եւ շան նման գազազում . . .

Իսկ ամպերի սեւ շարքերից քափքափում են շէկ շան-
քեր.

— Խեղճ երկրին է հարուած տալիս քշմամին . . .

Պայթեց ահա մրրիկն ահեղ ու հզոր .

Հագար ու մի զորագնդեր աղօսում են կռուի դաշտ .

Զօրասլետներ փռվ են փչում ահաւոր . . .

Զար հողմերը մռնչում են վայրենաբար ու անհաշտ —

Ու բաժանում բիւր զօրքերին զօրամքերք ահաւոր . . .

Զօրքերը խիտ, զարհուրելի գայրացած՝

Վայրենու պէս իրար կռկորդը բռնած —

Վէճն են անում — իրենց վէճը դարաւոր . . .

— Ասա՛, վերին սահմանադիր արարիչ .

Ի՞նչ է ուզում այս կռիւը կործանիչ . . .

1926 .

ԼԵ.

ԳՈՐԾԱՐԱՆ.

— Հէ՛յ հազար հազարներ —
Աշխատանք-արեւի հերոսներ.
Ձեզ կանչում են հեռուից փարոսներ.
Բա՛ց արէ՛ք գործարանը ահեղ.
Որ իր լոյսը սփռի ամէն տեղ . . .
Թող շարժուի գործարանը կեանքի ու մտքի
Ու կանգնի սուրբ տաճար ողորտի՛, գեղեցկի՛ . . .

Բիւր դարեր են անցել այն օրից,
Երբ չարիքը ծնունց աշխարհում.
Երբ անմահ գործարանը ծնունց իր մօրից,
Որ իր սուրբ ջանքերովն անդադրում
Կեանքի վիշտը խալա՛ն խորտակի . . .
Բիւր դարեր է գործել քաջարի
Եւ նիւթել մեր կեանքին արեւներ ու գարուն.
— Գործարանը մտքի, փրկութեան տիեզերքի —
Յաւիտեան կ'գործի ողորտիտը անհուն . . .

— Հէ՛յ հազար հազարներ —
Նոր տիեզերք յօրինող
Չշմարտի ուղիներ որոնող՝

Աշխատանք-արեւի հերոսներ . . .

Շուտ ելէ՛ք ու բերէ՛ք փայտ ու կիր ,

Քարածուխ , հում նիւթեր անխտիր ,

Քար , արմին ու երկաթ ,

Եւ պղինձ անսպառ , եւ պողպատ ,

Շուտ բերէ՛ք ու լեցրէ՛ք գործարան ,

Հոգու պէս լուսաւոր ձուլարանը , բուրան . . .

— Թրա՛լս , քալս , քրալս . . . չա՛լս , չուլս , չալս . . .

Քաջ բանուոր , զսապանակը բռնիր ,

Մեծ անիւն ու շարժիչը շարժի՛ր աջ ու ձալս . . .

Կայծակի պէս հզօր խթանները նետիր ,

Մի՛շտ մտփիղ. պէս արագ , համարձակ

Տա՛ր ու բե՛ր այդ հզօր պտտակ . . .

Թող անթիւ կոնակները շարժուին . . .

Եւ թռխմալսն ու թռխիչ ,

Ճնշարանը , սոնակն ու կտրիչ

Թող շարժուին , կայծակի պէս հզօր գալարուին . . .

Բիւրաւոր մասնիկներ աջ ու ձալս

Թող պարեն , հեծկլտան անխարդալս . . .

— Մի՛ կանգնի՛ր դու ուստա՛ , ժի՛ր վարպետ .

Սաստկացիր վեհ շարժում պողպատի ու մտփի . . .

Շուտ հալէ՛ք ու ձուլէ՛ք հում նիւթերը յաւէ՛տ

Ու կանգնէ՛ք նոր գարուն տիեզերքի . . .

Թող եռայ կրակուած մետաղի սուրբ զանգուած ,

— Միայն նա կ'ստեղծի ձեզ համար նոր աստուած . . .

— Երագուն եւ անհուն տիեզերքի
Լոյսերովը յդի յաղթական գործարան .
Թող անմահ պտտուին անիւներդ մտքի
Եւ նիւթեն նոր աշխարհ բերկրութեան . . .
— Թրա՛լս, քա՛լս, քրա՛լս, չա՛լս, չո՛ւլս, չա՛լս . . .
Բանուորնե՛ր գարկեցէ՛ք միշտ անվախ,
Գործարանը փաղցած չ՛մնայ —
Արեւներ՝ ստեղծի անլսնայ . . .

Դո՛ւ բանուոր ու վարպետ — մի կանգնիր,
Քաջաբար ու անյաղթ քո ջանքերը լարիր . . .
Շուտ ելէ՛ք եւ անտառն ու ծովերը արէ՛ք տեղահան,
Սեւ ժայռերն ու լեռները պոկէ՛ք արմատից,
Վե՛ր ստէ՛ք ոյժն ու շունչը հոգմից,
Ճառագայթը եւ լոյսն արեւից —
— Վե՛ր ստէ՛ք ու լեցրէ՛ք գործարան,
Որ երկրի երեսին
Նա գործի՛ անմեկին —
Մեր գնացքը դէպ վեր՛, դէպ երկինքը տանի
Բնութեան, աստղերին մեզ անմահ տէ՛ր անի . . .
— Ի՞նչ ես գուր գալարում, ա՛յ երկիր,
Ու շրջում միշտ անյայտ ուղիներ .
Դո՛ւ, լուսին, մեր երկրի երեսին
Ի՞նչ ես գուր քո ձանձրոյթը ցանում . . .
Արեւներ՝ ու աստղեր անհամար —

— Յե՛տ ֆաշուէֆ, քա՛ց արէֆ մեր ուղին, խա՛րար-
դա՛ր . . .

Մեծ մտֆի գործարանն է գալիս,

Ջեր գնացքը նա կարող է շեղել .

Եւ լոյսով ողջ աշխարհն հեղեղել . . .

— Ե՛լ վարպետ, յաղթական ֆո ձեռքով

Մեր զանգերը ֆաշիր,

Կեանքի երգը հնչի՛ր . . .

Արեւին, աստղերին անխոռով

Հրեղէն մեր գնացքը յայտնիր . . .

Ե՛լ վարպետ. պողպատից կրակուած

Մեր զանգերը ֆաշի՛ր ահաւոր,

Թող աստղերը լսեն ճշմարիտը հզօր .

Որ մեր միտքը նիւթից յօրինուած է աստուած . . .

Ջեր կրակն յաւիտեան թող վառուի .

Ու կանչի բնութիւնը կռուի . . .

Թող բոցերը կարմիր ու կապոյտ

Երկնքին միշտ նետեն մտֆի լոյ՛սն ու զայրոյ՛ք . . .

— Անխաւիան գործարան նոր կեանքի,

Մեծ արգանդ լոյսերի, հանճարի .

Միշտ հազար հազարներ՝

Քաջարի բանուորներ

Քո շնչով են շնչում .

Քո հանճարն են կանչում,

Քո փութերն են փչում,

Որ վառեն եւ այրեն կեանքի սուտն ու չարիք,

Եւ նիւթեն նո՛ր աշխարհ, նոր արեւ ու բարիք . . .

— Զարկեցէ՛ք զանուորներ ժրաջան

Ու վառէ՛ք ոշմարտի՛ գործարան . . .

Քաջ վարպետ. յաւիտեան քո զանգերը քաշի՛ր,

Աստղերին, արեւին նոր կեանքի դու կանչիր . . .

— Հէ՛յ հազար հազարներ,

Աշխատանք — արեւի հերոսներ,

Զեգ կանչում եմ հեռուից փարոսներ . . .

1925.

ԻՄ ԳԻՐԲԸ.

Դեռ շատ անգամ յետ կ'դառնամ,
Անցած օրիս գիրքը թերթե՛մ ու կարդամ.
Տեսիլներով առատ ու լի եւ լոյսերով կենդանի՝
Սրտիս գիրքը երազի պէս անվերջ թերթեմ ու կար-
դամ . . .

Դեռ շատ անգամ յետ կ'դառնամ ես մօլոր,
Որ լաւ յիշեմ կեանքիս անցած ուղիները անսովոր.
— Ոսկի կազմով կեանքիս գիրքը կարդամ ու լամ . . .
— Ո՞վ է եարաք իմ սուրբ գրքի բանաստեղծը զօրաւոր . .

Նա հորտ ու խորթ սեւ գրերով չի գրուած.
Հազար յիմար սուտ-օղորթով չի լեցուած . . .
Ոչ գիտունն է գրի առել, ոչ իմաստուն,
Նրա միտքը չեն հասկանայ ոչ աշխարհը, ոչ աւ-
տուած . . .

Վարձկանների մատները չեն շարել գրքիս սուրբ տողեր,
Ոչ էլ տգէտ կազմարարն է գուգել նորա նուրբ կողեր.
Անփոյթ եւ սուտ գրչակները չեն յօրինել իմ գարուն.
— Ո՞վ է եարաք գրի առել հոգուս յաղերն ու շողեր . . .

Ո՞վ կարօտ է, թող բաց անի սրտիս գիրքը կենդանի,
Թող բա՛ց անի, կեանքը տեսնի արժանի՝ . . .
Աննիւթական իմ գրքի մէջ նկարուած է ողջ աշխարհ.

— Իմ գրքից դուրս չ'կայ ոչինչ . ոչ լաւ ու վատ, ոչ
խաւար . . .

Ով որ կ'ուզի, քող բաց անի գիրքս կերտող, ոսկետող .
Թող կարդայ միշտ կեանքը համայն, չարն ու բարին,
աստղ ու շող,

Գարուն ու սէր, փորձանք ու մահ նենգամիտ —

— Կարդա՛յ, տեսնի՛ր անմահութիւն ունարիտ . . .

Իմ գրքի մէջ՝ սրտիս ոսկի՛ կամարում

Անդրաշխարհը իւր դիւքական գօրահանդէսն է անում .

Գրքիս մէջ է միշտ կատարում կեանքի ահեղ դա-
տաստան . . .

— Ո՞վ է վառել արեւները սրտիս խորունկ էջերում . . .

Հագար ու մի փարտարախօս եւ իմաստուն անուանի

Թող գան կարդան երկնքի պէս պայծառ գիրքը իմ
սրտի .

Թող բիւր տարի քրտինք քափեն ու մեկնեն,

— Նորա անմահ, յաւերժական աղբիւրներին չե՛ն հաս-
նի . . .

Երագաշէն, պատկերագոր հոգի է նա երկնատես .

Տեսիլները, անցքերը վառ շարուած են մէջ լոյսի պէս . .

Քանի՛ քանի ծանօթ, կարօտ, դուշման ու եադ եւ ընկեր
ձի՛շտ, կենդանի՛ր նայում են ինձ տխրատես .

Եւ կարդալիս ոսկի՛ր գրքիս էջերը սուրբ, անստուեր

Տեսնում եմ միշտ եւ յետ կանչում իմ օրերը լոյսի
պէս . . .

Յետ եմ կանչում անցած կեանքիս տերեւները հողմա-
հար .

— Ինչո՞ւ այդպէս շուտով անցաք , անյետացաք անգիւ-
ման . . .

Ու՛ր եմ հիմայ իմ մտերիմ ընկերները ցիրուցան . . .

Ես ամէն օր բաց եմ անում սրտիս գիրքը ոսկետառ

Ու կարդում եմ կարօտագին սուրբ էջերը մեղմաբար . . .

— Ես շատ անգամ լաց եմ անում իմ սուրբ գիրքը թեր-
թելիս .

Լաց եմ անում տխուր եւ զուր իմ օրերը յիշելիս . . .

— Ո՞վ է եարաք սրտիս գիրքը հիւսել անհո՛ւն , երկնա-
շա՛ր . . .

1926 .

ԼԹ .

ԶՕՐԱՀԱՆԴԵՍ .

Էսօր հգօր գօրահանդէս է կանչուած .

Մարդը կրկին ցոյցը իր հին կատարում է կռուարար .

Զօրամասեր , գէնֆ ու զրահ անհամար —

Աշխարհային իշխանութեան հիմքերն են սուտ եւ յիմար .
Ինչ է ուզում մարդը անմիտ իր աղմուկով անաս-
տուած . . .

Ինչո՞ւ է իր կարողութեան նշանները ցոյց տալիս .

Ինչի՞ եմ սլէտֆ հազարաւոր զօրքերը հին , արնախում ,
Որ սովոր են աւերմունքի եղբայրասպան գործերում ,
Որ խեղներին բերում են միշտ մահ ու կրակ եւ զու-
լում . . .

— Իր արիւնով միշտ արբեցած՝ մարդը՝ ո՞ւր է դուրս
գալիս . . .

Խորք է եւ նորտ ինձ համար այդ իրարանցումը մթին .
Ես գարշում եմ զուր եւ անհաշտ արարմունքի աղմու-
կից .

Միշտ խորշում եմ ես նիւք-ապաշտ զինուած կեանքի
ժխորից

Ու կանչում եմ գօրահանդէս իմ հոգեւոր զօրքերից . . .

— Զօրահանդէս իմ մտքերին , անբեւոյթ , երկնային . . .

Զօրքերը իմ յաւերժակա՛ն, քեւաւոր՝

Հագար ու բիւր սուր շարժումով կանգնած են միշտ իմ
դիմաց .

Հագար ու բիւր գալարումով, երկնատարա՛ծ, նուրբ ու
քա՛ղ .

Մտքերը իմ արշաւում են միշտ առաջ, —

Որ պաշարեն ու նուանեն տիեզերքը այս ահաւար . . .

Անմահական իմ զօրքերը չունին զէնքեր նիւթական .

Երագական իմ գնդերը չունին վառօդ եւ քնդանօթ ար-
նախում . . .

Անդրաշխարհի յաւերժական գարուններին միշտ կա-
քօ՛տ՝

Զօրքերը իմ չեն տարածում մահ ու կրակ եւ զուլում,
Զեն որոնում շահ ու շուկայ, կեղծիք եւ սուտ ու մըր-
ցում . . .

Արեւներին եւ աստղերին միշտ ծանօթ

Իմ զօրքերը վարում են միշտ փակատամարտ յաղթա-
կան

Ես չեմ նայում ձեր սուտ, խախտուտ զօրքերին .

Ինձ չեն յուզում գնդերն ու վաշտ աշխարհային ոյժերի,
Որ յածում են եւ միշտ գործում բռունցքի տակ տէրերի,
Եւ փորձում են իշխել անմիտ անցուդարձին ներկայի . . .
Ես կ'կանչեմ զօրահանդէս իմ հոգեւոր գնդերին . . .

Իմ զօրքերի բանակները լոյսից աւել սրընթաց ,

Իմ գնդերի ֆանակները յօրինում են ինձ աստուած, —

Եւ կախարհում անցները մութ մեր անցեալի եւ ներ-
կան,

Ու քաղաքում դեռ չ'ծնուած ապագան . . .

Կայծակի պէս գալարում են տիեզերքը մեծ, անսահ-
ման,

— Իմ մտքերը արշաւում են իբրեւ հոգի՝ եւ աս-
տուած . . .

Սրտիս համար խորք են իսպառ զօրքերը չար աշխարհի .

Իսկ հոգեւոր զօրքերը իմ աստուածաբար, փառարի՛

Ման են գալիս, կեանք են տալիս նրբաքեւ . . .

Ես կ'կանչեմ զօրահանդէս իմ զօրքերին աներեւ .

— Թող արշաւեն եւ նուանեն տիեզերքը մեծ եւ արե՛ւ . .

1926 .

Խ.

Լուռ գնում եմ իմ նամբէն —
Անյայտ ու մութ իմ նամբէն.
— Ի՞նչ պիտ ասեն իմ մասին,
Երբ վերջանայ իմ նամբէն . . .

Ասողերն էլի կ'շողան,
Արեւն էլի կ'փայլի.
Ծառն ու ծաղիկ կ'մնան,
— Կ'վերանայ իմ նամբէն . . .

Ի՞նչ կարող եմ, որ տանեմ
Վայելֆներից աշխարհի . . .
Իմ մուրազին կ'հասնե՞մ,
Երբ վերջանայ իմ նամբէն . . .

— Թշնամիներ, ետդ ու ծանօթ,
Եկե՛ք, սիրտս ձեզ բանամ . . .
Գէթ չ'մնամ ձեզ կարօտ,
Երբ վերջանայ իմ նամբէն . . .

1925.

Երբ մահը գայ եւ ինձ տանի
 Իր սեւ տունը յաւիտեան .
 Երբ անիւնիս վերայ կանգնի
 Հողակոյտ մի աննշան, —
 — Ծանօթ, ընկեր, եկէ՛ք այցի
 Իմ լռութեան խոր տաճարին .
 Եկէ՛ք, բայց ոչ ողբի, լացի,
 Ողբ չի՛ սիրում մահը մթին . . .
 Եկէ՛ք այցի . Բայց իմ վերեւ
 Ոչ հառաչանք, ոչ խուսկ լինի .
 — Միայն պատմէ՛ք արդեօ՞ք արեւ,
 Եւ զօրախումբը աստղերի
 Փայլո՞ւմ են վառ, ինչպէս առաջ . . .
 Փակ դռնիցս ինձ լուր տուէ՛ք .
 Կեանքը գտա՞ւ իր սուրբ ուղին . . .
 Կենդանաբար ինձ լուր բերէ՛ք,
 Ի՞նչպէ՞ս հասա՞ւ իր կոչումին . . .
 — Եկէ՛ք այցի . . . Իսկ ես այնտեղ,
 Մահու տխուր կամարի տակ՝
 Գէթ իմանամ, քէ կայ անմեղ
 Եւ հոգեւոր կե՛անք մի յստակ,
 Միայն լսեմ, քէ այս աշխարհ
 Էլ էնպէս չէ, ինչպէս որ կար —
 Դագադիս մէջ՝ անհուն ոյժով
 Կ'ստորտակեմ մահուան դռներ,
 Որ գա՛մ տեսնե՛մ կեանքն անխռով,
 Գարուն արե՛ւ, մո՛ր կեանք ու սէր . . .

ԽԲ .

Ամպ ու գամպ է իմ չորս կողմ,
Լոյսն ու արեւ ֆողարկուած .
— Ո՞վ է կանչում .
— Հոգմն է փչում,
Խենթ ու խաւար, անմիտ հոգմ . . .

Ամպ ու գամպէ իմ հոգին,
Սիրոյ լոյսերն հալածուած . . .
Ո՞վ է ճչում .
— Ու՞ր է կանչում
Անյայտ ուղին դառնագին . . .

Ամպ ու գամպ է իմ չորս կողմ .
Զ'կան խորհուրդ եւ աստուած . . .
Ո՞ւմ սիրտն է գուր
Ողբում տխու՛ր
Օր ու գիշեր անգուրք հոգմ . . .

1926 .

ԽԳ.

Կեանքս իզուր, շէնքս տխուր մի տուն էր.
Որ նիւթեցին կոպիտ ու բիրտ վարպետներ . . .
Հիմքը աւագ, շէնքը պակաս մի տուն էր,
— Զուր շարեցին անտաշ ու քաշ պարիսպներ . . .

Եւ պատերիս աղիւսները քարս ու շիտակ շարուեցան,
Գերաններս եւ սիւներս դրին սխալ ու խախտւելու.
Վատ շինեցին օթեւանիս դուռն ու կտուր, պատուհան,
Վարպետներս անուս էին, շէնքս դրին շա՛տ անփայլք . .

Հիմքս աւագ, ձեռքս պակաս, կեանքս եղաւ պատուհաս.
Փորձանքն եկաւ, յորձանք տուաւ, զարկեց պատին,
կտուրին . . .

Սեւան առաւ, հիմքս տարաւ, շէնքս աւեր ու վնաս . . .
— Իմ դռները, պարիսպները քանդեց, տարա՛ւ հարա-
մին . . .

1926.

ԽԴ.

Գարուն է վառ ու մայիս.

Աստղերն ելան երկնֆիս.

Կարօտն առէ՛ք արեւից,

— Ի՞նչ է՛ք նստել ու լալիս . . .

Կանաչ կարմիր ես, պայծա՛ռ,

Կայտառ ու ժիր ես, արդա՛ր . . .

— Մեզ չես թողնի սգալից,

Մեր աստուածն ես, մեր հանճար . . .

Վարդն ու տերեւ եւ թռչուն

Երգում են սէր ու ողջո՛յն.

— Ո՞վ չ'գիտի. էն գլխից

Անմահական է գարուն . . .

Երկինքն է ֆեզ թեւ տուել,

Որ կեա՛նք շողաս, լոյս ու սէր.

— Անդրաշխարհից, եթերից

Մեր սրտերին ողջո՛յն բեր . . .

Բարով գարուն ու մայիս.

Սէր կ'շողաս աստղերիս.

— Արեւներից, եթերից

Ինչո՞ւ յաճախ չես գալիս . . .

1926.

ԽԵ .

Կեանքս ծառ էր մի անպտուղ
— Չո՛ր արագոտ հողի վերայ .
Իսկ իմ օրը՝ տերեւ ու ճիւղ
Միշտ երերուն ծառի վերայ . . .
Խեղճ իմ հոգին՝ արմատ ու բուն՝
Խաւար օտար հողի մէջ . . .
Վրայ հասար դժգոյն աշուն ,
Քամին փչեց ինձ վերայ . . .

Տերեւ ու ճիւղ միշտ հողմահար՝
Մէկ մէկ ընկան ու չորացան .
Արմատներս չո՛ր , անդադար
Որդեր կերան՝ փռոցիացան . . .
— Աւաղ , բունս մերկ ու մեռակ
Ընկած է գուր ֆանապարհին ,
Եւ թշնամու հարուածի տակ
Վա՛յ է տալիս իւր գլխին . . .

1926 .

ԽԶ .

ԸՆԿԵՐՆԵՐ .

Զունիմ ընկեր ու մտերիմ .
Զունիմ ոչ մի հաւատարիմ .
Շատերին ես զուր սիրեցի ,
Սիրտս սիրոյն նուիրեցի . . .
Բայց ուրացան ու հեռացան ,
Եւ միշտ օտա՛ր՝ ինձ մոռացան . . .
Հիմայ տրտում իմ անկիւնում
Խեղճ ու կրակ միտք եմ անում . —
— Էս բովանդակ երկնքի տակ
Միայն երկու սիրուն էակ
Ունիմ անվերջ հաւատարիմ .
Խեղճ իմ կատուն , շնիկը իմ ,
Որ միշտ նստած ինձ են նայում
Եւ մտքերիս են հետեւում . . .
— Արի անգին նախշուն իմ շուն ,
Արի եւ դո՛ւ սիրուն կատու .
Զերմ ընկերներ լուռ ու վսեմ ,
Եկէ՛ք ձեզ մի՛շտ սրտիս գգեմ ,
Ու ցաւերս անվերջ պատմեմ . . .
Զեր այդ խոնարհ աչքերի մէջ
Պայծառ սէր է վառւում անշէջ . . .

Դուք տեսնում էք եւ գիտէք միշտ
Ապրումներն իմ, ցաւս ու վիշտ . . .

Ջան ընկերներ իմ անմեկին .
Թողէ՛ք, սեղմե՛մ ձեզ իմ կրծքին . . .
Ես ձեզ պատմեմ իմ օրերից,
Դուք ինձ ասէ՛ք ձեր խոհերից . . .
Բացի ձեզնից ոչ ոք ունիմ
Ես մտերի՛մ, հաւատարիմ . . .
— Ջա՛ն ընկերներ խոնա՛րհ, արդա՛ր .
Սիրտս բաց է միշտ ձեզ համար . . .

1922 .

ԽԷ.

ԵՐԳԻԶՆԵՐ.

Հոգու վիշտը երգող երգիչներ.
Որ նիւթել է՛ք ցնորք ու աստուած.
Դուք՝ մեր յոյսը կերտող կտրիչներ,
Որ կոչում է՛ք աստուծոյ մարած . . .
— Ու՞ր է ձեր երկնային վեհ քնար,
Ու՞ր է ձեր սուրբ աւիւնն ու կրակ.
Զարկեցէ՛ք լարերին յաղթաբար,
— Թող հնչեն անմահ երգն ու դաշնակ . . .

Մեր հոգին դառնագին փոքորիկ,
Մեր սրտերը դժոխք են արեան.
Մեր գլխին քող պայթին սուր, մրրիկ, —
— Մեր կռիւն է հօր, անսասան . . .
Թող փշրին նորտութեան կապանքներ.
Դէպ երկին՝ք սլացէ՛ք, դէպ արեւ . . .
— Երգիչներ, կեանքի լոյս աստուածներ,
Երգէ՛ք երգ վայրենի՛, յարատեւ . . .

Երբ մեզ բանտը, ոնիրն էր մաշում,
Ձեր քնարը երգեց մեզ գարուն.
Երբ խաւարը մեզի դէպի մահն էր քշում,
Ձեր նոր խօսքը հնչե՛ց վեհութիւն . . .
— Երգիչներ, զարկեցէ՛ք քնարին,
Եւ մեր մէջ զարթեցրէ՛ք աստուածներ.
Մեր բախտին, մեր սրտին դառնագին
Հնչեցէ՛ք երկնային նուագներ . . .

1916.

ԽԸ .

ԻՄ ՄՏՔԵՐԸ .

Ի՞նչ էք խօսում, ո՞ւր էք հոսում եւ ինձ ֆաշում, ա՛յ
անսովոր հալածական իմ մտքեր . . .

Ի՞նչ էք մաշում, ո՞ւր էք ֆշում խոր ու մալոր իմ ջան-
քերը, իմ երգեր . . .

Ինչպէս վայրի անտառի մէջ նոր պատահած արիւնաւի-
րու քշմամի,

Ի՞նչ էք իզուր այդպէս տանջում ինձ շղթայուած, կար-
ծես կոպիտ հարամի . . .

Հերիք չէ՞ որ ինձ գերեցիք իմ մանկութեան ազատ ու
վառ օրերին .

Հերիք չէ՞ որ ինձ բերեցիք էսֆան դաժա՛ն, շղթայա-
կապ սեւ օրին . . .

Երբեմն ուրախ ու քեւաւոր, երազներով միշտ կա-
խարդուն ու անհուն

Տանում էիք ինձ հեռուներ՝ դէպ անխուով յաւերժական
սուրբ գարուն . . .

Երբեմն արի՛, աստուածային լոյսով օծտուած, ցնո-
րամիտ ու խիզախ —

Տանում էիք դէպի երկինք, դէպի աստուած —

Ու յաղթական երգեր հնչում անխարդախ . . .

Իսկ երբեմն էլ էս աշխարհի հոգսերը սեւ — եւ ժխորի
անմիտ ծովն

Լեցնում էին իմ խեղճ հոգին՝ քոյլ, անարեւ խոր ցաւե-
րով ու քոյնով . . .

Եւ ճեր ճեռփին շոթայակասի ես մի գործիք — օր ու
արեւ չ'տեսայ . . .

Մարդիկ — չարիք, իսկ իմ կեանքը դառն ու կարիք,
իմ մուրագին չ'հասա՛յ . . .

Իմ մանկութեան եռանդն ու սէր իզուր կորան, երա-
զի՛ պէս հեռացա՛ն . . .

Հիմայ ունայն եւ անապատ իմ այս ցամբին ոչ մի խոս-
տում էլ չ'կայ . . .

Ջահէլ կեանքիս արեւն ու յոյս մեռա՛ն, անցա՛ն. —
երկին՛ք աստուած էլ չ'կայ . . .

Ի՞նչ էք յուզում, ո՞ւր էք սուզում իմ աւերակ մոայլ
հոգու խորքերում . . .

— Զո՛ւր էք մաշում, ո՞ւր էք փաշում արագ-անյագ,
— լոյսեր չ'կան իմ կեանքում . . .

1922.

ԽԹ .

Ինչպէս քշնամի անհամար զօրքեր —
Մէկ մէկուց ահեղ,
Մէկ մէկուց հզօր,
Գալի՛ս են ալիք, լալի՛ս են ալիք,
Նետում են ալիք . . . սուլում է ֆամին . . .
Թշնամու ձեռքից պոկում են դիրքեր,
Ջարկում են ուժեղ,
Ջայնում ահաւոր . . .
— Ո՞ւր է, որ չ'կան կայծակն ու մրրիկ . . .

Ծովն է աղմկում ագահ, փրփրալից,
Ալեգարդ գանգուր
Թափափում դէս-դէն .
Սուլում է ֆամին, պայթում է մրրիկ,
Տարերք բնութեան պոկում իրարից . . .
Կռիւն ընդհանուր
Կեանքի խորքերէն
Շաչում է, գոչում, թռչում դէպ երկինք . . .

1920 .

Վերցնեմ իմ քնար, ընկնեմ սարէ սար,
 Զարնեմ լարերին, երգեմ տխրագին . . .
 Արեւն ու աստղեր եւ երկնակամար
 Կախարդուած՝ լսեն իմ հզօր երգին . . .
 Քնարը ձեռիս՝ վշտալի հոգիս,
 Աստուած որոնե՛մ արարիչ, անհուն . . .
 — Զարնեմ ու փշրեմ կապանքը կեանքիս,
 Եւ իմ մէջ պահեմ արեւն ու գարուն . . .

Յաւիտեան շրջեմ հեռու երկիրներ.

— Ընկնեմ ձեր յետեւ, Աստղունք ու երկիր.

Յաւիտ որոնե՛մ մեռակ, անընկեր,

Մինչեւ որ գտնեմ իդօս մտացիր . . .

Իսկ եթէ արեւն ինձ լոյսեր չ'տայ,

Ծովը եւ լեռներ ճամբայ չ'բանան.

— Թէ աստղերն ասեն. մենք քեզ հետ չե՛նք գայ, —

Եւ գլխիս թափեն փորձանքը դաժան . . .

— Կ'թռչիմ վերեւ հպա՛րտ եւ արի՛.

Սրտիս ջահերը կ'այրեմ, կ'վառեմ,

Առանց արեւի, առանց աստղերի

Մտքիս լոյսերով Աստուած կ'գտնեմ . . .

ԾԱ.

Ճախրե՛մ հեռուն, ծովը անհուն —
Նաւակիս մէջ համարձա՛կ.
Միտքս ինձ հետ, սիրտս գարուն՝
Վերել երկի՛նք կապուտակ . . .

Նաւս հեռո՛ւ ինձ կ'տանի —
Ծովի հզօր պայքարում . . .
Միտքս երկի՛նք ինձ կ'հանի,
Հոգիս մեճա՛կ մեծ կուում . . .

Պողպատի պէս ձեռքեր ունիմ,
Կայծակն ու շանթ սրտիս մէջ . . .
— Տա՛ր ինձ նաւակ հաւատարիմ —
Դէպ հեռունները անվերջ . . .

Աշխարհը լա՛յն, արել անմեռ,
Տիեզե՛րքն է ինձ ողջունում.
— Յաւերժութիւնն ու նուրբ եթեր
Նայում են ինձ ու ժպտում . . .

1927.

ԾԲ .

Երգեր ունիմ, գորգեր չունիմ .

— Ո՞ւր է, բերե՛ք իմ սրտակից

Զունգուրն ու սազ,

Որ միշտ հնչեմ, աստղեր կանչեմ խո՛ր երկնփից

Ատլաս ու խաս . . .

Լոյսեր ունիմ, բայց սէր չունիմ .

— Ինչո՞ւ կորան միտքն ու երազ . . .

Ո՞վ էր ասաց . լոյս արեւից եւ աստղերից

Քեզ չի՛ մնայ ոչ մի մաս . . .

Աշխարհն էսպէս շէն կ'մնայ,

Շէ՛ն ու շֆեղ եւ պայծառ .

Բայց իմ նամբին եւ ինձ համար

Զի՛ վերանայ եւ չի՛ փոխուի ոչ մի մագ . . .

Կ'ուզես եղի՛ր մեծ ու հաննար,

Թող ամէն տեղ երկրպագեն քեզ անվերջ,

Լուսապայծառ արեւ դարձի՛ր կեանքի համար,

Եւ աշխարհի խորհուրդները իմացի՛ր . . .

Կ'ուզես եղի՛ր աշխարհակալ, հզօր եւ ժի՛ր,

— Բայց աշխարհը ինչպէս որ կար,

Միշտ էնպէ՛ս էլ կ'մնայ . . .

Մարդու համար, կեանքի համար անգութ է նա,

— Մեր սրտերին միշտ եղել է եւ կ'լինի անխնայ . . .

Ասրիւ միշտ ժի՛ր, պայծառ ու լի,
Միշտ լուսաւոր, անպակա՛ւ.
Կեանքդ անվե՛րջ քող զարդարեն զարուն եւ սէր,
Զատ ու գսհար, ատլաս ու խաս.
Նիստուկացդ քող լինի
Արքայակա՛ն, անուանի՛,
— Յնորքներդ աստուածային ու անհաս.
Կարող եղիր ու քաջարի՛. . . Բայց էստեղ,
Էս աշխարհւմ դու չես կարող նոր յօրինել
Գէթ մի հիւլէ՛, մի աւազ.
— Էս աշխարհից, շէն աշխարհից
Քեզ չի մնայ ոչ մի մազ . . .

Ինչպէս հազար հազարները եկա՛ն, անցա՛ն.
— Անցա՛ն, կորա՛ն անյայտ, իգուր.
Նոքա անվերջ երգ ու վերքով կեա՛նք ապրեցան,
Արեւներին, գարուններին
Զուր հասնելու ջա՛նք ունեցան . . .
Բայց հեռացա՛ն անհետ, եւ լուռ,
— Դու էլ կ'անցնես զուր, անմա՛ւ.
Էս աշխարհից, նոյս աշխարհից
Քեզ չի՛ մնայ ոչ մի մազ . . .

Լիքեր ունիմ, բերքեր չունիմ.
Ո՛ւր է, բերէ՛ք իմ սրտակից
Զունգուրն ու սազ,

Որ միշտ հնչեմ, աստղեր կանչեմ խոր երկնքից
Ատլաս ու խաս . . .

Լոյսեր ունիմ, բայց սէր չունիմ,
Ինչո՞ւ կորան սէր ու երազ . . .

Ո՞ւր է, բերէ՞ք չունգուրն ու սազ,
Երգեմ երկինք, լոյս ու արեւ, աստղերն անհաս . . .

1926.

ՀԱՐՍԱՆԻՔ ԳՆԱՆՔ.

Իմ հոգի մտքեր, իմ լոյս երազներ
 Երկնային բաղձանք, խնդուքիւն ու սէր
 Զարթնէ՛ք խմբովին, ելէ՛ք անհամար,
 Ու փարուէ՛ք իրար ջերմ ու խանդավառ . . .
 — Զեղ հետ անմեկին գործի եմ գնում,
 Վեհ-վեր քեւերով երկինք սլանում . . .

Գարունն է ծաղկել հազար ժպիտով .
 Զմրուխտ է հագել հազար քեւերով . . .
 Երկիրը զուգուած դէմքով դիւքական
 Իր հարսանիքը տօնում է գարնան . . .
 — Մտքեր իմ անհուն, զարթնեցէ՛ք, խօսեմք,
 Հարսանի՛ք գնանք ու երգե՛ր լսեմք . . .

Հազար գոյներով վառվում է արեւ,
 Խորին խորհրդով փայլում են աստղեր .
 Կանգնած են լեռներ վիթխարի՝ եւ լուռ,
 Իբրեւ խաչեղբայր ու ժիր փեսաւէր,
 Որ շուտ ողջունեն գարնան հարսանիք,
 Սիրոյ, լոյսերի բերկրա՛նքն ու ծաղիկ . . .

Զուգուած են պայծառ անտառ ու հովիտ,
 Խնկաբոյր դաշտեր բերկրանք են շողում .

Նետում է ծովը ժպիտ, մարգարիտ,
Անասուն ու բոյս նոր կեանք են ապրում, —
Որ յաւերժական տօներն հարսանիք,
Երկնային փեսան տօնում է գատիկ . . .

— Է՛յ հօր մտեր, իմ խոր երազներ,
Պայծառ մանկութեան իմ ցնորք ու սէր.
Յե՛տ եկէ՛ք շուտով, զարթնէ՛ք անհամար,
Գնա՛նք բնութեան հարսանիք վառ . . .
— Հասնենք խնոյքին այս անմահական
Որ մի՛շտ տօնում է երկնքի փեսան . . .

1921 .

ԾԴ.

Մարդի՛կ, ունի՛ք շա՛տ բար՛ք ու վար՛ք, օրէն՛ք ու դա՛տ,
դատաստա՛ն.

Յանցանքն ու կիրք ձեզ բերում են ցա՛ւ ու կրակ եւ սեւ
բանտ . . .

Բայց առաւե՛լ չար օրէնքներ կան իմ սրտում անսա-
սան, —

Որ տալիս են արարքներիս փա՛ռք եւ պատիւ, ու զար-
գա՛նդ . . .

Մարդի՛կ, ունի՛ք հազար տեսակ կարգ ու կանոն, խըղճ-
մտա՛նք.

Որ շղթայած տանում են ձեզ դէպ հեռո՛ւները պայ-
ծառ . . .

— Բայց աւելի զարիւրելի կարգ ու կանոն եւ կապանք
կա՛ն իմ սրտում եւ տանում են դէպի երկին՛քը ար-
դար . . .

Եթէ մի օր անհետանան սրտիս բանտը, եւ շղթաներ
չարաչար,

Իսկ լուսաւո՛ր իմ հոգու մէջ էլ չ'մնան կիրք ու կոխ, —
դատաստա՛ն.

Երբ ես հոգով լինիմ ազատ եւ լոյսի՛ պէս կատարեալ, —

— Դիտցե՛ք, որ միշտ կ'տապալուին կապանքը ձեր եւ
պատուհասն անարժա՛ն . . .

1927.

Լոյսի պէս լաւատես ձեզ գարուն եմ բերում,
 Երգերով, զօրֆերով ես արիւն եմ գրում.
 Իմ սրտի սուրբ արիւնն է այդպէս միշտ խօսում,
 — Ձեզ համար նա անմար գարնան երգ է ասում . . .

Իմ սրտում մի տրտում ես աղբիւր եմ լսում,
 — Իմ բերդում անդադրում անմար հո՛ւր է հոսում...
 — Իսկ աստղերն ու արեւը ինձ հարց են տալիս.
 — Էդ աղբիւրը եւ հուրը ինչե՞ր են ասում . . .

Ես անվերջ սրտիս մէջ արտ արօտ եմ վարել.
 Երկնաէջ արտիս մէջ բիւր սերմեր եմ ցանել . . .
 — Իսկ աստղերն ու արեւը ինձ հարց են տալիս.
 — Արդե՞օք շուտ կ'հասնին քո հունձերն ու բերքի...

Կ'հեծնեմ ես նժոյգը մտփիս,
 Ու կ'անցնեմ ամրոցները բերդիս —
 Պաշտպանե՛մ սահմանները արտիս . . .
 Որ սրտիս հուր աղբիւրը հասնեմ,

Իմ արտի վեհ բերֆերը տեսնեմ . . .
 Որ հեռու աստղերին, արեւին
 Իմ արտի երկնային բերֆերից
 Աննման ծաղկեփունջս նետեն . . .

1926.

Ո՞ր երկրից եմ եկել եւ ի՞նչպէս,
 Ո՞ւր կ'երթամ մեն-մենակ ու այսպէս, — չ'գիտեմ...
 Իմ յետեւը խաւար, իմ առջեւը անյայտ՝
 Մի արդար մանապարհ կ'գտնե՞մ . . . — չ'գիտեմ . . .
 Ասացին, տիեզերքով ես գնում,
 Արեւի՛, լուսնի քով ես գնում.
 Աշխարհին՝ մշմարտի՛ վեհուրբեան
 Լուսաւոր մրազներ Վառելու
 — Անդրաշխարհ — երկնքով ես գնում . . .

Մենակ չեմ էս մամբին դառնագին.
 Շատ շատերն են անցել այս ուղին . . .
 — Ի՞նչ եղաւ նոցա կեանքն ու հոգին . . .
 Ո՞վ գիտէ, հիմա ո՞ւր են նոքա . . .
 Բայց չ'կայ մի վկայ,
 Որ մեզի մշմարիտը ասի . . .
 Ի՞նչ եղան էն հազար հազարներ,
 Ուր կորան նոցա կեանքը եւ սէր . . .
 — Թէ արեւը գիտի, քող խօսի՛ . . .

Յոյսերի՛, լոյսերի փափագով
 Շատ շատերը եկան մրագով, կրակով —
 Ջարկեցին, տանջահար կռուեցան.
 Բայց չարիքն ու բարիք իրարից չ'գտած՝
 Շուտ քողի՛ն, հեռացան . . .

— Ո՞ւր կորան այն կրֆերն ու գորով,
Ի՞նչ եղան կռիւներն ու աւար .

Զուր ինչո՞ւ զոհուեցին անհամար . . .

— Ես երբէք չեմ տեսել, ու երբէք չեմ լսել,
Ու բնա՛ւ չ'գիտեմ . . .

Միշտ անմահ բնութիւն, անցուդարձ եւ ժխտք —
Կործանում ու ծնունդ ամէն տեղ, ամէն օր . . .
Բիւր զարդեր եւ զարուն .

Անասուն եւ մարդիկ իմաստուն,
Հշմարիտ ու լռյսեր, եւ չարիք ու կեղծիք . . .

— Ո՞ւմ խննոյքն է անհուն,

— Ո՞ւմն է այս անտարբեր հարսանիք . . .

Արդեօք կա՛յ մի խորհուրդ երկնային ու անյայտ,
Թէ՛ տեսիլ է մի զուր եւ տխուր անապատ . . .

— Ո՞վ է տէրը անհուն եւ հզօր այս շէնքի,
Այս անվերջ, անխուսափ արարքի . . .

Ի՞նչ երազ է այս երթը մտքի —

— Զեմ տեսել, չեմ լսել, չ'գիտե՛մ . . .

Ո՞ր ահեղ հաննարի ծրագիրն է կերտուած
Էս աշխա՛րհը համայն, էս ժխտ՛րը կեանքի . . .

Պէտքի ո՞ւր է տանում մեր ուղին անմոռաց .

— Այդ հեփիաթը մաշող ես երբէք չեմ լսել,

— Այդ լռյսերը ճնշող ես երբէք չեմ տեսել . . .

Եւ ինչո՞ւ, չ'գիտեմ . . .

1921 .

Երկնքի՛ խորութիւն.

Օ՛, անհուն, երազուն բարձունքներ.

Արդեօ՛ք երբ կ'լինի իմ հոգին

Ձեզ պէս բարձր, պայծառ, լուսաբեր . . .

Իմ հոգին էլ ձեզ պէս մրկտո՛ւ

Միշտ արգանդ վառուո՛ղ, բորբոքուող կրֆերի

Որ յաւե՛րժ ու անմար ձեր ազատ երեսին

Շողշողում են լոյսով արեւի՛, աստղերի՛ . . .

Երբ ամպերը անմիտ, անարժան,

Իբրեւ նենգ ու խաւար ոգիներ երկնային

Ջուր լողում, եւ սողում են անձայն

Ձեր խոհում եւ անհուն ճակատին, —

— Բանակները խաւար, վշտահար ամպերի,

Իբրեւ չար ոգիներ՝ աշխարհի,

Թափառում են իմ մէջ դառնագին

Փոթորկում են մռայլ իմ հոգին . . .

Երկնքի խորութիւն.

Երբ դու ջի՛նջ ես, փայլուն, աստղաւուն.

Եւ քո մէջ երեսում է աստուածը հզօր բնութեան,

Եւ խորհուրդ է հոսում քո կրծքից սրբազան, —

— Իմ սրտում շողշողում է գարուն,

Իմ հոգու երկնքում միշտ վառում է արեւ,

Եւ վառում է ցմորք, անսահման երազներ . . .

Իմ մտքի աւիւնի աղբիւրից յարատեւ
Միշտ հոսում են անմա՛հ, երկնային նուագներ . . .

Երկնքի խորութիւն,
Անյայտի բարձունքներ միշտ զուլալ .
— Իմ հոգին է ձեր վեհ բանալին .
Միայն նա ձեր դռները կարող է բանալ . . .
Եւ քանի՛ էս կեանքում զուր անցնին
Երկրածին քռիչքները մտքի .
Բայց էլի իմ հոգի՛ն է ազատ .
Միայն նա ձեր խորհուրդը կարող է մեկնել . . .
Իր անմահ զօրքերովն հարազատ . —

Նա կարող է ձեր կուրծքը մեղքել ,
Նա կարող է հօր արշաւանք յօրինել դէպի վեր ,
Եւ առմիշտ փականքները ձեր սիրկ արձակել . . .
Օ՛, անհաս բարձունքներ երկնային
Եւ յստա՛կ լազուրի խորութիւն .
— Արդեօ՞ք երբ կը հասնի իմ հոգին
Ձեր անմահ վեհութեան , ձեր գահին լուսաբեր . . .

1904 .

ԾԸ .

Հագար ու մի համբայ անցայ ,
Հագար տեսակ փորձանք տեսայ .
Օր ու գիշեր շրջիկ դարձայ ,
Բայց իմ բախտին ես չ'հասայ . . .

Գարուն բախտս անցաւ գնաց
Աներեւոյթ , հեռու եւ վեր .
Իսկ իմ սրտում անմահ մնաց
Նորա շողփը , արեւն ու սէր . . .

Եւ շրջում եմ օր եւ գիշեր ,
Սարին քարին ձայն եմ տալիս .
Կանչում եմ հին մարած յուշեր ,
Բայց իմ բախտը յետ չի՛ գալիս . . .

Հագար տեսակ համբայ կ'անցնեմ ,
Որ յագեցնայ իմ լոյս հոգին . . .
Նոր աստղերով սիրտս լեցնե՛մ ,
— Եարաք կ'հասնե՞մ իմ նոր բախտին . . .

1926 .

ԾԹ.

Ոչ սկիզբը գիտեմ, ոչ վախճանը համբիս.
— Ո՞րտեղից եւ ի՞նչպէս եմ վառել
Բնութեան լոյսերով իմ մտքերն ու հոգիս . . .

Իբր անցորդ՝ հողմերով, անծանօթ կողմերով
Եւ շրջել եմ հեռու եւ անյայտ ուղիներ,
Եւ լսել եմ մարդուն եւ տեսել եմ անտառ, լեռ ու
ծով . . .

Գարունֆի ծաղկունֆի մեղմ համերգն եմ լսել —
Ափսոսանքն ու տրտունջը աշնան . . .
— Վերջալո՛յս, քո կարօ՛տն եմ անհուն եւ քաջել . . .

Եւ խորհուրդն հեռաւոր արեւի՛, աստղերի՛,
Աննման երազները գարնան
Շատ յաճախ եւ տեսել եմ շողփում լոյսերի՛ . . .

Եւ հիմայ իմ անցած ուղիներն եմ պատմում,
Իմ տեսած երազները, աստղեր . . .
— Երկնֆի՛ ու գարնան կարօ՛տներն եմ խօսում . . .

1927.

Կ.

Ծաղիկներն աննման, տերեւները զարնան
— Երազներ հիւսեցին ինձ համար.
Աղբիւրներ զուարթուն եւ ծովերը արթուն
Անյայտ ե՛րգ հնչեցին վեհարար . . .

Իսկ աստղերը անմար եւ արեւը արդար
Դէպի վե՛ր, դէպ՛ եք-ե՛ր կանչեցին . . .
— Տիեզերքի անմահներ — երկնային բարձունքներ
Դիւթական սաղմոսներ հնչեցին . . .

Երազի քեւերին՝ մտքերիս գնացում
Դէպի վե՛ր, դէպ աստղեր սլացայ.
Ու հեռուից մեր երկիրը խռով
Միշտ օտա՛ր, մոլորուած ես տեսայ . . .

Կաշկանդուած նիւթ-ապաշտ ժխորով
Զուր շրջո՛ւմ է երկիրը մոլոր . . .
Իմ մտքի կուսական զօրքերով
Նորա վիշտն եմ տեսնում ամէն օր . . .

1924 .

ԿԱ.

Տերեւներն են, տերեւները հողմահար
Սգում, երգում գարնան մահը սեւաւոր.
— Խուլ փամին է, փամին յամառ
Այդպէս երգում անցքերը հի՛ն, դարաւոր . . .

Ելնեմ ընկնեմ դաշտը ազա՛տ, ամայի՛.
Զոր գլուխս դնեմ փարին ու քմբին.
— Նա կանչում է, անվերջ նչում ահրելի —
Հին անցքերի պատմիչը դեւ, սեւ փամին . . .

Լսե՛մ, տեսնե՛մ. ի՞նչ է խօսում անցեալից,
Ի՞նչպէս կորան եւ ո՞ւր կորան յաւիտեան
Բիւր ազգերը եւ փաջերը մեր հովտից . . .
Ի՞նչ արեցին, կամ այս կեանքից ի՞նչ տարան . . .

Տերեւներն են, տերեւները հողմահար —
Այդպէս սգում գարնան մահը դառնագին . . .
— Եարար փամին այդքան տխուր ու երկա՛ր
Ի՞նչ է խօսում, ի՞նչ է ասում մեր մասին . . .

1926.

Ինչի՞ս եմ փառք, պատիւ . ինչի՞ս եմ ժպիտները գար-
նան ,

— Զէ՞ որ կեանքս չնչի՛ն , դառնագին մի վարկեան է
միայն . . .

Ինձ ասում եմ . կ'ապրես , լաւ կ'ապրես անտրտում հո-
վիտում .

Գարուններ ու զարդեր կ'ծաղկեն մենաւոր քո սրտում . .

Շատ անգամ աշխարհի բերկրանքով ու ջանքով
Քո հոգին քեւ՛ կ'առնի , կ'նախրի — երկնքով . . .

Շատ անգամ անքափանց իսկութիւնը անանց բնութեան
կ'զարթնի քո սրտում իբրեւ լոյս կեանքար բերկրու-
թեան . . .

Երբ ծովերը արթուն հովովում եմ անհուն փոքորիկ
Ու երգում տիեզերքի սաղմոսներն ու գաղտնիք , —

Երբ աստղերն եմ կանչում երկնային զօրքերին ,
Որ շո՛ւտ գան էութեան խորհուրդները քննին , —

Քո հոգին է միայն վե՛ր ելնում եւ ապրում ամէն բան ,
Քո սրտումն եմ միայն առկայծում խորհուրդները գար-
նան . . .

— Ինչի՞ս եմ այդ բոլորը — աստղեր ու արեւը գար-
նան ,

Զէ՞ որ կեանքս չնչի՛ն , դառնագի՛ն մի վարկեան է
միայն . . .

1924 .

ԿԳ.

Հագար նագով, երգ ու սագով
Գարունն եկաւ՝ զարդարուած.
Դաշտն ու հովիտ իւր մարգարիտ
Դէսքն հագա՛ւ ու ժպտա՛ց . . .
— Էրնէ՛կ ձեզի, ծաղիկներո՛ւլ լի՛ք սարեր,
— Ո՞ւմ խննոյքն է, կատարում է՛ք, ջա՛ն սարեր . . .

Իմ գարունն էլ երգ ու սագով եւ նագով
Եկա՛ւ, փայլե՛ց ու գնա՛ց.
Ծաղիկներից եւ դաշտերից հով ու գո՛ւլ
Սրտիս էլ բա՛ն չ'մնաց . . .
— Էրնէ՛կ ձեզի, սէր ու խանդով լի՛ք սարե՛ր.
— Իմ գարունը ձեզ են տուել, լաւ քէփ արէ՛ք, ջա՛ն
սարեր . . .

1927.

ԿԴ .

ՈՒԹ ՏՈՂ

Երբերի պէս նուրբ է, ազատ էս գիշեր .

— Տե՛ս . կանչել եմ ես խննոյֆի իմ յուշեր . . .

Վառուած են սուրբ նրագները իմ սրտի ,

Շողշողում են ծաղիկներս կարօտի՛ . . .

— Կանգնի՛ր գիշեր , թող որ սիրտս յագենայ .

Մի շտապիր դու , պայծառ արեւ անխնայ . . .

Թող երկարի՛ խննոյֆը իմ յուշերից ,

Ծաղիկներն են շողշողում ինձ եթերից . . .

* * *

Ո՞ւր ես վանում սէրը ֆեզնից երկնային .

Թէ երգիչը ֆեզ չի սիրում էլ պայծառ ,

— Ինչո՞ւ , ասա , նորա սրտի պատերին

Քո պատկերը նկարուած է լուսավառ . . .

Զո՞ւր ես վանում գարնան սէրը անարատ .

Թէ որ չ'կաս դու իմ սրտի պարտէզում ,

— Ինչպէ՞ս է որ ամէն գիշեր , անընդհատ

Լոյսի մման ինձ ես գալիս երագում . . .

* * *

Ես շատ անգամ ասել եմ ձեզ, խղճուկներ.
Իմ սրտի մէջ դուք տեղ ունիք հաւասար.
Ձեր տանջանքը, ձեր խնդուքեան շողն ու սէր
Պահեստ ունին իմ հոգու մէջ միշտ արդար . . .
— Ի՞նչ էք իզուր ինձ հալածում ամէն տեղ
Կ'ուզէք արդե՛օք զէնք ու սրով ձեր անմիտ
Քանդել սրտիս օթեակը սուրբ ու շքեղ,
Տեսնել այնտեղ ձեր իսկ բախտը ճշմարիտ . . .

* * *

Պարտիզայան ես, մի զարմանայ, թէ երբէք
Մարգերիդ մէջ բսնին փշեր խոտ ու վարդ.
— Դու ես տէրը քո մարգերի իրազէկ,
Որ ցանել ես բոստանիդ մէջ լաւն ու վատ . . .
Դու, արարիչ. մի նեղանայ, որ յանալս
Մենք գործում ենք ռնիր ու դաւ դառնագին.
— Ձե՞ր որ դու ես չարն ու բարին անխարդախ
Առաջօրէն գրել դժբախտ մեր նակտին . . .

* * *

Ես լսել եմ. վերել՝, հեռու երկնքում
Մէկը նստած մահ է ծնում մեզ համար.
— Նենգամիտ բախտ, դո՛ւ ես այդպէս անդադրում
Կսկիծ ու ցաւ, տանջանք բերում անարդար . . .
— Ա՛խ, թէ լինէր միտքս մի շանք անխնայ,
Ձեռքս հզօր հարուածի պէս կայծակի.
Կ'իշխրէի գահը քո սեւ, Մեքենայ,
Որ չ'գործես կտաւը մեր պատանքի . . .

* * *

Այսօր մտայ պարտէզը իմ ծաղկազարդ.
Փայլում էին բիւր ծաղիկներ ու ալվարդ.
— Ասի. բանամ սրտիս դուռը կախարդուն,
Մրցման հանեմ երազները իմ անհուն . . .
Երբ դուրս եկան երազներս ռգելից
Ու բռնեցին պարտէզը իմ լուսաւոր.
— Թառամեցին ծաղիկները ամօթից,
Ու քափուեցին ոտքերիս տակ գլխիկո՛ր . . .

* * *

Սի'րտ իմ, սի'րտ իմ, ինչո՞ւ նիշտ
Վայրի վագր ես, կամ առիւծ .

Ու կռում ես իմ դէմ միշտ
Հարամու պէս հինաւորց . . .

— Սիրտ իմ, սիրտ իմ քէ միայն
Ձեռքս ընկնես դու մի օր .

Կ'կտրատեմ քեզ դաժան,
Տեսնեմ, ի՞նչ ես անսովոր . . .¹

* * *

Ինձ իր տունը կանչելու
Կ'գայ մահը մի անգամ .

— Շա՛տ բան չ'կայ կորչելու .

Սրտիս քեռը ո՞ւմ տամ . . .

Ոսկորն ու միս եւ արիւն

Կրկին կ'տամ ես հողին .

— Իսկ մտքե՞րը իմ անհուն ,

— Ո՞ւր կ'նախրի՛ իմ հոգին . . .

* * *

¹ Պարսկերէնից (Բաբա - Թահէր) :

Հազիւ սիրտս մօտեցաւ
Գարնան սիրուն վարդերին
Հազիւ միտքս նո՛ր հասաւ
Այն հեռաւոր աստղերին, —
— Օրս, ամառս, խաւարեց,
Կեանքիս թելը կտրուած . . .
— Եարար, ով էր անիծեց
Իմ գարունը, իմ աստուած . . .

* * *

Անյայտ աշխարհից եկած մի նամակ՝
— Շատերն ուզեցին սիրտս իմանալ .
Եւ սուր կարօտից վառուած մի նրագ՝
— Իգուր ջանք արին գաղտնիքս բանալ . . .
Անյայտ բարբառով նամակն էր գրուած
Ու խեղճ իմ սրտին թարգման էլ չեղաւ . . .
— Այն ո՞ւմ սիրով էր նրագը վառուած,
Որ այնքան իգո՛ւր փայլեց ու հանգաւ . . .

* * *

Էն աշխարհից, ուր գնացին
Հագար հագար մարդ ու կին,
Մինչեւ հիմայ ոչ մի խաբար
Դեռ չի եկել մեզ համար . . .
Ես շատ անգամ միտք եմ անում.
— Ի՞նչ է պատճառն էս բանի.
Էս սեւ ուղին ո՞ւր է տանում —
Մեր նաւերը անուանի՛ . . .

* * *

Բարա-քահէր, քո երգն եմ ես միշտ ասում.
— Խենթ է սիրտս, խօսք ու խրատ չի լսում.
Ինչե՞ր ասես, նա չի բերում իմ գլխին,
— Չարչարում է ինձ ամէն ժամ դառնագին.
— Կրակ արի, ասի՝ ծածուկ խենթին այրե՛մ, վերջա-
նայ,
Բայց նա մնաց, եւ հրդեհը ինձ է այրում անխնայ...
Սաստում եմ խիստ, որ լուռ մնայ կապելու գիծն իր
բանդում.
— Վայրենու պէս իր պատերն է նա կրծոտում ու փան-
դում . . .

* * *

Բարա-բահեր, նի՛շտ է խօսիդ վշտահար .

Երբ կրծքիս տակ անշէջ կրակ է վառում .

Եւ աշխարհի դաւ ու ցաւից անսպառ

Արցունքն է իմ աղի՛ լեղի՛ ծով կտրում, —

— Օր ու գիշեր միտք եմ անում ես անումն .

Ո՞վ է վառել կրծքիս խորքում խարոյկը այս քա՛ց
փայտի ,

Որ մի կողմից բորւում է նա յո՛րդ արիւն ,

Իսկ միւս կողմից բոցն է լափում շէն շէնքերը իմ սրտի . .

* * *

Արեւներին շարժում տուողը դու ես .

Կայծակների եւ շանքի՛ պէս ազդո՛ւ ես .

Գարուններին դու ես հմայք ներշնչում ,

Քո կարօտն է հողմը անդուլ հառաչում . . .

Քեզնից է , որ ամէն ծաղիկ սիրտ ունի ,

— Ամէն մի բոյս խորհրդաւո՛ր , կենդանի՛ . . .

Երազներին մայր ես անմահ , դու ով Սէր ,

Տիեզերական սարգուկարգի միակ տէր . . .

* * *

Երագումս ինձ էս գիշեր
Նամակ բերին էնտեղից .
— Եղբայրս է ինձ կրկին յիշել
Եւ գրում է իւր մամբից .
— Յետ ենք գնում մեր հին ուղին .
Կեանքից դէպ' հող, հողից' ծով . . .
Կեանքի համար մի օր կրկին
Հանդէս կ'գանք նո՛ր ձեռով . . .

* * *

Ասես մի նամակ հեռու աշխարհից
Որ իւր մէջ ունի անցեալ ու ներկան .
— Սիրտս մի նամակ միշտ խորհրդալից ,
Որտեղ իրերը եւ կա՛ն, եւ չ'կան . . .
Ո՞վ էր յօրինեց նամակն անսովոր
Եւ իգուր նետեց տխուր աշխարհին .
— Արդեօք կ'լինի մի քարգման մի օր ,
Որ իրաւացի մեկնի՛ իմ հոգին . . .

* * *

Սուտ է. ինձնից ծանօթ, ընկեր հեռացած չեն տակաւին.
Մի օր նոքա ինձ հետ մէկտեղ ապրում էին միասին,
Իսկ հիմայ՝ լոկ տեղը փոխած, ապրում են իմ սրտի
մէջ . . .

Սուտ է. ջահէլ օրերը իմ ոսկեւառ
Զեն հեռացել, չեն վերացել անարդար . . .
— Հոգիս նոցա պահում է դեռ իւր երկնքում լուսաէջ . .
— Լաւ ու վատով լի՛ իմ անցեալ հանապարհ
Սրտիս մէջ կա՛յ եւ կ'մնայ իբրեւ անմա՛հ մի նկար . . .

* * *

Զէ՛ք տեսնում որ լաւն ու վատը մարդու համար կայ
միայն,
Քանի՛ նորա առջեւը կայ հանապարհը քառութեան . . .
Նիւթի շարժումն երբէ՛ք չունի լաւ ու վատի գաղա-
փար,
— Զարն ու բարին գործում են հին նաւի վերայ մարդ-
կութեան . . .
Նրբ տեղ հասնի նաւը մի օր, յաղթական.
Շղթաները նոցա ահեղ խորտակուելու են իսպառ . . .
— Լաւն ու վատը չ'կայ վերե՛ւ — վեհ ու պայծառ
երկնքում,
Նա չի լինի նաեւ գալիք միշտ կատարեալ մեր կեան-
քում . . .

* * *

Կաւից շինած մի կնուն, ինքը թեթեւ՝ անպանոյն
կրակ կայ մէջ մի անշէջ, ինչ կ'իկնի նորա վերջ . . .
Կաւից շինած մի մարմին, արիւն ու միս հողածին,
— Մէջը կրակ մի անհագ, վառում է միշտ մեր հո-
գին . . .

— Ի՞նչ ես արել, բնութիւն. կնունի մէջ ապարդիւն
լեցրել ես գուր անշէջ հուր, որ տնակը իւր այրի,
Մոխի՛ր անի՛, կործանի՛ միս ու արիւն զգայո՛ւն, —
Տեսնեմք անմիտ այս գործում ո՞րն է ազնիւ ու բարի . . .

* * *

Կա՛յ դիտարան իմ սրտի մէջ — հեռադէտ մի աննման,
Որից յանալս տեսնում եմ ես անցեալը մեր, ապագան .
Հողից մինչեւ մտքի արեւ՝ աստուածային վիճակի,
Զարհուրելի անցքերով լի՛ — ահա մեր մեծ մանա-
պարհ . . .

Չնաշխարհիկ նաւի վերայ — ծովի միջով տանջանքի —
Մեզ բերել է էս բարձունքին գիտակցութեան նաւա-
վար . . .

Իսկ երբ հիմայ մեր մահը գայ, ու յետ դառնանք մենք
կրկին,
Դէպ նախնական վիճակը այն շուտ կ'տանի՛ մեր ուղին . .

* * *

Թէ՛ նիշտ է որ իրերի մէջ աներեւոյթ կապեր կան.
Նիւթը նիւթին ձգում է նիշտ, քաշում ներքուստ ան-
խափան.

— Ո՞վ է անտես հիմնել այդպէս բնութեան կարգն ու
կանոն.

— Ձե՞ռ որ հոգին է արարիչ, աներեւոյթ մի գործօն...
Թէ՛ աշխարհը ձեւն է միայն տարածութեան ու շարժ-
ման,

Իսկ կեանքը մեր՝ արդի՛ւնք, ստուե՛ր — ժամանակի՛,
բերմունքի,

— Ո՞վ է տէրը ամէն բանի, որ հսկում է անկործան
Իրադարձին յաւերժական այս հոյակապ տիեզերքի...

1920—1927.

ԿԵ .

(ԻՄ ԸՆԿԵՐ Ա. Տ. ԳՐ. ՅԻՇԱՏԱԿԻՆՆ)

Դու ի՞նչ գիտես, երբ պիտի գայ,
Երբ պիտի գայ կանչելու .
Երբ պիտի գայ մահը ագահ
Տխո՛ւր զանգը հնչելու . . .

Տասնեակ տարի կեանք ես վարել,
Հազար-հազար ջանք ես արել,
Միտք ես վառել արեւի պէս .
Կեանքում կրել ես ցաւ ու վիշտ .
Եւ լուսաւո՛ր լայն ասպարէզ
Յօրինել ես, փայփայել միշտ . . .
Բայց չ'գիտիս, ե՞րբ պիտի գայ,
Ե՞րբ պիտի գայ կանչելու . . .
Մու՛թ եւ անյայտ մահը ագահ
Տխո՛ւր երգը հնչելու . . .

Իսկ երբ նա գա՛յ, սիրտդ խոկա՛յ,
Վերջի՛ն անգամ միտքդ դառնա՛յ,
Վերջին իդո՞դ ո՞վ կ'իմանայ . . .
Ո՞ւմ կ'քողնես հոգուդ գանձեր,
Պայծառ մտքիդ քե՛րքն ու հունձեր . . .
Ո՞վ կարող է նիշտը մեկնել
Քո սո՛ւրբ ուղին, քո նո՛ւրբ ըզձեր . . .

Է՛հ, ի՞նչ գիտես, երբ պիտի գայ,
Ե՞րբ պիտի գայ կանչելու .
Երբ պիտի գայ մահը ագահ
Տխո՛ւր զանգը հնչելու . . .

1926 .

ՕՁԵՐ-ԲՈՑԵՐ .

Ահ ու գարգանդ , կայծակ ու շանք ,
 Կեանք յարատեւ գարնան արեւ՝
 Մտքերիս հոծ կրակ ու բոց —
 — Ելէ՛ք նետէ՛ք հոգիս վերեւ
 Դէպի աստղեր , երկնի՛ք՝ ծոց . . .

Ես միշտ մեռակ ամէն գիշեր
 Կանչում եմ գուր իմ հուր յուշեր .
 Ինչպէս նրազն ահա վառուող իմ դէմ դրուած՝
 Որ մի՛տք ունի , խորհուրդ ունի նոր կեանքի ,
 Զարթնում եմ հուր , վառում եմ լուռ
 Երազները իմ մանկութեան , ցնորքի՛ . . .
 Աստղերի պէս՝ բոցերն հոգիս լուսաւորած՝
 Սրտիս ծովում գարք-եցնում եմ անարգել
 Անդրաշխարհի խորհուրդները յաւերժական . . .

Զայն տուէ՛ք ինձ կարմիր բոցեր —
 Սիրտը այրող անյայտ խոցեր .
 — Դուք է՛ք լո՛յսը մեր որոնած նշմարտութեան . . .
 Զեր երթն երա՛գ , ձեր զօրքն անհաս եւ ահաւոր .
 — Ի՞նչ է՛ք այդպէս շողում , լողում խորհրդաւոր . . .

Ես մանկութեան խենթ օրերին
 Երազներս տեսնում էի բոցերի մէջ .
 Անքառամ սէր , գարուն , արե՛ւ սրտագին
 Զգում էի կրակներում , եւ կայծակում երկնաէջ . . .

Ա՛խ, երագներն իմ մոռացուած անցեալի
Բոցերի մէջ փայլում են միշտ մեղմաբար.
Աներեւոյթ հոգիներն անդրաշխարհի
Այդպէս շողում նոր խորհուրդներ յաղքաբար . . .
— Աստուածներն են շողում բոցերը կարմիր
Մեր հոգեւոր հայրենիքի կարօտն է այն մտացի՛ր . . .

Մարդի՛կ. ելէ՛ք, խոնարհուեցէ՛ք ալ-բոցերին.
— Երկրպագէ՛ք երկնածնունդ կուռքերի պէս.
Սաղմո՛ւս ասէ՛ք հրդեհներին, կրակին . . .
Աստուածները՝ յաւերժ անտես
Բոցերով են կախարդում մե՛զ, մեր հոգի՛ն . . .
— Կարմի՛ր բոցեր, դուք ծնում է՛ք աստղ ու արե՛ւ ան-
հունի . . .

Բոցերից դուրս այլ խորհուրդներ կեանքը չունի՛ . . .
— Կարմիր բոցեր, այրող լացեր, սրտի օձեր.
Ո՞վ է վարում պայֆաբը ձեր յաւերժական . . .
Անդրաշխարհի գորգերն են քաջ անասան —
Կործանում են կուռքերը հին եւ անմիտ . . .
— Աստուածն է այն սրի քաշում նի՛ւթը կոպիտ . . .

Կարմի՛ր, կապոյտ, միշտ անաբատ եւ ազատ —
Պաշտում եմ ես շանթ ու կայծակն հարագատ . . .
— Հրդեհների կրակը հոծ
Եւ մտքերիս կայծակն ու բոց —
Ելէ՛ք նետէ՛ք հոգիս վերեւ՝ —
Դէպի աստղե՛ր — երկնփի՛ ծոց . . .
— Ես սիրում եմ այրող լացե՛ր, սրտի բոցե՛ր.
Երկինքն է վեհ յօրինել մեզ անմա՛հ խոցեր . . .

1922.

ԿԷ.

Իմ սրտում կայ խորհուրդ եւ արեւ
Միտք հպարտ ու երազ յաւիտեան.
Իմ մէջ կայ եւ Աստուած աներեւ,
Եւ մարած լոյսերի գերեզման . . .
Իմ մէջ կայ բնութեան ահ, գայրո՛յթ.
Եւ կայծա՛կ, եւ խաւար, — ամէն ինչ.
Մրրիկներ ու կռիւ, սէր ու գութ
Եւ երկինք, եւ դժոխք, եւ ոչինչ . . .
Միշտ իմ մէջ են վսեմ խոր մտքեր ու տանջանք,
Արշալոյս կախարդուն, անքափանց մութ գիշեր.
Եւ երկինք ու լեռներ անմահ ծով ու ցամաք,
Եւ գարո՛ւն, եւ երա՛զ, եւ յուշեր . . .
Իմ մտքի նախարակն է մանում
Եւ արեւ՝ ու քոիչք, եւ անկում . . .
— Ինձնից դուրս չ'կան սէր, ժամանա՛կ,
Ոչ երկի՛նք, ոչ խնդո՛ւմ ու տանջանք . . .

1916.

Վերե՛ւ, վերե՛ւ մինչեւ արեւն յարատեւ
 Ես հոգեւոր իմ ք-եւերը տաքածեմ .
 Երկի՛նք, աստղեր եւ նուրբ եթ-եր աներեւ —
 — Անմահական ձեր խոհերը նուանեմ . . .

Ո՞վ է վառել իմ մէջ կրակն անսահման —
 Յաւերժական երկնահաւան նրագներ .
 — Եթէ վառեմ մտքերիս վեհ նրագները անվախճան,
 Կ'յօրինեմ կեանքի համար նո՛ր հոգեւոր արեւներ . . .

Վերե՛ւ վերե՛ւ, մինչ եթ-երը երկնածեւ
 Մաւալում եմ մտքերը իմ յաղթական .
 Յաւերժութեան բարձունքներում աներեւ
 — Զարկեմ պիտի աստուածային իմ վրան . . .

Աներեւոյթ հեռուների բարձուքից
 Իբրեւ հոգի՛ ուղղեմ կեանքին լոյսերը իմ երկնային .
 Եւ կրակներն հզօր մտքիս արեւից
 Գա՛ն ու այրե՛ն սուտն ու մութը էս աշխարհի դառ-
 նագին . . .

1924 .

կթ .

Ես անբուն թռչուն եմ, թեւ չունեմ .
Արծիւի պէս հօտի ձեւ չունեմ .
Երկնքին, աստղերին մտերիմ՝
— Արեւին հասնելու թեւ չունեմ . . .

Ես մի բոց կրակ եմ, հար չունեմ .
Տիեզերքի հրազ եմ, թառ չունեմ .
Աշխարհի մոլս գարունն ու լեզուն
Ճշմարիտ կարդալու հար չունեմ . . .

Նաւավար եմ մտքի, նաւ չունեմ .
Տիեզերքով եմ անցնում, դա՛ւ չունեմ .
Երկնքի կուռ դռները բացող
Ճշմարիտ բանալին բա՛ւ չունեմ . . .

Կեանքի խորք մի անցորդ՝ փայ չունեմ,
Ինձ այրող մտքերում բա՛յ չունեմ .
— Էս կեանքի մութ բանտում ես տրտում
Միշտ օտա՛ր եւ անհա՛ր փա՛յ չունեմ . , .

1924 .

Հեռուներ, լեռների կատարներ կախարդուն.
 Հովիւներ ու սրինգ, խարոյկներ ու հեֆիաթ.
 Ձեր լոյսերն են խօսում իմ սրտին սուրբ գարուն,
 — Ձեր երա՛զն է լսում իմ ֆնարն անարատ . . .
 Երբ ժխտը մարի, երբ երկինքը վառի
 Իւր խարոյկը հօր՝ վերջալոյսը վսեմ.
 Երբ գիշերը արի իր յուշերը բերի, —
 Ու հեռու աստղերի սաղմոսները լսեմ . . .
 — Դէպի վե՛ր, կատարները ելնեմ լեռների —
 Որ վառեմ իմ հոգու խարոյկները հօր,
 Որ տեսնեմ կառուցուածքը անմահ եթերի . . .
 — Անմահներ, որ լսեմ ձեր խորհուրդն ահաւոր . . .

Վերջալոյսը ժպտա՛ց, իր տխուր վերջին խօսքը ասաց,
 Եւ մեկնեց լեռներին ու ծովին իր խամբոյրը վերջին . . .
 Իսկ ամպերը յդի շարունեցան զօրֆի պէ՛ս եւ յուզուած,
 — Հրածեշտի սուրբ ժամին փամիներն ու ծովեր լոե-
 ցին . . .

Իսկ ծաղիկն ու տերեւ խնկարոյր
 Ծածկուեցան արցունքով մի տխուր . . .
 Եւ գիշերը իջաւ, տարածեց իւր յուշերը անբաւ,
 Անմահները կրկին երկնային մեծ գահին բազմեցին . . .
 Իսկ աստղերն հեռաւոր եւ անցաւ,

Իբրեւ մեծ արարչի խարոյկներ գորաւոր,
Զարթնեցին, վառուեցին, եւ գորֆերն աշխարհի կան-
չեցին . . .

— Խարոյկներս վառեմ հոգեւոր
Ու կանչեմ աստղերին, եթերին.
Մտֆերովս հզօր, ահաւոր՝
Նոր արեւ յօրինեմ Տիեզերքին . . .

Իմ կրծքում գայուններ են շրջում,
Իմ սրտում վերջալոյսն է լալիս . . .
— Իսկ արեւն ու աստղեր երկնքում
Իմ մտքին միշտ ողջո՛յն են տալիս . . .

1924.

ՀԱ.

Ես այսօր նստեցի իմ օրերն հաշուեցի .

— Իմ անցած ուղիներն, իմ աստղերն յիշեցի . . .

Եւ ինչե՞ր չեն անցել իմ գլխով լաւ ու վատ .

Հալածանք ու փորձանք եւ խնդում հարազատ .

Գարնան լոյս ու ժպիտ, արեւ, յոյս, մարգարիտ,

Ընկերներ մտերիմ, երազներ միշտ անմիտ . . .

Ու աշնան սեւ քամին՝ իր տխուր մեղեդին,

Տերեւներ հողմահար եւ դաշտեր մերկ ու սին . . .

— Ես այսօր իմ սրտում հարց տուի անսովոր .

Ո՞վ է մեզ հղումում, զուր բշում ամէն օր . . .

Գարունքին շուտ հասայ, արեւներ շա՛տ տեսա՛յ,

— Սիրտս հռ՛ւր, ջանքս գռ՛ւր՝ իմ բախտին չ'հասայ . . .

Ծաղիկներս գարնան՝ երազներս անցա՛ն,

Ընկերներ մտերիմ շուտ թռի՛ն, հեռացա՛ն . . .

— Ո՞ւմ արարքն է մթին այս պատկերն անսովոր,

Ո՞վ փաթեց իմ վզին անցուդարձը մութ . . .

Ես այսօր նստեցի իմ օրերն հաշուեցի, —

— Անցած սեւ՝ ուղիներ, իմ աստղե՛րն յիշեցի . . .

1925 .

Անմիտ եւ բիրտ՝ նահին դահին գազաններ —
 — Երկրպագու սուտ կուտֆերին նիւթեղէն.
 Աշխարհը ողջ՝ ձեզ մի շուկայ օգտաբեր,
 Եւ սողում էֆ օտա՛ր, հեռո՛ւ երկնֆէ՞Յ . . .

Ի՞նչ էֆ ուզում. բռն՛ւնցֆ, շղթայ, մոլուքիւն,
 Ունայն հոգսե՛ր — կեանքը փողով գնելու . . .
 — Իսկ հանճարի քոիչֆներին վսե՛մ, անհո՛ւն
 Դուֆ իրաւո՛ւնֆ եւ հի՛մֆ չունէֆ հասնելու . . .

Ձեր այդ կոպիտ եւ արիւնոտ ձեռքերով
 Դուֆ պոկեցիֆ հոգուս ջահերն հանճարի.
 Ձեր միշտ անկուշտ եւ փոքրագի կրքերով
 — խորտակեցիֆ բարձունքնե՛րն եմ տանարի . . .

Ձեզ երկնֆի բերել էի պատգամներ,
 Իբրեւ հոգի՛ վառել էի արե՛ւ, աստուած.
 — Յաւերժութեան սուրբ երգերին անտարբեր
 Դուֆ դէպ՛ շուկա՛յ ինձ կանչեցիֆ մոլորուած . . .

Սրտիս զարդերն, հոգուս վարդերն երկնաւոր
 Դուֆ՝ թեւագուրկ, մոլի՛, գերի՛, — ծաղրեցիֆ.
 Եւ վեհ մտֆիս նուրբ շէնքերը փառաւոր
 Ձա՛ր դահիճներ, եկաֆ, տեսա՛ֆ, փշրեցի՛ֆ . . .

Զեզ կանչեցի սուրբ երգերի, աղօթփի,
Որ երկնքի անյայտ լեզուն հասկանաք.
— Խորհուրդը վեհ՝ յաւերժական տիեզերքի
Զեր սրտերում վառի անմահ արեգակ . . .

Իսկ դուք, անձուկ, անմիտ մորտեր, իմ կանչին
Բռունցքներո՛ւլ ու չարութեամբ ձայնեցիք.
Աստուածային սուրբ աղօթփին, անմահ երգին
Կեղտ ու չարիք, ծաղր ու կեղծիք նետեցիք . . .

Էլ մի՛ կանչէ՛ք. մեր մէջ կան խոր անդունդներ.
— Դուք երկնային սուրբ ձայներին չէ՛ք հասնի . . .
Օ՛, դահիճներ, հոգով-սրտով մահիճներ,
— Զեր սրտերում երգն հանմարի չի՛ բանի . . .

1922.

Ինչպէս աշունքին անտառը տխուր
 Եւ տերեւաքափ՝
 Խորհում է գարնան լոյսերի մասին,
 Նիրհում է անձայն մահիճումը իւր.
 — Թէ ինչո՞ւ իր զարդերն, ծաղիկ ու տերեւ
 Այսֆան շո՛ւտ կորան, շուտո՞վ թափուեցան . . .
 Այդպէս իմ հոգին մենակ եւ իգուր
 Երագում է միշտ, թէ, ի՞նչպէ՛ս գարնան
 Զուարթ օրերին փայլում էր լոյսով,
 Երգում ու ծաղկում անմահ յոյսերով . . .
 — Ինչո՞ւ ամէն բան կորաւ յաւիտեան . . .

Բայց կը գայ շուտով նոր շքեղ գարուն —
 Իւր նոյս զարդերով, եւ բի՛ւր վարդերով.
 Շուտով կ'ծաղկի նոր կեանք զարդարուն,
 Կ'փայլի՛ արեւ, կ'վազե՛ն ջրեր,
 Խնձոյ՜ֆ կ'սկսի անհուն բնութիւն —
 Իւր կանաչագգեստ երկնային գէսով,
 Հազար երգերով, հազար բերքերով . . .
 Եւ նոյս կ'գուգուի անտառը նորից,
 Նո՛ր կեանք կ'շողա՛յ, կ'կանչի հեռուից . . .
 Բայց իմ խեղճ սրտի գարունը կրկին
 Էլ յետ չի՛ դառնայ, յետ չի գայ երբե՛ք . . .
 Էլ չեն շողշողայ մարած իմ աստղեր,
 Զի՛ր զարթնի կրկին տխուր իմ հոգին . . .
 — Մարդիկ, ասացե՛ք.
 Ո՞ւր կորա՞ն իմ նոյս գարունը եւ սէր . . .

ՀԴ.

Է՛յ այգեպան .

Դժբախտ ես միշտ , սրտիդ սեւ վիշտ ,
Երբ ծառերդ ցանկապատից դուրս են նայում
Եւ հարամու փայ դառնում . . .

Արժանաւոր՝

Դժբախտ ես միշտ , սիրտդ սեւ վիշտ ,
Երբ մտքերդ կեանքի ձորից դուրս են նայում
Եւ վայրենի քո թշնամու բաժին դառնում . . .

Դռ՛ւ , այգեպան , ի՞նչ ես սպասում ,
Վերցուր կացին՝

Էն ծառերը արմատներով պոկի՛ր , հանիր ,
Որ քո սիրտը գուր չ՛մաշեն բնաւին . . .

Կանգնի՛ր , ա՛յ մարդ , գուր մի տանջիր
Քո խեղճ հոգին . . .

— Պակիր ու հա՛ն այդ մտքերը արմատներով ,
Որ քո ուղին գուր չ՛պատեն փշերով . . .

1923 .

ՀԵ.

Ձե՞ որ գնում ես հեռու երկիրներ,
Առաջդ ընկած անյայտ մանապարհ . . .
— Ի՞նչ ես կուտակել սրտումդ բեռներ,
Զուր ձիրք ու ձգտում եւ կիրք անհամար

Իբրեւ մի անցորդ օտար ու մի՛այն —
Քեզ պէտք չեն կեանքի բարիքն ու չարիք.
— Կտրատի՛ր, քափի՛ր բեռներդ ունայն,
Որ շուտս՛վ հասնես քո սուրբ հայրենիք . . .

1927.

ՀԶ.

— Ի՞նչ ես իգուր սիրտդ մաշում ցաւերով .

Տե՛ս, դեռ երկա՛ր քեզ կ'փայլեն արեւն, աստղե՛ր ան-
համար . . .

Տիեզերական շարժումները դեռ կ'մնան անվրդով
եւ դեռ կ'տա՛ն քեզ օդ եւ ջո՛ւր, սուրբ մատագա՛յր
կենարար .

— Ի՞նչ ես իգուր ստուեր անում քո սրտին .

Տե՛ս, յաւիտեան կ'շողշողա՛ն արեւն, աստղե՛րը ան-
հուն .

Եթէ այստեղ մաւդ կանգնի եւ վերջանայ քո ուղին, —
Նոր մանապարհ յաւերժաբար քեզ կ'բանայ բնութիւն . .

1927 .

ՀԷ.

ՔԵՌՈՒ-ՕՂԼԻ.

Եկայ հասայ բարձունքներիդ, Քեռ օղլի —
Եկայ տեսայ արցունքներիդ, Քեռ-օղլի.
Հագար հագար ուխտաւորներ են գալիս
Եւ երկնահաս ամրոցիդ մօտ՝
Վեհ փառքերիդ միայն կարօտ՝ —
— Յաւերժական քո դիւանին գլուխ տալիս . . .

Քեզ եմ երգում,
Ով անվեհեր լեռների քաջ,
Էս ամեհի ժայռերի տակ քեզ յիշելիս
Սիրտն է մարդու ալեկոծում
Ու դառնութեան վշտով լեցում . . .
Աշխարհի սեւ ճանապարհին տառապած՝
Կանչում եմ քեզ, լեռների քաջ,
Ճակատդ քա՛ց, Քեռօղլի . . .

Հրեղէն ձիով, շանթէ թուրը կարող ձեռիդ՝
Արշաւում ես դու համարձակ լեռների մէջ.
— Գալարում ես երկնքի տակ, ամպերի մէջ,
Զարգանդ թափում քո քշնամու գլխին անմիտ,
Անպարտելի Քեռ օղլի . . .

Յանախ արդար հեփաթներում քեզ են գովում,
Եւ յաղթարար քո գործերն են բերնէ բերան միշտ ա-
տում.

Արեւի պէս բարձր է դիրքդ, ով իգիթ,
Երկնքի պէս նակատդ լայն, նշմարիտ . . .
Միայն կայծակն է քեզ նման.
— Նա երկնքի թուրն է դաժան,
Միշտ յաղթարար Քեօռօղի . . .

Քանի՜ քանի մենք տեսել ենք սուրբ երկնի,
Երբ ամպերն է նա կտրատում անասան . . .
Քանի՜ քանի մենք լսել ենք անուանի, —
— Աստուածների գայրոյթն է նա յաւիտեան . . .
Էս աշխարհում տեսանելի եւ անտես
Դո՛ւ ես, որ կաս կայծակի պէս յաղթարար.
Իսկ վիթխարի բարձունքներդ՝ սրբութեան լոյս մեզ
համար,
— Անմահական է քո գահը, Քեօ՛ռ-օղի . . .

Ճիշտ անցել ես հեփիաթի պէս քո ուղին,
Միշտ եղել ես երազի՜ պէս պաշտելի . . .
Բա՛րձր, հեռո՛ւ կեանքի անմիտ ժխորից՝
— Խորհուրդներով դու եղել ես վեհ ու լի՜ . . .
Քո գործե՛րը, քո անո՛ւնը միշտ անբիծ
Շողշողում են կեանքի խաւար հովիտում,
— Դու յաւիտեան ակօսուած ես մեր սրտում . . .
Եկայ հասայ բարձունքներիդ, Քեօռ օղի,
Ու լաւ տեսայ վսեմ գահդ երկնահաս.
— Ա՛յ, թէ գտնեմ ուղիներդ այն երազ
Դէք մի զգամ յաւերժական քո մտքերը եւ մուրա՛դ,
Ու փառքերիդ երկրպագե՛մ, Քեօ՛ռ-օղի . . .

1924

Առաւօտ է. էս մե՛ղմ, սրբութեան ժամերին
 — Տե՛ս, աղօ՛տ, կիսալոյս է աշխարհ . . .
 Խորհուրդներ ու երազ նակատին՝
 Աղօթում եմ ջրերը, հովիտ, խիտ անտա՛ռը եւ սար . . .
 Բնութեան արարիչը՝ նստած իր գահին
 Էս կեանքի՛, էութեան խնդիրներն է ֆննում.
 Նորա շուրջը արեւ՝ եւ աստղեր խմբովին
 Տիեզերքի անյայտ ե՛րգն ու աղօթֆն եմ ասում . . .
 Անմահ ծովը՝ երազը պատած՝
 Եթերի շարժումներն է խօսում.
 Եւ ֆնկոտ հեռաստանը՝ ֆնֆոյշ մէզերով ֆոգարկուած՝
 Զրերի հին սազմոսն է լսում . . .
 Իսկ հովիկը շրջիկ՝ մեղմաբար եւ հանգիստ
 Խօսեցնում է տխուր անտառին վաղանիստ . . .
 Արշալոյսը վսեմ, ժպտերե՛ս
 Անյայտից համբաւներ՝ է բերում երկնատես . . .
 — Ի՞նչ ես գուր քաթախուած աշխարհի ժխորում,
 Միթէ՞ նոր արեւներ չեն ծագում քո սրտում . . .
 — Ե՛լ շուտով. քող անմիտ այդ հոգսերը յամառ,
 Եւ հասի՛ր կեանքի մեծ խորհրդին.
 — Տե՛ս, քէ ի՞նչ է խօսում հին աշխարհ,
 — Տե՛ս, քէ ի՞նչ եմ ասում մեր մասին . . .

1919.

ԻՆՁ ԱՐԵԻՆ ԷՐ ԿԱՆՁՈՒՄ.

Գիւղի մէջ հասարակ մի տնակ —
 Անպաւնոյն կացութեան մի անկիւն.
 — Ես ծնուել եմ հեռու ու մեռակ
 Եւ սնուել արեւով կախարդուն . . .
 Բնութեան լոյսերին միշտ կարօտ՝
 Դէպի վեր էր ձգտում իմ հոգին . . .
 — Ինձ միշտ խորք էր ծանօթ, անծանօթ,
 Եւ լսում էի միշտ աստղերին. —
 Ճոխ լեզուն անվախճան տիեզերքի
 Եւ լսում էի միշտ ու միայն
 Երգի մէջն հողմերի, ալիքի,
 Ցուլի մէջ արեւի՝ ու գարնան . . .
 — Ո՞վ կարող էր մեկնել անյայտի
 Խորհուրդները հզօր ու անհաս,
 Որոնել սուրբ ուղին ճշմարտի,
 — Եթէ ոչ մեղմ աղօ՛թքն ու երազ . . .

Ես մանուկ հասակից անդադար
 Աղօթում էի միշտ աստղերին,
 Աղօթում էի մի՛շտ, մեղմաբար
 Բոյսերին, լոյսերին, արեւին . . .
 — Աղօթում էի խո՛ր, որ մի օր

Իր խորհուրդը աշխարհն ինձ խօսի՜ . . .
Որ կայծակը, մրրիկն ահաւոր
Իրերի իսկութիւնն ինձ ասի՜ . . .
Եւ արեւը վաղուց է անվերջ ինձ կանչում .
Յորդ աղբիւրը, քամին ու անտառ
Բնութեան սուրբ խորհուրդն են հնչում,
Իսկ աստղերը սաղմո՞ւ են ասում ինձ համար . . .
Շատ վաղուց է վսեմ աստղերի շողփի մէջ
Ես կարդում եմ իմ ուխտը, գարուն .
— Եթերո՞ւմ, արեւի՜ լոյսի մէջ
Ինձ կանչում է խորհուրդը անհուն . . .

1924 .

Զ.

ՀԱՐԱԶԱՏՆԵՐՍ.

I.

Մայր իմ կաթոգին, հեռու արերից
 Ես քեզ եմ ուղղում իմ երգն ու դաշնակ.
 Աշխարհի ցաւով լեցուն իմ սրտից
 Եւ չի՛ հեռանայ քո սո՛ւրբ յիշատակ . . .
 Եւ քէ՛ւ վաղուց ցուրտ անիւն դառած՝
 Նինջ ես վայելում սուրբ հողի ծոցում.
 Շիրիմիդ չորս կողմ ծաղիկն ու կանաչ
 Տխուր մրմունջով երգեր են հնչում . . .
 Եւ քէպէտ վերջին անջատման ժամին,
 — Երբ դու հեռացար անյայտի աշխարհ,
 Օ՛, ես չ'կայի, մայր իմ սրտագին,
 — Թափառում էի երկիրներ օտար . . .
 Բայց ես չեմ մոռնայ — յաւե՛րժ կ'յիշեմ —
 Քո սիրտը գթո՛ւտ, ազնի՛ւ, սիրառատ.
 Այս օտար փամբին քո շունչն է վսեմ,
 Որ լռյս է տալիս իմ սրտին ազա՛ւտ . . .
 — Կաթոգին մայր իմ. դու որ իբր հոգի
 Անմահ կ'մնաս յուշերիս դաշտում.
 Այս ջերմ երգերը շիթով արցունքի
 Անմահ անունիդ ու քեզ եմ բերում . . .

1904.

II.

Դու իմ համբին, փարոս համբին

Մի լոյս էիր, դեռ չ'տեսնուած պայծա՛ռ մի լոյս . . .

— Հայր իմ անգին, խեղճ իմ կեանքին ու իմ սրտին
Դու երկնային մի աստղ էիր, անմահ մի յոյս . . .

Ուր էլ լինեմ, ուր որ գնամ,

Քեզ չեմ մոռնայ ես երբե՛ք . . .

Հայր իմ անգին, դու իմ համբին մի ա՛ստղ էիր անտա-
րակոյս . . .

Երգերը այս միշտ մտացի՛ր, խոր ու ժիր,

Ճշմարտութեան կռչն ու կռչնակ

Դու ինձ ազա՛տ ներշնչեցիր,

Ու ձգեցի՛ր ներսը սրտիս արեգակ . . .

Եւ այն օրից, երբ հեռացար

Խորհրդալի անդրաշխարհ,

Չայնդ իմ մէջ հնչում է միշտ յաւերժութեան զանգի
պէս,

Քեզ ամէն ժամ ես զգում եմ տեսանելի եւ անտե՛ս . . .

Ազնիւ կռիւ, ճշմարտութիւն ու պատիւ,

Երկինք ու սէր, պայծառ արե՛ւ, աշխատանք, —

Անհուն ձգտում դէպի գարունը անհաս, —

— Այդ էր հօգը քո աւանդը, քո սուրբ ջանք,

Որ բաց արին էս աշխարհի իմ ուղին . . .

— Հայր իմ անգին, դու իմ համբին, փարոս համբին

Արեւ դարձար անմահական ու վսեմ .

Քո լոյսերն են ինձ միշտ նետում դէպի արեւ երկնա-
դէմ . . .

1926 .

III .

Եղբայր՝ իմ սրտագին .

Այդքան շո՛ւտ դու անցար քո ուղին դառնագին

Արդեօք ո՞ւմ քողեցիր քո կարօտն ու կսկիծ ,

Քո սուրբ ուխտը , մուրազն աստղերի՛ , արեւի՛ . . .

Այս տխուր եւ իգուր աշխարհում

Քո սուրբ ձայնը զուարթ ,

Քո մտքերը ազնիւ ու հպարտ

Մէկ անգամ էլ արդեօք կ'լսե՞մ ես նորից . . .

Եղբայր՝ իմ սրտագին .

Մենք միտեղ ու անմեղ բռնեցինք մեր ուղին .

Եռանդով ու կայտա՛ն , ջանքերով լուսավառ —

Միասին սովրեցանք սաւառնել հեռունք ,

Միասին մենք տեսանք հալածանք ու ցաւեր .

— Միասին դիմեցինք մեր պայծառ

Գարունին ու բախտին . . .

— Բայց ինչո՞ւ այդքան շուտ վերջացաւ քո ուղին . . .

Եղբայր՝ իմ , անծանօթ աշխարհում անտրտում

Քո զանգերը քաշի՛ր , քո եղբօրը յիշի՛ր՝ . . .

— Ես էլ միշտ կ'հնչեմ իմ զանգերն անդադրում .

Թող քնդա՛ն ու խնդա՛ն սուրբ զանգերն հոգեւոր ,

Գէք այդպէ՛ս հանդիպենք ձայներով մենք նորից ,

Գէք այդպէ՛ս պատահեն մեր սրտերը մօլոր . . .

— Եղբայր՝ իմ , հարագատ քո լոյսերը , քո սէրը անբիծ

Յաւիտեան անսպակա՛ս կ'շողա՛ն իմ սրտում . . .

1926 .

ՁԱ.

— Սուտ մի՛ ասէ՛ք. ես աշխարհի մասը չեմ.
Աշխարհն ինքը լուկ մի մասն է իմ հոգու . . .
Օր ու գիշեր, արեւն, աստղեր լուսադէմ
Յօրինել են զօրքե՛րը իմ ահարկու . . .

— Զուր մի՛ ասէ՛ք. ես մարդկութեան մասը չեմ.
Իմ հոգին է նորան ծնել վեհագո՛յն.
Երբ հեռանամ ու այս ուղին ես քողնե՛մ,
Նա է՛լ կ'անցնի ստուերի՛ պէս եւ իսկո՛յն . . .

Երբ կուում են մարդիկ յաճա՛խ իրար հետ
Եւ յօրինում իրաւունքի՛, ազատութեա՛ն ուղիներ.
Երբ ատում են, պախարակո՛ւմ ինձ իմաստուն եւ ան-
գէտ, —

— Այդ ամէնը իմ արարքն է, եւ ի՛մ հոգու շարժում-
ներ . . .

1927.

ՄԱՀԸ ԳԵՐՈՒԱԾ.

Սիրտս բանել, արտ է ցանել իւր հագեւոր պարտիզում,
 Իւր ակունքից ջուր է հանել — արտը ջրել արցունքում.
 Սիրտս կախարդ՝ կեանքս մի արտ, տունս արտի կեն-
 տրոնում . . .

— Ես շա՛տ ունիմ ծաղիկ ու վարդ իմ հոգեւոր պահե-
 տում . . .

Ահա հասաւ պայծառ գարուն — արտս ծաղկեց երկ-
 նատես,

Հոգիս գանձեց բերքը անհուն՝ դարձաւ լոյսի մի հան-
 դէս . . .

Բայց ես վաղուց լսել էի, որ կայ անեղ քշնամի,

Մի օր պիտի նա յարձակուի սրտիս վերայ .

Անգուսպ մահը՝ գո՛ղ, աւագա՛կ, հարամի՛ —

Կ'գայ մի օր իր խեղճ որսին աշխարայ . . .

Եւ ճնշում էր սարսափը ինձ անիրաւ . . .

Մաշում էին սիրտս անվերջ վիշտ ու ցաւ . . .

— Զէ՞ որ մահը մի օր դաժան ներս կ'լսուծի սրտիս մէջ,

Եւ ահրելի՛ ալան-թալան նա կ'սկսի բերդիս մէջ . . .

Գիշեր ցերեկ միտք արեցի — հազիւ գտայ մի հնար .

— Սրտիս համար շինել տուի մի ցանկապա՛տ յաղթա-
 րար . . .

Հաստատուն է, անմատչելի՛ իմ հոգեւոր ցանկապատն,
Հիմքը դրած ժէռ ֆար ու կիր, իսկ նաղերը սուր երկաթ,
Որ հարամի չար քշնամին ներս չ'խուծի սրտիս մէջ,
— Դող աւագակ մահը անհագ չ'առնի՛ տունս երկնաէջ . .

Անմահական եւ միշտ անթիւ բերքերը կա՛ն իմ արտի .
Յաւերժական եւ միշտ ազնիւ զօրքերը կա՛ն իմ սրտի . . .
Տունս ունի պատ ու պարիսպ, արտս ունի ցանկապատ,
Բերդս ունի տէ՛ր ու հսկիչ զրահակիր անարատ . . .

— Երբ հարամի մաեը ահեղ — աւագակը վայրենի՛, —
Ներս էր խուժում տունս անմեղ, որ աւերի՛, քալանի՛,
Հսկիչներս վրայ հասան ու բռնեցին քշնամուն,
Շղթայակապ եւ անարժան մօտս բերին մահն — ա-
րիւն . . .

Եւ բերդի մէջ իմ հոյակապ՝ սրտիս անմահ խորանում,
Մահն իմ առաջ շղթայակապ՝ դա՛տ եմ անում ու հար-
ցում . . .

— Դու հարամի՛, գո՛ղ աւագակ .

Քանի՞ էդպէս ալան-թալա՛ն կատարես .

Վեր դիր շուտով դժոխածին զէնֆդ ու կրակ . . .

Ո՞վ է, ասա, քեզ ներշնչում աներես՝ . . .

Ո՞վ է բերում քեզ գողուքե՛ան, աւարի՛ . . .

— Ինչի՞դ եմ պէտք գուլումները էս կործանիչ աւերի .

— Ուր ես տանում էսքան անմեղ դու գոհեր . . .

Զուր ինչո՞ւ ես միշտ աւերում խալիսի տներ . . .

Ասա՛ դաժան եւ զինաքալի քշնամի .

— Ո՞վ է անմիտ քո չար տէրը հարամի՛ . . .

Իմ բերդի մէջ՝ սրտի անմահ տաճարում —

Մահը իմ դէմ՝ գերուած, անգո՛ր, զինաքալի .

Զէնքերս բի՛ւր, բերքերս հո՛ւր, անհատնում,

— Դա՛տ եմ անում իմ քշնամուն իրաչալի . . .

Սիրտս կալսարդ՝ կեանքս մի արտ երկնաւոր,

Մահը գերուած՝ ահ ու երկիւղ էլ չունեմ . . .

— Բիւ՛ր բերքերս գնացֆներով հոգեւոր

Սաղ աշխարհին յաւերժաբար կ'ցանեմ . . .

1926 .

ՁԳ.

ՃԻՃՈՒ.

Անյիշելի խոր ժամանակ
Ծնուած էի մթի մէջ.
Չնչին նիւու ծովերի տակ —
Սողում էի ստի մէջ . . .
Ճիշտ մի սողուն — վհատ միջատ,
— ինձ գշում էր քշնամին.
Շուրջս խաւար եւ անապատ,
Միշտ մաշում էր մութ ուղին . . .

Սուր պայքարից մահ ու կեանքի
Թեւ ու թիկունք ստացայ.
Բիւր ձեւերից խոր երկունքի
Հզօր զինուոր ես դարձայ . . .
Եւ կեանք՝ միշտ ինձ դեկավար՝
Պարգեւեց նոյս գրահ ու զէնք.
— Թշնամու դէմ միշտ կռուարար —
Սարգեց հզօր իմ այս շէնք . . .

Սիրտս քնդաց բիւր ձայներով,
Հոգիս վառեց լոյս ու նրագ,
Եւ բիւրաւոր նոր գորգերով
Յօրինեց վեհ արշաւանք . . .

Եւ կաշկանդող տարերիք մութ-
Եւ ռխերի՛ւմ քշնամին,
Ինձ հալածող խաւարն ու սուտ —
— Զօրք ու մտփիս գերուեցին . . .

— Գիտէ՞ք արդեօք. զրահակիր
Ո՞ւր է մեկնում իմ հոգին . . .
Վեհ տիեզերքում անծայրած՛իր
Իշխո՛ւմ է միշտ իմ հոգին . . .
Դուք չէ՞ք տեսնում, որ խեղճ նինուն
Նուանում է ողջ աշխարհ.
Որոնում է լոյս ու զարուն,
Կեա՛նք յօրինում աստուածաբար . . .

1926.

ՀԵՔԻԱԹ.

Ճիշտ ինչպէս քիթեռնիկ լեռների
 Դէպ հովիտն է մալսրում՝ իր կարօտը առնի.
 Ես անփորձ ու անգործ դուրս եկայ կեանքի դաշտ,
 Ուր տիրում էր ժխտը անհաշտ:
 Ես արագ մալսրեցի անվեհեր,
 Որ փնջեմ ծաղիկներ:
 — Ես մի խեղճ քիթեռնիկ,
 Իսկ իմ դէմ չար մարդիկ.
 — Ես իմ վառ յոյսերով եռանդուն,
 Իսկ իմ շուրջ ցա՛ւ ու դա՛ւ, նենգութիւն . . .
 — Իմ սրտում երազներ, լոյսի պէս կախարդիչ,
 Իմ չորս կողմ՝ դառնութիւն, սեւ դաշոյն ու դահիւն.
 — Իմ ամէն մի քայլին ու ջանքին
 Թունաւո՛ր պատասխան էր տալիս քշմամին . . .

Ես անմեղ մի քիթեռ,
 Ինչպէս նոր գարնան սէր, —
 Էս անմիտ կռուի մէջ չարաչար
 Շուտ կորցրի իմ զարդերն, իմ քեւերը պայծառ . . .
 — Ա՛յս ախտո՛ւս այնքա՛ն շուտ
 Կռուի մէջ էս անգութ
 Իմ յոյսերը կորան, իմ աստղե՛րը քափուան,
 Իմ շէնքերը բնա՛ւ փռ՛ւլ եկան . . .

Անցան շատ տարիներ .

Շատ փորձանք, անդուլ ջանք —

Եւ ձախորդ օրերի անխնայ հալածանք

Ինձ բերին նոր քեւեր,

Վառեցին նոր լոյսեր . . .

— Նո՛ր շէնքեր յօրինեց իմ հոգին,

Որ մի օր հասնի՛ վեհ երկնքին, —

— Իւր աստուած դառնալու ցնորքին . . .

Երբ այդպէս նոր զինուած՝

Իբր հոգի եւ աստուած՝

Ես հախրում եմ իմ ծանօթ դաշտերով,

Ու տեսնում վաղեմի խիտ խաւարն անվրդով, —

Միշտ իմ դէմ է ելնում հարամի քշմամին,

Որ զինուած է իւր հին կրքերով երկրային . . .

Նա կանչում է կռուի,

Ու հչում վայրենի՛ .

— Եկ, ցած դիր քո հրեղէն այդ զէնքեր,

Ում համար ես կանգնում հոգեղէն այդ շէնքեր . . .

Եկ մտի՛ր կռուի մէջ, կեանքի դա՛շտը անվախ,

Տանջահա՛ր սաւառնիր աջ ու ձախ . . .

Ես լսում եմ ձայներ աշխարհի,

Անարգել յօրինում նոր շէնքեր իմ մտքի՛ . . .

Յօրինեմ, որ մտքովս հասնեմ երկնքին .

— Թէ չէ ո՞վ լինի տէր տիեզերքին . . .

1921 .

ԶԵ.

ԿԱՏՈՒԻ ՎԻՇՏԸ.

Շա՛տ շատ անգամ ես եւ նախշուն իմ կատուն
Միտք եմք անում ու հա՛րց տալիս միշտ իրար.
— Ասա՛, ինչո՞ւ աչքերի մէջ քո սիրուն
Դառնութեան խո՛ր վիշտ է ցոլում անդադար . . .
— Մարդը, իբրեւ վայրի գազան մի ահեղ՝
Օր ու գիշեր — արիւնալի՛ իւր ձեռքով
Կոտորում է եղբայրներին իմ անմեղ . . .
— Ինչպէ՞ս անեմ, որ չ'տխրե՛մ ես հոգով . . .

1924.

ՃԱՆԱՊԱՐՀ.

— Էյ ուղեւոր. հազար տեսակ կեղտ ու կեղծիք
Զո՛ւր ես պահում նաւիդ վերայ՝ սրտիդ մէջ.
Հազար տեսակ որդ ու ոնի՛ր, մեղք ու չարիք
Կեանքդ պատած՝ կաշկանդում են քեզ անկերջ . . .
Մէկ լաւ նայիր. այդ բեռներով դու չես կարող
Մեծ ու դժար նանապարհդ շուտ կտրել . . .
Նաւիդ վերայ սիրտդ մաշող բեռները թող,
Թէ որ կ'ուզես յաւերժապէ՛ս տեղ հասնել . . .

Մարդ ես դու ժիր, մտփիդ նաւակը շարժիր
Եւ լոյսի՛ պէս քո ծննդեան ակունքներին մէկ հասի՛ր..
Յաւերժական եւ անկերջ է պատմութիւնը քո կեանքի.
Դու եղել ես ամենուրեք — իրադարձում տիեզերքի՛, —
Եւ արեւի՛, աստղերի մէջ՝ անծայրածիր եթերում,
Արշալոյսի՛ եւ լոյսի՛ մէջ, կայծակներում, խաւա-
րո՛ւմ . . .

Դու ծնուել ես բնութեան հետ, աստղերի հետ յաւի-
տեան,

Դու եղել ես երկունքի մէջ՝ երկրագնդի ծննդեան . . .

Քո յաղթական գիտակցութեան խորքերից,
Դուրս բեր գարնան նրագներդ եւ վառիր,

Որ լա՛ւ տեսնես հեռուներից, ժամանակի ժխտրից
Բո անցեալի անյայտ ու բարդ ուղիները բեռնակիր...
— Տե՛ս. ապրել ես իբրեւ սողուն ջրերի մէջ անյատակ,
Մերթ եղել ես սնունդ ու կե՛ր ծաղիկներին ներդաշնակ.
— Հաւք ու թռչուն, բոյս, անասուն ու վայրենի՛ լեռ-
նային, —

Եւ ամէն ինչ ու ամէն տեղ դու եղել ես քո նամբին...

Դու ապրել ես կեանքը հեռո՛ւ՝ հին ազգերի պատմա-
կան,
Բաբելոնում, չին ազգի մէջ եւ Նեղոսի ափերին...
Դու ես, որ կաս մեր էութեան հոգին անմահ, անբա-
ժան, —

Դու ես անցել հզօր ցեղի համայնական մե՛ծ ուղին...
Մարդ ես դու ժիր. մտփիդ նաւակը շարժիր,
— Տե՛ս. քո սրտում աստուածներ՛ր կան երկնափառ.
Սուտ եւ ունայն բեռներդ թող եւ անցի՛ր,
Առջեւդ կա՛յ յաւերժութե՛ան նանապարհ... .

1927.

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ.

Մոռացայ իմ օրերը անհաշտ
 Եւ անցայ դէպի վե՛ր, դէպի դաշտ.
 Հարց արի ես քարին ու սարին —
 Միշտ հեռո՛ւ եւ օտա՛ր աստղերին.
 — Ասէ՛ք, ո՞ւր է, աւա՛ղ, իմ երազը փայլուն,
 Իմ ազատը անհուն ու գարուն . . .
 Եւ նա՝ ժի՛ր, երկնածի՛ր իմ աստուած —
 Իր մասին սրտագին այս երգերը ասաց . . .

— Ես շղարշ ամպերի ծովերից
 Զեփիւռներ եմ հիւսում.
 Մրմնջուն ալիքի լազուրից
 Շիք ու շող եմ կորզում,
 Որ շոյեմ սիրասուն ալվարդին
 Ու հնչե՛մ եղեմի մեղեդին . . .
 Իսկ երբ լուռ են դաշտեր, արտ, արօտը դժխեմ,
 Եւ անտառն է տխո՛ւր սօսաւում.
 Արեւի լոյսն ու սէրը վսեմ
 Շատ յանախ այս երկրին եմ բերում,

Ուր ծաղկում է գարուն կախարդուն,
Ու վառում են յոյսերը անհուն . . .

Երբ լուսինը քախծո՛տ ու խոկո՛ւն
Ցնորֆնե՛ր է ցանում դիւթական .
Եւ լսում է զմայիլ բնութիւնն
Զառանցումը նորա կուսական . . .
Երբ ալիքն է խօսում՝ յար յուզումած .
Ծովը երգ է ասում, հողմը հարց է տալիս .
Երբ լեռներն են տխուր աղօթում՝
Միշտ անյայտ խորհրդով համակումած . . .
— Այդ ամէնը իմ խո՛ր, հին կարօ՛տն են լալիս . . .

Երբ հեռուն, լեռների կատարին —
Երկնփի՛ խո՛ր, հզօ՛ր եթերում
Միշտ արծիւն է նախրում փաջարի —
— Այն իմ սէրն է անմահ ու արի՛,
Որ քեւե՛ր է տալիս միշտ նորան
Սաւառնել յա՛ղթ, հալա՛րտ ու մի՛այն
Ու ցրել եթերում իմ մտքերն ու գեղում . . .
Երբ ամպերն են յուզումած, խննուն,
Եւ զօրքերը նոցա սեւաթռչր
Ծանրանում, կաշկանդում են աշխարհ,
Ու նետում կայծակներ, եւ կրակ ու որոտ .
Իսկ երկինքը՝ ասես կատաղած՝
Զեռփին շանք, հրագէնֆ ահաւոր,

Պայֆարի՛ է կանչում բնութիւն . . .

— Ես եմ այն, — իմ տենչանքն ու կարօտ, —

Որ եռանդ ու գայրոյթ եմ տալիս աշխարհին .

— Մրրիկներ է ծնում երկնահա՛ս իմ հոգին . . .

Երբ խոհուն երկնքի անդունդից

Զեզ արեւը նո՛ր կեանք է շողում .

Երբ փարվանք անհուն աստղերի

Ուխտաւոր իր նամքին անհատնում

Ճո՛խ երա՛զ է ցանում ու գնում . . .

Ես եմ այն, — բովանդակ աշխարհի

Ճշմարիտ իսկութիւնն ու հոգի՛ . . .

Այն իմ շողֆն է, ժպիտն հարագա՛տ

Վեհարար արշալոյսը փնջել .

Այն իմ գէսֆն է, իմ լոյսը ազատ

Արեւին սէ՛ր ու կե՛անք ներշնչել . . .

— Խոհուն մարդ, կեանքի տէ՛ր, իմաստ՛ւն .

Ե՛կ, ասեմ իմ գաղտնիքը, խորհուրդը անհուն .

— Ես եմ միտքը հօօր . ես հոգի՛ եմ անմահ,

Իսկ արեւն ու եթերը իմ շէնքն են, իմ գահ . . .

1904

ՀԱՆԱՐԱԿ .

Մանիր մանիր իմ նախարակ
 Ժիր ժամանակ .
 Ջար եւ բարու մալանչներից
 Մանիր դարեր, եւ օր, եւ կեանք .
 Կենսակծիկ սեւ դարերից
 Մանիր անցեալն — մահացուցակ . . .
 Ականջներդ թոյն եմ ածել,
 Շուտով շարժուի՛ր, որ վի՛շտ մանե՛ս .
 Անէծքն է քեզ աշխարհ բերել,
 — Մահ ու տանջանք դու միշտ ցանե՛ս . . .

Անիւ ունիս կայծակաբեւ,
 Հաղեր ունիս, շանթէ լիսեռ
 Սոնակ ունիս կեղծիք ու սեւ,
 — Ունիս հրեղէն խայթո՛ց, բեւեռ . . .
 Անյայտ ոյժեր քեզ ղեկավար,
 Ողջ աշխարհը քեզ օրեւան —
 Պտտում ես անյազ, յամսոս,
 Ծնում շարժում տիեզերական . . .
 Մանիր մանիր իմ նախարակ,
 Ժիր ժամանակ,
 Մանիր ցաւե՛ր հաստ ու բարակ . . .

— Մանի՛ր մանի՛ր իմ նախարակ
ժիր ժամանակ .

Մանիր դժոխք, ցաւ ու կրակ . . .

Միջուկդ լի արիւն ու քոյն,

— Պտտում ես դու կոյր կամֆով .

Դու ես մանել անե՛ռ, գարուն,

Արե՛ւ, երկինքն իր հիւսուածֆով .

Անմտութեան շունչը քո մէջ .

Գեղ տուել են շանթէ քեւեր,

Որ կեանք ու մահ մանես անվերջ —

Եւ մանածիդ քուլաներից

Զախորդութեան հիւսես քելեր . . .

— Կծի՛կ արայ սեւ մանածից,

Իլկիդ վերայ փաթաթի՛ր,

Խաւար ու ցաւ կեանքին նիւթի՛ր . . .

Թող սլանայ միտքը դէպ վեր,

Թող գալարուի եւ գուր խոկայ .

— Զուր են ջանքեր. նշարտութեան

Լոյսից նորան բաժի՛ն չ'կայ . . .

Կայծակի պէս դու քափ ունես,

Դէ՛հ շուտ շարժուիր իմ նախարակ,

ժիր ժամանակ .

Անելիքդ դու լաւ գիտես,

Մանիր կեղծի՛ք հաստ ու քարակ . . .

Անմիտ մարդիկ. խեղճ ու կրա՛կ
Միշտ ապրում են ստութեան մէջ.
Միշտ յօրինում երազ անյազ,
Զիրք ու ճղտում, վայելք անվերջ . . .
Ազատութեան ու հորտութեան
Տրուած անմիտ գաղափարին՝
Թագաւորներ սին աշխարհի
Եւ ժողովուրդներ մերկ ու թշուառ
Կռիւներ են մղում յամառ —
Զուր կռիւներ անմի՛տ փառքի . . .
Բայց ամէն ինչ. փառք ու պարծանք,
Անուրջ եւ իղձ, գարդ ու գարուն,
Ազատութիւնն ու սեւ կապանք
— Խորտակում ես, դարձնում անիւն . . .
— Մանիւր մանիւր իմ հաշարակ,
Խոր ժամանակ.
Լիսեռներդ պտտի՛ր.
Մանի՛ր դժոխք, մահ ու կրակ,
Մարդու սրտի՛ն փաթաթիւր . . .

1903.

ՇԱՐ-ՔԻՇԱՏ

(ՊՈԷՄ)

ԵՐԳ ԱՌԱՋԻՆ.

• Ամպերը չեն որ անդադար անհունաբար
Շարում, փարում, ֆոդարկում են երկնականաւ.
Սեւ ամպերն են այրող սրտի, յուզուող մտքի,
Որ պատել են դէմքը հզօր քագաւորի,
Դառնութեան խոր ստուեններ կան նորա դէմքին:
Բիւր լոյսեր կան նորա շքեղ պալատի մէջ,
Ուր տիրում են խնոյճ եւ սէր, բերկրանք անվերջ..
Բայց տխուր է արքաների հզօր արքան —
Անմասնակից խնոյճներին ու բերկրութեան.
Տանջում է նա՝ իր մտքերի յետեւն ընկած.
— Նորա հոգին քափանցել են վիշտ եւ կասկած...

Եւ կանչում է Շար-Քիշատն իր նախարարին.
Ու հնչում է վերքերով լի՝ նորա հոգին...
— Բեզ կանչեցի շուտով պատմեմ երազը խոր,
Մէջս վառուող հրդեհները այս ահաւոր.
Նիրհում էի կարծիս կէսումն, կէսարթուն —
— Ներսս ամբողջ, եւ ուղեղս, եւ իմ արիւն,
Բորբոքուելով այրում էին հրդեհի պէս.
Այրում էին, կարծես մի տուն հեռո՛ւ, անտե՛ս,

Կիսակործա՛ն եւ մոռացուա՛ծ մի անշուք տուն,
Որին չ'կա՛ր ոչ կարեկից, ոչ օգնութիւն . . .

3. Իբրեւ հոգի աստուածային ու հօր

Ես՝ յաղթարար աշխարհակալ քագաւոր —
Վառում էի ինչպէս մի տուն մոռացուած .

Իսկ բոցերը թշնամու պէս գազազած՝

Դուրս ժայթփելով երակներից, իմ գանգից,
Խիտ պաշարել, պատել էին իմ մարմին .

Կրակի մէջ տեսնում էի, ինչպէս հեռուից

Պար էր բռնել, ծաղր էր անում անմիտ ֆամին .

Եւ ոսկորֆս — իմ տնակի սիւն ու գերան —

Այրում էին չո՛ր, չորացած փայտի նման . . .

4. Դարձել էի ուշտ մի խարոյկ անհար, յիմար .

Իսկ իմ շուրջը անկարեկից էր ողջ աշխարհ,

Ու դիտում էր իբրեւ անփոյթ մի տեսարան . . .

Տանջանքը խոր կաշկանդել էր իմ լեզուն .

Իսկ աչքերս՝ սուգուած ցաւի մէջ անհուն՝

Ջանում էին դուրս գալ, թռչիլ իրենց բնից,

Ինչպէս յանալս՝ պատուհանից հրդեհուող տան

Անօգնական խեղճ զոհերը վայր են նետում վերին
յարկից . . .

5. Մինչ աւելի սաստկանում էր թշնամական հրդեհը
այն

Եւ աւելի պիրկ պաշարում ինձ, իմ բերդը ան-
պաշտպան . . .

Քանի գնում այս խեղճ շէնքից նիւթական
Այրւում էին, քափւում գետին միս ու մկան . . .

Եւ հիմնովին կործանւում էր աչքիս առաջ
Այս հողեղէն կառուցուածքը լուռ եւ անտէր .

— Կործանւում էր աստուածային գեղեցկութեան
իմ պատկեր .

Կործանւում էր, անիւնանում, քափւում ցած . . .

— Այդպէս տխուր վախճան ունէր այս տունը հին,
Ուր ապրում է տասնե՛ակ տարի իմ լռյս հոգին . . .

6. Բայց տանջահար տեսնում էի, սեւ ստուերներ,
Սուրւում էին, պարւում էին քշնամաքար .

— Մահն էր եկել իր մշտական որսի համար,
Որ տիրանայ ցուրտ անիւնիս անհամբեր . . .

Մահն էր եկել՝ սեւ դրօշակ սեւ ձեռքին,
Որ կատարի իր յաղթական գործը մթին . . .

Մտքով յամառ՝ տեսնում էի, որ իմ յետեւ
Ծաղկում են վառ գարուն ու գարդ, սէր ու արեւ .

Կեանքն էր եկել վերջին անգամ տեսութեան . . .

Մահն ուզում էր ինձ պարուրել սեւ պատանքով,
Կեանքն ուզում էր ինձ կախարդել սէր ու երգով . . .

7. Քիչ էլ անցաւ, բերդս տիրեց չար քշնամին՝
Անպատմելի տանջանքի մէջ ոխերիմ

Մահը անգուրք գրկել էր բուրք անիւնը իմ.
 Իսկ խանդավառ կեանքը ժպտուն ծաղիկներով
 Այլեւ չ'կա՛ր . . . հեռացել էր իւր երգերով . . .
 — Տե՛ս, թէ ինչպէս յուզուած է խիստ իմ հոգին,
 Սիրտս տխո՛ւր զարկում է խիստ, դառնագի՛ն . . .
 Երազը ինձ կաշկանդել է զարգանդով . . .
 Տեսնում եմ ես. փառքերը իմ գո՛ւր եմ, ունայն,
 — Տանջում եմ ինձ աղմուկները զուր բերկրու-
 թեան . . .

8. — Հաւատարիմ իմ նախարար. ինչպէ՞ս մեկնել
 նշմարտաբար

Երազը այս, որ տիրել է տխուր սրտիս չարաչար.
 Միքէ՞ կեանքը մի տեսիլ է պատահական,
 Միքէ՞ գո՛ւր եմ մտքերը մեր կախարդական . . .
 Ինչո՞ւ, ասա, զուր կոխներ ես մղեցի,
 Արժանական իմ յաղթական փառքերին . . .
 Եթէ նիշտ է, որ կեանքը մեր կոյր է, ունայն,
 Եթէ նիշտ է, որ աշխարհի պայմաններում
 Բաժին չ'կայ մեզ լոյսերից նշմարտութեան, —
 Ես կ'սոսկեմ թագն ու պսակ իմ մականոց
 Ու յաւիտեան կ'հեռանա՛մ այս ժխորից . . .

9. «Աշխարհի տէր, արքաների հզօր արքայ,
 Քո փառքերին, քո զօրքերին սահման չ'կայ.
 Շար-Քիշատը՝ հզօրագոյն թագաւոր —

Անմահական, սրբազան է նորա անուն . . .

— Արեւ ես դու բնութեան մէջ փառաւոր . . .

Դո զայրոյթը միշտ ահաւոր, քո գութն ու սէր միշտ
անհուն :

Ողջ աշխարհը աղօթում է քո գահին .

Դո՛ւ ես, որ կաս եւ լոյս կ'տաս մեր կեանքին . . .

Եւ վնասել քե՛զ չեն կարող ոչ ահ, ոչ հուր,

Հանգիստ եղի՛ր, մի պղտորիւր սիրտդ իզուր . . .

10. Զուր են, արքայ, քո սուրբ հոգին մաշում մտքեր .
Զուր մի՛ ժխտիր կեանքիդ անմահ բերկրանքն ու
սէր .

— Իսկ քէ կ'ուզի Շար Բիշատը, արքան հօր,
Սուրհանդակներ ես կ'ուղարկեմ երկրէ երկիր
Եւ կ'կանչեմ գիտուններին անխտիր .

Թող գան տեսնեն եւ շուտ մեկնեն երազդ խոր,
Եւ փարատեն կասկածներդ անսովոր» :

— Այո՛, գնա՛ եւ հաւաքիր գիտուններին,

Թող գան մեկնեն երազը իմ դառնագին . . .

Իսկ ես մենակ դեռ կ'մնամ ցաւերի հետ իմ անհուն,
Մինչեւ որ գան եւ ինձ մեկնեն ոչմարտութիւն . . .

11. Հիմքը նեղեփռած շէնքը արդեօք կ'ապրի՞ երկար .
Լուռ կ'մնա՞յ հողմի ժամին քաւուտ անտառ . . .
Ինչպէս ծովը մրրկահար յուզում է խոր,
Ճչում, շաչում, կռուի կանչում միշտ ահաւոր, —

— Շար Բիշատի ներսումն այդպէս մրրիկն է խուլ
որոտում,

Նորա սիրտը քնդում է խոր եւ յուզում . . .

Ինչի՞ն է պէտք. քող գան անթիւ գիտնականներ
եւ գո՛ւր փորձեն մեկնել նորա միտքը յամառ .

Անմիտ ցնորք. — Ո՞վ կարող է նշմարտաբար
Ներս քափանցե՛լ եւ ուրիշի հոգին տեսնել . . .

12. Բանի կ'ուզէ քող գան գիտուն եւ իմաստուն —

— Շար-Բիշատին չեն կարող տալ նշմարտութիւն:
Կեանքի հարցը պարզ է արդէն նորա համար .

Նորա մտքի կառուցուածքը հաննարեղ

վաղուց արդէն նեղֆուած էր խո՛ր, չարաչա՛ր,

Ու անդադար խորտակում էր շէնքը շէնդ,

Լուռ ծաւալում մի աւիրակ սոսկաբա՛ր . . .

Նա դիտում էր աւերմունքի գործողութեան,

Ողբում վաղանց իւր փառքերը, իւր օրերը բեր-
կրութեան . . .

13. Յիսուն տարի ապրի՛ հոգ՛ր ու փառաւոր,

Յիսուն տարի լուսաւորի կեանքի անհաս բար-
ձունքում .

Յիսուն տարի քազաւորի աշխարհներին ահաւոր,

Յիսուն տարի երկրպագի սէր ու խնդում . . .

Իսկ հայացքներ խոր ու տոկուն, իսկ յոյսերը եւ
տենչանք,

Եւ անհամար ձեռարկների հռանդն ու ջանք . . .

— Ողջը յանկարծ խորտակում էր եւ վերանում
անդառնալի՛

Մրրկահար սրտին բերում դատարկութիւն ահրե-
լի՛ . . .

— Եւ նայում էր Շար Քիշատը անցեալին .

Հագա՛ր ախտո՛ւ, որ զո՛ւր, անխօս կործանում էր
մեծ հոգին . . .

14. Փոր ու փոշման եւ անգիւման միտք էր անում ու
դատում .

— Ասէ՛ք, ինչո՞ւ, ի՞նչ պատահեց, որ զարունս
քառամեց,

Ինչպէ՛ս եղաւ՝ արեւն հանգաւ, եւ իմ կեանքը խա-
ւարեց . . .

Ինչո՞ւ եկաւ, սիրտս տարաւ աշունն անհուն եւ
տրտում .

— Ի՞նչ պատահեց, որ բնութեան վեհատեսիլ պատ-
կերին

Էսպէս անսէ՛ր, անտարբե՛ր է իմ հոգին . . .

Եւ նա անհուն ու դատարկի՛ւն միտք էր անում ցա-
ւազար .

— Կ'ուզե՛ս եղի՛ր աղքատ ու խեղճ, կ'ուզես եղի՛ր
միշտ հարուստ,

Աշխարհը ողջ գործիք դարձուր քեզ համար, —

Վերջը մէկ է ու հաստատ . շուտով անին կ'դառ-
նաս ,

— Շէն աշխարհից քեզ չի' մնայ ոչ մի մագ . . .

15. Եւ նա կրկին ու դառնագին մի'տք էր անում .

— Բանի' կ'ուզես փարքամ ապրիւր աշխարհում .

Հասի'ր գարնան , նշմարտութեան արեւին ,

Լսի'ր սիրոյ կախարդական աստղերին . . .

Թող սուրբ հոգիդ վառէ մտքեր հոյակապ ,

Կրծքումդ լի' ձիրք ու ձգտում երանելի ու անչափ .

— Վերջը մէկ է . մահը կ'գայ իր չար որսին եւ
կ'տանի' ,

Քեզ զուր կ'անի անմի'տ փոշի' ու վայրենի' կ'ցա-
նի . . .

Աչքերը այս , որ տեսնում են արե'ւ , աստղեր ,

Ուղեղը այս , որ նի'գ ունի նշմարտութեան ,

Մի օր պիտի փոշիանան , որ բի'ւր դարեր

Ցուրտ հողի տակ դատապարտուած լո'ւռ մնան . . .

16. Եւ նա իգուր , լուռ եւ տխուր միտք էր անում .

Ահա կեանքիս փառքն ու սսակ , ոսկի' , արծաթ .

Լա'լ ու գոհար եւ աղամանդ , ապարանքներ ոսկե-
պատ . . .

Տասնեակ տարի' — կեանքն արդարի ,

Միշտ յաղթութիւն , նուաճում . . .

Հարստութիւնը աշխարհի

Ահա՛, ձեռքիս է գումարուած . . .

Հագա՛ր տեսակ ծաղիկ ու զարդ, վայելք ու երգ
անտրտում

Իմ անսպառ ցանկութեամբ եմ յօրինուած,
Որ կախարդեն եւ զարդարեն իմ հոգին,
Որ յաւիտեան սիրոյ լո՛յս տան իմ կեանքին . . .

17. Հագար տեսակ ուղիներով — դրուստ ու պա՛րզ եւ
նենգաւոր —

Հասայ կեանքիս այս ծայրահեղ փառքերին.

Մտնով տեսայ իմաստութեան բարձունքները լու-
սաւոր —

Հիմայ տխո՛ւր յետ եմ նայում իմ անցեալին, իմ
օրին, —

Էս ձեռքերովս կատարած գործերին . . .

— Միայն մի բան է գլխաւոր ընկնում աչքիս,

Միայն մի բան է խորտակում խեղճ հոգիս . . .

Աշխարհն անմիտ, կեանքը ունա՛յն, անցաւոր.

— Զ՛կայ ոչինչ արեւի տակ յաւերժակա՛ն, փա-
ռաւո՛ր . . .

Հարուստն ու մեծ, աղքատն ու հորտ,

Զարն ու բարին, ոմրագործը եւ արդար,

Հաւատացող եւ անհաւատ, լաւը եւ վատ, կռպիտն
ու խորթ,

— Ողջը ունի մի վայրենի՛ եւ անխտիր մանապարհ,

Որ սահմանել է աշխարհին նակատագիր .

— Ծնուի՛ր, տանջուի՛ր, զո՛ւր ու տխո՛ւր մահա-
ցի՛ր . . .

18. Ու ինքն իրան լուռ ու միայն միտք էր անում .

Ահա իմ թագն արքայական, որ աշխարհում
կախարդում էր, ոգեւորում, կանչում հեռուն .

— Ա՞յս են միթէ իմ փառքն ու զենք, սուր եւ սու-
սեր,

Հագար ու բիւր հին յիշատակ, անգին իրեր,

Որ պատմում են գործերը իմ, իբրեւ վկայ .

Սէր ու խնդում ու վայելքներ, անթիւ կոիւ,

Արքայական փառք ու պատիւ,

Այս ոսկեպատ ապարանքներ, տենչանք ու կիրք,

Որդի եւ կին, մտերմութիւն, տաղանդ ու ձիրք,

Ի՞նչ են դոքա . . . հնչիւնների դատարկ մի կոյտ,

Որ կորչում է վարկեմաբար իմացութեան լոյսի
տակ . . .

Ի՞նչ են նոքա մարդուն տալիս այս մոռացուած
երկնի՛ տակ,

Երբ ինքն իրան նշմարտաբար չի՛նանաչում նա ան-
փոյթ . . .

19. Ի՞նչ են անում այս սլայմանում թշուառ մարդիկ .

Ո՞նց են ապրում նոքա անփոյթ ու երջանիկ .

Արդեօ՞ք երբէք չե՞ն մտածում կեանքի մասին .

Իսկ առեղծուածը գոյութեան չի փոքորկում նոցա
հոգին . . .

Ի՞նչ է կեանքը ու տիեզերքը նոցա համար . . .

Շար-Քիշատը դուրս է գալիս ալեկոծուած իր
մտքով ,

Եւ խո՛ր դիտում , ու քննում է մարդկութիւնը ան-
արդա՛ր . . .

— Մարդը սիրում եւ ատում է միշտ կրքով ,
Զարկում , թափում , գործեր վարում թշնամաբար ,
հարում , լափում , փորձեր անում սրտով խաւա՛ր . .

20. Ինչպէս այնտեղ դերասանը բիմի վերայ
Հեշտ ապրում է շինծու իւր կեանքն անմիտ ձեւով .
Մերթ գայրանում , մերթ սուտ լալի՛ս անխնայ ,
Եւ զուր լեցնում իր կեանքը բիւր հոգսերով , —
— Այդպէս է միշտ մարդը ապրում աշխարհում .
Միշտ դերի մէջ ողորմելի՛ ստում է նա եւ խաբում :
Նորա կիրքը , թշնամութիւն , հոգս ու սէր ,
Փառք ու պատիւ , ձիրք ու ձգտում եւ յայսե՛ր —
Կատարում են , ինչպէս այնտեղ բիմի վերայ .
— Եւ չ'զիտէ խեղճը երբեք , ի՞նչ բան է դա . . .

21. Իսկ փառահեղ բնութիւնը ի՞նչ է ասում . —
Մրմնջում են անյայտ խօսում բոյս ու ծաղիկ .
Սար եւ անտառ խո՛ր խորհուրդ են փսփսում .

Մեր գոյութեան երգը անյայտ խօսում են ծով ու
ալիք . . .

Քամին ի՞նչ որ բան է կորցրել, հարցուփորձով է
ման գալիս .

Իսկ երկնում՝ աստղերը վառ եւ լուսին
ինչ որ անյայտ կեանքի՝ մասին են հարց տալիս . . .
Ո՞ւմ խորհուրդն է բնութիւնը անվերջ ֆննում
սրտագին . . .

— Ման է գալիս Շար-Քիշատը միշտ տխուր,
Ջա՛յն է տալիս իր օրերին, իր մտքերին սեւ ու
հուր . . .

— Ա՛յս, երանի՜ կեղծիքը այս մոռանամ .
Սեւ ժխորը քողնե՛մ, ընդ միշտ հեռանամ . . .
Արժայական քազն ու պսակ, զարդարանք,
Այս սրտմաշուկ վայելֆն ու ելք, ապարանք —
Գէթ մոռանա՛մ ու թափառե՛մ երկրէ երկիր .

— Եարար մի օր կ'ազատուե՛մ ես սեւ դժոխքից
այս պատի՛ր . . .

ԵՐԳ ԵՐԿՐՈՐԴ.

1. Խորհրդաւոր, անգութ եւ մո՛ւր ճակատագիր.
— Ի՞նչ ես իզուր փորձանքներովդ պատիր
Ծնուած օրից պատում մարդու սեւ ուղին.
Եւ կաշկանդում կեանքը քշուառ ու քունալից.
— Ո՞վ կարող է իրաւ խորշել ահից, մահից
Յաղքահարել օրէնքը պիրկ — բնութեան,
Եւ նո՛ր տանար կանգնել կեանքին ու սրտին,
Ապրել վսե՛մ անդրաշխարհում ազատութեան . . .
Ինչպէ՞ս պատռել ցանցը հզօր պատճառների՛.
— Այս մութ բանտում գերուած ենք մենք, — միշտ
գերի՛.
Ո՞վ է հիմնել այս սեւ՛ բանտը ճակատագրի . . .
2. Մերն են արդեօք մեր մտքերը ու գործեր.
Ո՞վ է տէրը ձեռնարկների հոյակապ,
Երբ ամէն ինչ. ցնորք եւ իդձ, լոյս ու սէր
Կատարում է մեզնից անկա՛խ, անխուսափ . . .
— Ճիշտ է, յաճախ բռնկում են հոգու մէջ
Անդրաշխարհի անմահ տենչեր ու լոյսեր,
Որ վառում են մեր էութեան արեւն անշէջ
Եւ յօրինում յաւերժութեան երազներ, —
— Բայց նի՛շտ է, որ գերուած ենք մենք այս նիւ-
քական իրադարձից,
Հաննար է պէտք — հզօր աստուա՛ծ, որ ազատուենք
այս բանտից . . .

3. Գործերը սուտ, խաւարը մութ, վայրենի՛,
 Երջանկութեան տենչանք ու ջանք, ծրագիր,
 Զիրք ու ձգտում, կիրք ու կերտում անուանի՛,
 Կեանք գարդարող բիւր ձեռնակներ վեհ եւ ժիր —
 — ժամանակի հանո՛յքն են գուր եւ ունայն.
 Մի օր պիտի անհետանան, տրուի՛ն մահուան . . .
 — Մահն է միայն էս աշխարհի աստուածը հին,
 Որ տերել է անգթօրէ՛ն մեր հոգին . . .

4. Թող գան ժպտան գարունները սիրառատ,
 Եւ մեր սրտում քող նշմարտի փայլե՛ն լոյսեր.
 Թող միշտ շողա՛ն կախարդաբար աստղ, արեւ,
 Եւ երկիրը գուգեն ծաղիկ ու տերեւ.
 Թող հանճարի հոգին վառի միտքը հգօ՛ր, անարատ
 Ու յօրինի կեանքի համար արշալոյսներ լուսաբեր.
 — Վերջը մէկ է. ձմեռը ցուրտ կ'գայ մի օր՝ վաղ
 քէ ուշ.

Մահը դաժան կ'իսորտակի սէր ու գարուն, երա՛գ
 ու յուշ . . .

Ո՞վ կարող է իրադարձը անհրաժեշտի
 Իւր հանճարի քափով շեղել, կործանել միշտ.
 Եւ մեր կեանքում կանգնե՛լ տաճար ու նշարտի՛,
 Ու քօքափե՛լ այս գերութեան տանջանքն ու վիշտ . .

5. Շրջապատն այս՝ խորհրդաւոր հանելուկ.
 Մեզ մաշում են իրարանցումն ու ժխոր.

Մեզ բշում են մահն ու զարգանդ, ցաւ ու սուգ,
Իսկ լոյսերին վեհ նշմարտի մենք կարօ՛տ ենք ու
օտա՛ր:

Մեր երկնային էութիւնը հոգեւոր
Գերութեան է դատապարտուած վշտահա՛ր . . .
Մեր սրտի մէջ ահը դժգո՛յն, մահը անհո՛ւն
Կանգնած ունի իւր սեւ գահը — տանջանք ու քոյն:
— Ո՞վ չի տեսնում, որ գերի ենք աշխարհում,
Իսկութիւնը մեր սուրբ կեանքի չենք մանաչում
Խաւարում . . .

— Քանի՛ խղճուկ եւ քեւագուրկ մեր սրտի մէջ
Պէտք է իշխի՛ մահը ագահ — չարաչար.
Պէտք է ննչի՛ գահը նորա անարդա՛ր,
Մենք չենք տեսնի նշմարտութիւ՛նն երկնաէջ . . .

6. Եւ անհամար միտք ու մրրիկ, աւեր ցաւերը սաստիկ
Թշնամական զօրքերի պէս շրջում էին նորա մէջ.
Սուրում էին, զարնում նորան իբրեւ ահեղ փոթորիկ
Եւ ծովի պէս ալեկոծում գո՛ւր, անվե՛րջ . . .
— Ինչո՞ւ, ասէ՛ք, բանակները իր զօրքերի՝ քշնամին
Այդքան ազատ զարկել է ժիր նորա սրտում.
Ինչպէ՞ս եղաւ, որ ներս խուժեց հարամին
Ու անխնայ կործանում է բերդը հին . . .
Ե՞րբ կ'իինի մակատամարտն ահրելի
Շար-Ֆիշատի ալեկոծուա՛ծ հոգու դաշտում . . .

— Է՛յ անհամար միտք ու մրրիկ, — ով հարամի՛
չար գորֆեր,
Ո՞ւր էֆ գալիս քշնամական գորագնդեր,
Ի՞նչ էֆ ագահ գրռի տալիս ու ներս խուծում բերդի
խորֆեր.
Ո՞վ է տէրը այս գորֆերի, ո՞վ է ուղղում յարձակ-
ման.
Ո՞ւմ ամբողջին կ'ուզեն տիրել անարժան . . .

7. Պաշարուած էր Շար-Քիշատը մտֆերով
Եւ յուզում էր իրբեւ հգոր ու խոր ծով, —
Մինչեւ իր ծոցն առաւ նորան ֆունը նուրբ
Ու տարածեց նորա սրտին իւր քեւերը մեղմ ու
սուրբ . . .
— Անմահութեան վրաններից ուղարկուած՝
Նուրբ երագներ՝ լուսատեսի՛լ, գմայի՛լ.
Քնֆո՛յշ անուշ ձեր քեւերին հոգիներ՝ կան ու աս-
տուած.
Ձեր հեւքն ու ձեւք արքնացնում են անմահ յուշե՛ր
գարունֆի . . .
Խռիէ՛ք, սահէ՛ք երկնֆովը մեր սրտի,
Շոյէ՛ք հոգին ձեր սուրբ քեւով ճշմարտի,
Հնչէ՛ք, կանչէ՛ք դէպի անյայտ ուղիներ,
— Ասէ՛ք, խօսէ՛ք վհատ սրտին յաւերժական լոյս
ու սէ՛ր . . .

8. Նուրբ երազներ, սուրբ երազներ ոսկեվառ
 Անհուն թեւով, սիրուն ձեւով հոսում են խիտ .
 Բիւր տեսիլներ անց օրերի՛, ներկայի .
 Պաշարո՛ւմ էն Շար-Բիշատին ցնորամիտ . . .
 — Սահուն, հոսուն եւ միշտ խօսուն ա՛լ երազներ
 Սրտին բերէ՛ք անմահ գարուն, եղեմի սէր . . .
 Ահա եկան երազները յորդ ու շփոք,
 Սրտին բերին մի դառնագին ահ ու կարօ՛տ . . .
 Ահա հեռուից լեռները կից — ուղտերի պէս
 Մոնչում են, առա՛ջ գալիս անմոռնի՛ .
 Յարձակում են շղթայաձե՛ւ, դեւի՛ պէս,
 Յարձակում են խեղճի՛ վերայ վայրենի՛ . . .
 — Զարգանդապատ՝ նչո՛ւմ է նա ահաբակ,
 Կրկին սուգում երազների ծո՛վն աղէկ . . .

9. Եւ կանգնած է նա անծանօթ ծովափին .
 Իսկ յետեւից ժայռերը սեւ, գազազած՝
 Վայրենական հայացքներ են նետում խեղճին . . .
 Գազանի պէս գազազած են ալիքներ —
 Հարուածում են լերկ ափերին, պտո՛յտ գալիս .
 Փրփրատեսիլ լեռների պէս կատղած ջրեր
 Թշնամաբար յարձակո՛ւմ են, գրոհ տալիս, —
 Որ շուտ բռնեն Շար-Բիշատին իբրեւ գերի
 Եւ ուսերին ֆշեն, ծո՛վն ահրելի . . .
 Ու անհամար կայծակների ժապաւէններ —
 Հրածին քելեր, իբրեւ օձեր ու բոցեր,

Փայլատակում, կտրատում են երկնակամար, —
Եւ պայքում է մրրիկը չար, յաղթարար . . .
— Փախուստ, կորուստ . . . ո՞ւր հեռանալ դժոխ-
փից.
Ճշում է նա, կրկին զարթնում խո՛ր ֆնից . . .

10. Կրկին մքի՛ն երազների երամներ —
Խննում են զարհուրելի տեսիլներ:
— Մի աշտարակ իր երկնահաս կատարով
Ցցուած անքիւ աստղերի մէջ եքերի՛.
Նորա ծայրին նա է մեռակ անխուով
Դատո՛ւմ, դիտո՛ւմ չարն ու բարին աշխարհի:
— Հեփիաթների սիրամուշը, սինամ-դուշը դիւ-
քական
Թռա՛ւ, եկաւ հեռուներից եքերի՛.
Որ դիւքական իւր քեւերին նորան տանի՛
Դէպի երկի՛ր չնաշխարհի՛կ, յաւիտեան . . .
— Սիրուն՝ թռչո՛ւն եղեմական աշխարհի
Շար—Քիշատը իւր մանկութեան օրերից —
Ցիշում է ֆեզ հեփիաթի պէս բերկրալից . . .
Քո քեւերին՝ սուրբ կարօտով մոլորուած՝
Թող նա նախրի՛ դէպի գարուն եւ աստուած . . .

11. Սինամ-դուշը Շար-Քիշատին ոսկի քեւին
Կայծակի պէս տանում է վե՛ր ու հեռո՛ւ.

Եւ բացւում է նորա առջեւ երկինքը խո՛ր, ահաբ-
կո՛ւ . . .

— Այդպէս արա՛գ — երագների ֆնֆոյշ նաւով ան-
մարմին

Ճախրի՛ր, հասի՛ր անմահների հայրենիք,
Որ բա՛ց անի աշխարհը քեզ իւր գաղտնիք . . .
Եւ նա ահա արեւների անմահական ննապարհին
Եւ աստղերի՛ կախարդական խննոյֆում
Լսում է խոր յաւերժութեան զանգերին,
Որ հնչում իսկութի՛ւնը հոգիների անտրտում . . .
— Աւա՛ղ, յանկարծ այդ ահրելի՛ բարձունքից
Նա դառնագին գահավիժո՛ւմ, նետւում է ցած.
Խռովայոյզ ցաւե՛ր, դաւե՛ր տանջալից,
— Ի՞նչ էք ուզում Շար-Քիշատից մոլորուած . . .

12. Կրկին երագ. կրկին հրդեհը նախկին

Պատե՛լ է խիստ ապարանքներն ու նորան . . .
Ինքը նորից հրդեհի մէջ, մահը աչքին . . .
— Կարմիր բոցեր, կրակէ օձերը հասան
Ու բռնեցին, պարուրեցին խեղճի մարմին . . .
Մահը տխո՛ւր կանգնած է լո՛ւռ նորա դէմ.
Նա եկել է իւր զօրքերով արնախում —
Իւր բաժինը զօրով առնի՛ ու տանի՛ . . .
Անկոչ հիւրը՝ դաժան սուրը իւր ձեռքին՝
Խորտակո՛ւմ է նորա շէնքը եւ մարմին . . .

13. Դանի խորն էր հուրը լափում մարմինը զո՛ւր, ան-
ցաւոր,

— Էնքան քոյլ էր մահը գործում ահաւոր:

— Հասէ՛ք, տեսէ՛ք. տանջանքի մէջ վայրենի՛

Տեսնում է նա մահը մահուան մեր կեանքի . . .

Հոգով արի՛ — տեսնում է նա կործանումը նիւ-
թերի,

Որ միշտ միակ փրկութիւնն է աշխարհի . . .

Եւ նա նորից զարթնում է իւր խոր քնից.

Կրկին վհատ եւ յուսահատ միտք է անում,

Իւր օրերին եւ յուշերին ձայն է տալիս . . .

Փոր ու փռչման, օտա՛ր, հեռու աշխարհից

Իր սեւ բախտն է սգում, երգո՛ւմ ու լալիս . . .

— Դո՛ւ, աշխարհի այս նիւթական բանտում գե-
րուած,

Պատռի՛ր նիւթէ դաժան հանգոյցն, եղի՛ր աս-
տուած . . .

14. Ո՞ւր է, չ՛կաս ով անթափանց խոր գիշեր,

Ե՛կ, տարածի՛ր միշտ անխնայ քո փէշեր . . .

Շուտով դարձի՛ր կործանարար սեւ խաւար.

Թող գան, անցնին ու վերանա՛ն քո զօրքեր,

Որ շուտ արե՛ւ ու լոյս տեսնի կեանքը մեր . . .

— Խաբոյկները քող բորբոքուին արիւնալազ.

Եւ զուր լափեն անմեղների՛ անհամար.

Կիրք ու տանջանք, դահին, ճահինն անպակա՛ս

Թող գան շուտով եւ աշխարհը հեղեղեն
 Թող գայ մահը — մեր քշմամին չարաչար,
 Եւ իր որսը շուտով սռնի՛ ու տանի՛
 — Միայն այդպէ՛ս մեր սուրբ հոգին իր լոյս ուղին
 կ'գտնի՛ . . .
 — Ասէ՛ք մարդիկ. չէ՞ որ մահն է քշմամին,
 Որ տիրում է մեր սրտերին անկուշտ ու միշտ.
 — Ելէ՛ք, հասէ՛ք, տանջանք բերէ՛ք, տանջանք ու
 վիշտ,
 Տանջանքը խո՛ր մա՛հ կ'բերի սեւ մահին . . .

15. Մտքերը խո՛ր այրում են զուր Շար-Բիշատին
 Ու խոստանում մի նոր-աշխարհ պայծառ ու վառ.
 Երագներն են քեւաւորում նորա հոգին
 Եւ յօրինում աստղ ու արեւ միշտ պայծա՛ռ . . .
 — Անյայտ հեփիաթ. կրկին եկար դու այցի.
 Փխոր ու խոր ալեկոծո՛ւմ, շո՛ւտ անցի . . .
 Տեսնում է նա չնաշխարհիկ մի պատկեր —
 Լուսատեսիլ մի ուրուական, մի աստուած —
 Խորհրդաւո՛ր ցոլաց, շողաց խուլ քառեր . . .
 — Խասի՛ս-Ադրա, Խասի՛ս-Ադրա . . . երկնփի լոյս.
 Դու չե՞ս արդեօք, որ բերել ես կեանք ու յոյս . . .

16. Խասիս-Ադրա, Խասիս-Ադրա անմահական,
 Երանաւէտ Իզդուրարի նախահայր.
 Իբրեւ աստուած՝ անդրաշխարհի գահը տեսար,

Հոգեպայծառ քո հանճարով յաւերժութեան դու
հասար .

Ու երկընքի կամքը ձեռիդ արաչական՝
կործանումից դու փրկեցի՛ր մեր աշխարհ . . .
Եւ վշտահար կեանքի հովտում կենդանի՛ յոյս՝
Դու մեկնեցի՛ր ծիածանը, — մեզ կախարդող ան-
մահ լոյս,
Որ բերում է մեր սրտերին խինդ եւ սէր,
Որ կանչում է դէպի գարնա՛ն ուղիներ . . .
— Խասիս-Ադրա, Խա՛սիս-Ադրա յաղթարա՛ր .
Դու կարո՛ղ ես յաւերժութեան դուռը բանալ մեզ
համար . . .

«Ես եմ արքա՛յ, նախահայրը Իգդուրբարի,
Խոր երկնքից ես եկել եմ քեզ այցի՛» . . .

17. — Խա՛սիս-Ադրա . արի եւ տես իմ փշեր
Ու փարատի՛ր կասկածներն իմ հոգեկան, —
Որ խայթում են ինձ օձի պէս օ՛ր, գիշեր . . .
— Ի՞նչ է կեանքը . անմիտ մի խա՛ղ պատահար
Թե՛ մի ձգտում դէպի երկինքն անսահման . . .
Մահն ինչո՞ւ է տիրել կեանքին մոլորուած,
Աշխարհը ողջ մատնե՛լ ցաւի, գերութեա՛ն . . .
Խասիս-Ադրա . մեզ երկնքի դուռը բաց . —
Տեսնենք, ո՞րչո՛ւ է, քե՛ աշխարհում կա՛յ աս-
տուած . . .

Ասա՛, խօսա՛. մա՛հն է տէրը այս կեանքի,
Թե՛ կայ ուղի անմահութեան երկինքի՛ . . .

«Յաւիտենական լոյսերո՛վ պատած՝
Քաջ Իգդուբարի նախահայրն եմ ես .
Երկնքի գահից, հեռու աստղերից
Եկել եմ ահա այցելութեան քեզ . . .
Անցել եմ հեռո՛ւ, անյայտ ուղիներ,
Հանապարհները անմահ եթերի՛ .
Բերել եմ քեզի լոյսը ողորտի,
Եկել եմ, յայտնեմ քեզ նո՛ր գարուններ . . .

Զո՛ւր էք աշխարհը համարում ունայն,
Ուր անհրաժեշտի ընթացքը յամառ
Տիրապետում է կեանքո՛ւմ անխափան .
Իսկ մահը՝ նորա անմիտ ղեկավար՝
Ամէն տեղ ու միշտ անխնայ եւ ուշադր
Տարածում է իւր աւերմունքն ու վիշտ . . .

Անում են բոյսեր — ծաղիկ եւ անտառ —
Կարո՞ղ են արդեօք նոքա չ՛բուսել .
Վազո՛ւմ են գետեր, աղբիւրը կայտառ . . .
Կարո՞ղ են նոքա կանգնե՛լ, չ՛հոսե՛լ . . .
Անխուսափելի իրաքանցի մէջ
Մեկնել է մահը իւր սեւ՝ դրօշակ .
Ողջ կեանքը արեւ ցաւի ելեւէջ,

Ուր դահիճների կիրքը՝ — սանձարձակ,
Իսկ ազատութեան լոյսերն է մարած,
Ուր մա՛հն է միայն աշխարհի աստուած . . .

Բայց անհրաժեշտի գալարումից վեր
Կայ ազատութեան ոսկի՝ հայրենիք .

— Այնտեղ աշխատանքն, հոգին անվեհեր
Յօրինում են ձեզ կեանքի նո՛ր գատիկ . . .

— Մերժում անցաւոր փառքի՛ն, վայելքի՛ն . . .

Սուրբ ուղիներով եւ միշտ դառնագին
Շարժեցէ՛ք զօրքերն անմիտ մահու դէմ .

Երկրպագեցէ՛ք տանջանքը վսեմ . . .

Տանջանքը եւ վիշտ յօրինել են միշտ

Երկինքը, արե՛ւ, աշխարհ ու հոգի .

— Զեր արարչական աշխատանքը հիշտ

Զեզի բա՛ց կ'անի դռնե՛ր երկնքի . . .

Եւ անհրաժեշտի դազգահի դիմաց —

Կանգնեցէ՛ք դազգահ ստեղծող կամքի .

Անվե՛րջ յօրինէ՛ք աշխատանք — աստուած ,

Որ չ'ա՛ր լոյսերով աշխարհը վառի . . .

— Մերժո՛ւմ բիրտ նկւթին . . . քոզ վառուի՛ հո-
գին

Եւ անմա՛հ արեւ դառնայ տիեզերքին, —

Որ շո՛ւտ վերանայ աշխարհից մթին

Զեր կեանքը մաշող անխուսափելին» . . .

ԵՐԳ ԵՐՐՈՐԴ.

1. Ո՞վ չի տեսել ծովը ահեղ կռուի ժամին,
Երբ սուլում է վիշապի պէս խուլ ֆամին
Ու տարածում փոթորիկներ սե՛ւ քեւին . . .
Երբ ամպերի բանակներից շանք եւ հուր
Թշնամու պէս պաշարում են կռուի բեմ . . .
— Ահա պայթեց փոթորիկը: Օդն ու ջուր
Խառնեց իրար ժխորների մէջ դժխեմ . . .
Եւ ջրերի լեռները ֆաջ
Ոտից գլուխ փրփուր հագած՝
Յարձակուեցան քշմամական զօրփի վերայ
Ու պոկեցի՛ն, խորտակեցին ափունք ու ժայռ . . .
— Ծովը հզօ՛ր, մրրկահա՛ր, անխնայ
Ճչում է խո՛ր, կռուի կանչում ողջ աշխա՛րհ . . .

2. Ո՞վ չի տեսել մրրիկներից, կռուից յետոյ
Ծովը յստա՛կ, անյատակ,
Երբ նիրհում է նա մահիճումն իր խաղաղ:
Երբ արեւի միշտ կենարար լոյսերի տակ
Նա շողում է ժպիտ ու զարդ, ֆնֆո՛յշ խաղ .
Եւ հեռաւոր ափերի մէջ անմման
Երգ ու զրոյց է յօրինում դիւքակա՛ն, —
Ու երագում նո՛ր առաւօտ, լոյս ու սէր . . .
— Ծովը յանալս փափսո՛ւմ է երագներ . . .

3. Նո՛ր է ծնուել Շար- Քիշատը իր մօրից,
 Նոր լոյսերով շողշողում է իւր հոգին,
 Կռուից յետոյ մրբկահար խոր սրտից
 Վերացել են ճահիճները սեւ ու սին . . .
 Ո՞ւր է, չ'կան կասկածները, վիշտ եւ կիրք,
 Մահ տարածող դահիճները միշտ անգութ,
 Էս աշխարհի միշտ յանցաւոր տեղն ու դիրք . . .
 Թեւաւորուած՝ լոյս է տալիս նորա հոգին.
 — Ելե՛ք, տեսե՛ք վերածնուած Շար-Քիշատին . . .

4. Մրրիկների ահեղ ժամին
 Նա համարձակ բաց էր արել իւր հոգին,
 Որ ներս խուժեն արեւները երկնփ՛
 Ու խորտակեն հին սարգն ու կարգը անմիտ,
 — Յեղաշրջեն ծովերը բարկ էս կեանքի,
 Եւ հաստատեն մի նո՛ր տաճար ունարիտ . . .
 Ու ներս խուժեց հեղեղի պէս ծո՛վը լոյսի —
 Աշխատանքի՛ սուրբ արեւը կենարար.
 Նա յօրինեց սե՛ր երկնփի՛, անհասի՛
 Եւ գարուններ յաւերժակա՛ն հոգեվա՛ն . . .

5. Առաւօտ է. արշալոյսն է փայլում վառ
 Եւ աշխարհին կանչում կեանքի՛ դիւքական:
 Հագար նագով, հագար սագով,
 Բիւր գարդերով, գանգուր մագով
 Մեկնում է նա հեռաստանից իր պայծա՛ն . . .
 Նորահարսն է գարդարանքով նոր գարնան,

Որ ժպտերես սալասում է փեսային .

Շողում է նա, չորս կողմ ցրում մառագայթ —

Միշտ լուսաւոր եւ միշտ ընտիր ու կարմիր . . .

Անմահական հարսանիքի նուրբ ծաղիկներ, գարդ եւ

վարդ —

Բաժանում է նա լեռներին, անտառին,

Որ շուտ գարքենն, պատրաստ լինին

Մեծ փեսայի աստուածային խննոյփին . . .

— Արե՛ւ, արե՛ւ. կե՛անք ես, գարուն եւ ազատ-

Երկի՛նք, երկիր կարօ՛տ են քեզ հարագա՛տ . . .

6. Առաւօտ է. արշալո՛յս կայ Շար-Քիշատի սրտի
մէջ,

— Աշխատանքի նոր արշալոյս երկնաէջ . . .

Նոր հոգեւոր գարունն է սուրբ կանչում նորան

Որ քե՛ւ առնի, կեանքը լեննի նո՛ր լոյսերով ան-
մամն . . .

Պայծառ ու ժիր եւ մտացի՛ր. քեքե՛ւ, քեքե՛ւ,

Իբրեւ հոգի իսկ երկնքի՛, կարծես մի լոյս գուար-
քո՛ւն —

Դուրս է գալիս նա դառնութեան պալատից . . .

Որ հեռանայ եւ մոռանայ իր անցեալը սին ու սե՛ւ . . .

Դուրս է գալիս նոր եռանդով ու տոկուն —

Յիսո՛ւն տարի նորան մաշող սեւ բանտից,

Որ յօրինի կեանքի համար նո՛ր հոգեւոր մի գա-
րուն . . .

7. Ափսոսանքի ոչ մի նշոյլ իւր սրտում. —
 Սե՛ւ անցեալի հետքերը կռտ էլ չ'կա՛ն.
 Ի՞նչ է քողել նա աշխարհի մահիւնում,
 Ուր տիրում են դահիններ՝ը անարժան . . .
 Ի՞նչը պէտք է նա փսոսար սրտագին.
 Արժանի՞ եմ փսոսանքի կեանքը մոլի ու դաժան,
 Փառք ու պատիւ, կիրք ու ձգտում դառնագին
 Ժխորատես վերուդի՛րը նիւթական . . .
 Հողմերը չա՛ր վերացել են իւր սրտից
 — Արեւահաս հոգի՛ է նա մի անբիծ . . .
 Թեքե՛ւ, քեքե՛ւ, եքերի պէս նրբաձեւ՝
 Անբեւո՛յք նա հեռացա՛ւ դէպ արեւ . . .
 — Շար-Ֆիշատը քռա՛ւ, կորա՛ւ լոյսի՛ պէս.
 Նա հոգի՛ է երկնատարա՛ծ ու անտես . . .

9. Ի՞նչ է խօսում հեփլաթի պէս մեղմագին
 Աւանդութեան սուրբ լեզուն.
 Ի՞նչ են ասում Շար-Ֆիշատի բախտի մասին
 Մեր ջոջերը իմաստուն . . .
 — Տանջանքը մեծ նորա հոգին հրդեհեց.
 Իսկ հրդեհի կրակն ու բոց ահաւոր
 Նիւթակառոյց նորա մարմինը այրեց . . .
 Իսկ տուրք հոգին՝ յաւերժական, երկնաւո՛ր,
 Էս աշխարհի նիւթէ բանտից ազատուա՛ծ —
 Կեանքի համար դարձաւ արե՛ւ ու աստուած . . .

10. Ուղիներով էս աշխարհի ու կեանքի
 Սաւառնում է աներեւոյթ մի հոգի . . .
 Նա ամէն տեղ ու ամէն ժամ, արեւի պէս լուսաւոր
 Հնչում է իւր զանգը անմահ ու հօր . . .
 — Շար-Քիշատն է զանգը հնչում յաւերժութեան,
 — Շար-Քիշատն է անվերջ կանչում նո՛ր գարնան . .

11. Ուր գիւղացին նետում է իւր բահն ու կացին,
 Ուր զարկում է բանւորը իւր դազգահին.
 Ուր ժրպջան աշխատաւորն՝
 Գիշեր ցերեկ ու տրտում
 Արին — քրտինք է թափում,
 Ուր հանճա՛րն է թռիչք անում մտաւոր,
 — Այնտեղ է միշտ Շար-Քիշատը վեհարար.
 Աշխատանքի՛ անիւները նա շարժում է յաղթարար . .
 Շար-Քիշատը լուսապսակ, վեհ ու ժիր
 Կեա՛նք է կերտում անմահական արեւից.
 Նա ճախրո՛ւմ է լոյսի թելով երկրէ երկիր
 Ու տարածում մեզ հոգեւոր յաւերժութի՛ւն —
 Իւր կենարար սրտի անմահ ակունքի՛ց . . .
 — Շար-Քիշատը, ձեռքին արեւ, փաջարի՛,
 Իբրեւ հոգի երկնահաս,
 Անմահութեամբ անպակաս
 Հնչում է իւր զանգը հօօ՛ր եւ արի՛.
 — Արշաւեցէ՛ք դէպի բարձունք եթերի . . .

1922—1926.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Էջ
Ա. Դարբին	5
Բ. Էս աշխարհում կեանքս մի զուր գրագ էր	7
Գ. Իմ պարտեզը	8
Դ. Անմահական ու երկնային կորուցել եմ իմ ուղին	9
Ե. Իմ կեանքը	10
Զ. Փարվանի պէս միշտ գալարունք արեւի շուրջ	11
Ը. Զուհիակներ	12
Ը. Միթէ՞ շքեղ եւ փառահեղ աշխարհը այս տէր շունի	15
Թ. Ասէ՛ք, ինչո՞ւ երկիրը մեր	16
Ժ. Միտք ու երազ	17
ԺԱ. Ռ՛վ է խօսում մթի մէջ	18
ԺԲ. Ես չափ անգամ մահ եմ գալիս՝ աչքս արեւին	19
ԺԳ. Կեանքի լոյսով լեփ լեցուն է իմ հոգին	20
ԺԴ. Դատարկ ու սին է աշխարհի սեւ ուղին	21
ԺԵ. Արեւներին եւ աստղերին միշտ կանչում է իմ հոգին	22
ԺԶ. Ռ՛վ է հիմնել սքանչազործ այս տունը	23
ԺԸ. Զանի՛ կ'ուզէ վայրենաբար թող ինձ տանջի իմ ցաւը	24
ԺԹ. Կայծակը ինձ նետ՝	25
ԺԹ. Միտքը	26
Ի. Ձմրան գիշեր	27
ԻԱ. Ես եկուոր չեմ էս աշխարհում	28
ԻԲ. Լուսնի պէս մենակ՝ անդունդի ափին	31
ԻԳ. Գգրարի երգը	32
ԻԴ. Զան՛ զնամ անդուր իգուր իմ ուղին	36
ԻԵ. Ռ՛վ էր ասաց, թէ կայ աստուած մեզսից հեռու երկնքում	37
ԻԶ. Սուտ մի՛ ասէք. մարդը երբէք չի մեռնի	38
ԻԸ. Նստած մենակ միտք եմ անում	39
ԻԹ. Հազար տեսակ վարպետներ կան իմ ձեռքի տակ շինարար	40
ԻԹ. Էս աշխարհից, էս քաղաքից ու գիւղից	41

	ԷՇ
Լ. Կէլշի	42
ԼԱ. Ժիր եւ հօր, տերեւագարդ յամառ անտառ	46
ԼԲ. Ուխտաւորներ	47
ԼԳ. Իմ սեփական բեռները չեն, որ կրում է իմ հոգին	49
ԼԴ. Լուռ ես Մասիս	50
ԼԾ. Նաւավար է իմ հոգին	53
ԼԶ. Կռիւ	55
ԼԴ. Գործարան	57
ԼԸ. Իմ գիրքը	62
ԼԹ. Զօրահանդէս	65
Խ. Լուռ գնում եմ իմ ծամբէն	68
ԽԱ. Ծրք մնահը. գայ եւ ինձ տանի	69
ԽԲ. Ամպ ու զամպ է իմ չորս կողմ	70
ԽԳ. Կեանքս իգուր, շէնքս տխուր մի տուն էր	71
ԽԴ. Դարուն է վառ ու մայիս	72
ԽԾ. Կեանքս ծառ էր մի անպտուղ	73
ԽԶ. Ընկերներ	74
ԽԴ. Ծրգիչներ	76
ԽԸ. Իմ մտքերը	77
ԽԹ. Խնչալէս թշնամի անհամար զօրքեր	79
Ժ. Վերցնեմ իմ քնար, ընկնեմ սարէ սար	80
ԺԱ. Ծախքմ մ հեռուն, ծովը անհուն	81
ԺԲ. Ծրգեր ունիմ, զօրքեր չունիմ	82
ԺԳ. Հարսանիք գնանք	85
ԺԴ. Մարդիկ, ունիք շատ բարք ու վարք	87
ԺԾ. Լոյսի պէս լաւատես ծեղ զարուն են բերում	88
ԺԶ. Ո՞ր երկրից եմ եկել եւ ինչպէս	89
ԺԷ. Ծրկնքի խորութիւն	91
ԺԸ. Հազար ու մի ծամբայ անցայ	93
ԺԹ. Ոչ սկիզբը գիտեմ, ոչ վախճանը ծամբիս	94
Կ. Ժաղիկներն անմասն, տերեւները զարնան	95
ԿԱ. Տերեւներն են. տերեւները հողմահար	96
ԿԲ. Խնչիս են փառք, պատիւ. ինչիս են ժպիտները զարնան	97
ԿԳ. Հազար նազով, երգ ու սազով	98
ԿԴ. Ութտող	99
ԿԾ. Դու ինչ գիտես, երբ պիտի գայ	110
ԿԶ. Օձեր բոցեր	111
ԿԴ. Իմ սրտում կայ խորհուրդ եւ արեւ	113
ԿԸ. Ղերբէ վերնէ մինչեւ արեւն յարատեւ	114

	ԷԷ
ԿԹ. Ծս անբուն թռչուն եմ, թեւ չունեմ	115
Հ. Հեռուններ, լեռների կատարներ կախարդորուն	116
ՀԱ. Ծս այսօր նստեցի իմ օրերն հաշուեցի	118
ՀԲ. Ամսիտ եւ քիրտ՝ ծահիծ դահիծ զազամներ	119
ՀԳ. Ինչպէս աշունքին անտառը տխուր	121
ՀԴ. Ի՛յ այգեքան	122
ՀԵ. Ձէ որ գնում ես հեռու երկիրներ	123
ՀԶ. Ի՞նչ ես իզուր սիրտդ մաշում ցաւերով	124
ՀԷ. Քեօռ-օղլի	125
ՀԸ. Առաւօտ է. էս մե՛ղմ, սրբութեան ժամներին	127
ՀԹ. Ինձ արեւն էր կանչում	128
Ձ. Հարազատներս	130
ՁԱ. Սուտ մի՛ ասէք. ես աշխարհի մասը չեմ	134
ՁԲ. Մահը գերուած	135
ՁԳ. Ծիծու	138
ՁԴ. Հեքիաթ	140
ՁԵ. Կատուի վիշաղ	142
ՁԶ. Ծանապարհ	143
ՁԷ. Ազատութիւն	145
ՁԸ. Ծախարակ	148
ՁԹ. Շար-Քիշատ (Պոէմ)	152

Մխիթարեան Տպարան

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0029413

ЦЕНА

11

1333